

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ**

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΥΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗ
ΛΙΒΥΗ: ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ**

Εμμανουήλ Γιαβάσης

Επιβλέπων Καθηγητής : Εμμανουήλ Καραγιάννης

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Δεκέμβριος 2020

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	iii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΓΕΝΙΚΑ.....	1
ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	4
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.....	4
ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΑ ΔΟΓΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΩΝ ΤΕΔ.....	8
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ	10
Διακλαδικές Δυνάμεις Ειδικής Αποστολής	10
Τουρκικές Ναυτικές Δυνάμεις	12
Τουρκικές Αεροπορικές Δυνάμεις.....	14
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΤΕΔ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΘΗΤΕΙΑ	15
Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΑΜΥΝΤΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ	17
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΑΒ.....	19
ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΤΗΣ ΤΑΒ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΣΤΙΣ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗ ΣΥΡΙΑ	30
ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ – ΣΥΡΙΑΣ.....	30
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ «ΑΣΠΙΔΑ ΤΟΥ ΕΦΡΑΤΗ»	32
Γενικά	32
Διεξαγωγή της Επιχείρησης.....	33
Επιχειρήσεις Πολιτικο-Στρατιωτικής συνεργασίας	36
Αποτίμηση επιχείρησης Ασπίδα του Ευφράτη.....	37
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ «ΚΛΑΔΟΣ ΕΛΑΙΑΣ»	39
Γενικά	39
Φάση Πρώτη : Εκκαθάριση εδαφών βορείως του Αφρίν (55 μέρες)	42
Φάση Δεύτερη : Επιχειρήσεις γύρω από το κέντρο του Afrin (5 μέρες)	44

Παράλληλες επιχειρήσεις.....	45
Αποτίμηση επιχείρησης Κλάδος Ελαίας	45
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ «ΠΗΓΗ ΕΙΡΗΝΗΣ»	47
Γενικά	47
Αποτίμηση	50
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ «ΕΑΡΙΝΗ ΑΣΠΙΔΑ»	51
ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗ ΣΥΡΙΑ	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η ΕΜΠΛΟΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ.....	57
ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΜΠΛΟΚΗΣ.....	57
ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ	58
ΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΛΙΒΥΗΣ ΠΕΡΙ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΔΙΚΑΙΟ- ΔΟΣΙΩΝ	59
Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ «PEACE STORM»	61
ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΗ ΜΟΝΙΜΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΒΑΣΕΩΝ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΕ ΣΥΡΙΑ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗ	65
ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ	65
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΠΑΡΑΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ	66
ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ.....	67
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	73

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΑ

Αναμφίβολα η Δημοκρατία της Τουρκίας είναι μια χώρα με πλούσια ιστορική κληρονομιά και σημαντική θέση, που τοποθετείται στο επίκεντρο της παγκόσμιας ιστορίας και στο σταυροδρόμι συνάντησης τριών ηπείρων. Η Τουρκία αποτελεί ταυτοχρόνως τμήμα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, εντάσσεται στη λεκάνη της Μαύρης Θάλασσας, αποτελεί τμήμα της Μέσης και Εγγύς Ανατολής, ενώ μέσω της Μεσογείου συνδέεται με τη Βόρειο Αφρική. Αν και η σύγχρονη αντίληψη για τις διεθνείς σχέσεις έχει την τάση να εκμηδενίζει τη σημασία της γεωγραφικής απόστασης και της ιστορικής κληρονομιάς, οι δύο αυτοί παράγοντες εξακολουθούν να καθορίζουν το ρόλο της Τουρκίας στη παγκόσμια πολιτική σκηνή.

Η γεωγραφική αυτή θέση που διαχρονικά βρίσκεται στο επίκεντρο μίας περιοχής μεγάλης αστάθειας, υποχρεώνει το κράτος μέσα από μια ρεαλιστική θεώρηση, να βρίσκεται σε μια συνεχόμενη κατάσταση ανταγωνισμού για την ασφάλεια και τα συμφέροντα, με την πιθανότητα του πολέμου να υποβόσκει πάντα στο παρασκήνιο. Είναι γεγονός ότι το καθεστώς που δημιούργησε ο Κεμάλ Ατατούρκ και διατηρήθηκε μετά τον θάνατό του διαπνεόταν από ένα φοβικό σύνδρομο περικύκλωσης το οποίο κατά ένα μεγάλο ποσοστό ήταν πρόσχημα, με σκοπό τόσο την διατήρηση των προνομίων που απολάμβαναν οι Ένοπλες Δυνάμεις όσο και την δικαιολόγηση των υπέρογκων ποσών τα οποία δαπανούσε η χώρα στον στρατιωτικό της εξοπλισμό.

Στο πλαίσιο αυτής της θεώρησης εξελίχθηκε και η στρατηγική των «δυόμισι πολέμων» για την εθνική ασφάλεια της Τουρκίας, σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να διατηρεί ικανοποιητικές αποτρεπτικές δυνάμεις τόσο στα ανατολικά όσο και στα δυτικά σύνορα και ταυτόχρονα να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τους Κούρδους αντάρτες στις νοτιοανατολικές επαρχίες της Τουρκίας (βλ. μισός πόλεμος).

Κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ου αιώνα, η Τουρκία επέλεξε να μην αναμειγνύεται στις υποθέσεις της Μέσης Ανατολής. Ωστόσο κατά την τελευταία δεκαετία κατά μια αξιοσημείωτη απόκλιση από την κεμαλική στρατηγική, η Άγκυρα μετατράπηκε σε έναν εξαιρετικά ενεργό και σημαντικό δρώντα στην περιοχή. Υπό

την ηγεσία του κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) η Τουρκία έχει δημιουργήσει στενότερους δεσμούς με τη Συρία, το Ιράν και το Ιράκ, ανέλαβε ηγετική θέση στον Οργανισμό της Ισλαμικής Συνεργασίας (ΟΙC), παρακολούθησε συνέδρια του Αραβικού Συνδέσμου και συνέβαλε στις δυνάμεις του ΟΗΕ στο Λίβανο. Έχει επίσης μεσολαβήσει στη σύγκρουση Συρίας-Ισραήλ καθώς και στην πυρηνική αντιπαράθεση με το Ιράν. Οι διπλωματικές σχέσεις της Άγκυρας με το Ιράν και τη Χαμάς οδήγησαν σε διαφορές με τις Ηνωμένες Πολιτείες και το Ισραήλ, αφήνοντας πολλούς να αναρωτιούνται εάν πλέον η Τουρκία έχει απομακρυνθεί οριστικά από τον δυτικό της προσανατολισμό.

Πλέον στις μέρες, μας η Τουρκία υπό την ηγεσία Ερντογάν έχει ως βασική επιδίωξη να καταστεί περιφερειακή υπερδύναμη, εκμεταλλευόμενη την αυξημένη ισχύ των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων αλλά και την ισλαμική ιδεολογία. Για την επίτευξη του στόχου αυτού δε διστάζει να εμπλακεί ενεργά με στρατιωτικές δυνάμεις σε όλα τα ανοιχτά μέτωπα της περιοχής επιχειρώντας δυναμικές παρεμβάσεις. Η στρατηγική εκτίμηση της Άγκυρας για τις εξελίξεις στην περιοχή εστιάζεται στην ακόλουθη φράση: «Οι Δυτικοί θα οπισθοχωρήσουν, οι Ανατολικοί θα ανακάμψουν, η Τουρκία θα ισχυροποιηθεί και οι διενέξεις θα ενταθούν». Επιπλέον η επικαιροποιημένη εθνική στρατηγική της Τουρκίας καθορίζει πως πρέπει να αποφευχθεί το ενδεχόμενο ενός πολέμου στο εσωτερικό της Τουρκίας και να αντιμετωπιστεί κάθε απειλή στην περιοχή όπου εμφανίζεται πριν προλάβει να φτάσει στα σύνορα της χώρας. Εν προκειμένω, ο σχεδιασμός αυτός περιλαμβάνει στρατιωτικές επιχειρήσεις, πέραν των συνόρων στη Συρία και το βόρειο Ιράκ, ενώ τα όριά του εκτείνονται από την Ανατολική Μεσόγειο μέχρι το Ιράν.

Ως αποτέλεσμα των επιδιώξεων αυτών, η τουρκική εμπλοκή τόσο στην Συρία όσο και στην Λιβύη αποτέλεσε βασικό και ίσως αναπόφευκτο στοιχείο για την επίτευξη των πολλαπλών και αλληλεξαρτούμενων στόχων της Άγκυρας. Οι δύο αυτές στρατιωτικές επεμβάσεις της Άγκυρας είχαν διαφορετικά χαρακτηριστικά. Από τη μια μεριά στη Συρία μεταφέρθηκε μεγάλος όγκος στρατευμάτων και επενέβη οργανωμένη δύναμη με σαφές επιχειρησιακό σχέδιο. Από την άλλη, στη Λιβύη υπήρχε αρχικά συγκαλυμμένη υποστήριξη της Τουρκίας η οποία στη συνέχεια αποφάσισε να επέμβει με παροχή πολεμικού υλικού, στρατιωτικών συμβούλων - εκπαιδευτών αλλά και με αποστολή μικρού αριθμού στρατευμάτων. Ωστόσο και στις

δύο περιπτώσεις δοκιμάστηκε το αξιόμαχο των ΤΕΔ και παρουσιάστηκαν οι επιχειρησιακές δυνατότητες των νέων τουρκικής κατασκευής οπλικών συστημάτων σε πραγματικές συνθήκες. Επιπλέον εκδηλώθηκαν πτυχές της επιχειρησιακής τακτικής των χερσαίων κυρίως δυνάμεων όπως επίσης και ο τρόπος χρησιμοποίησης των προηγμένων όπλων και ειδικά των Μη Επανδρωμένων Αεροχημάτων (ΜΕΑ). Η ανάλυση των επεμβάσεων αυτών και τα τυχόν συμπεράσματα τα οποία μπορούν να προκύψουν είναι χρήσιμα για την μελέτη των ΤΕΔ καθώς «αν γνωρίζεις τον εχθρό και τον εαυτό σου, δεν χρειάζεται να φοβάσαι την έκβαση ούτε εκατό μαχών» (Sun Tzu)

ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ

Το είδος της επιστημονικής έρευνας που χρησιμοποιείται για τη σύνθεση των τεκμηριωμένων κρίσεων της ανάλυσης, είναι η ποιοτική εξέταση της βιβλιογραφίας προερχόμενη από στρατιωτικές και ακαδημαϊκές πηγές οι οποίες σχετίζονται με τους συντελεστές ισχύος, τις συνθήκες που διαμορφώνουν τη μαχητική ισχύ των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων και την εφαρμοζόμενη στρατηγική, κυρίως τη στρατιωτική, η οποία χρησιμοποιείται για την επίτευξη των εθνικών στόχων της Τουρκίας. Η μελέτη γίνεται μέσα από μία ρεαλιστική θεώρηση της διεθνούς πολιτικής, καθώς αυτή ερμηνεύει καλύτερα την χρήση ισχύος για την ικανοποίηση των κρατικών συμφερόντων. Επιπλέον, η περιγραφή των στοιχείων στρατηγικής αποτελεί υποκειμενική εκτίμηση με δεδομένο ότι η διαβάθμιση των πληροφοριών που αφορούν δεν επιτρέπει εξεύρεση αυτών σε πηγές. Τέλος, η περιγραφή των στρατιωτικών επιχειρήσεων θα είναι συνοπτική, με ιδιαίτερη βαρύτητα στα κύρια σημεία που είχαν μεγαλύτερη σημασία στην υλοποίηση της στρατηγικής τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

«Στην εξίσωση ισχύος μιας χώρας οι οικονομικές πηγές, η τεχνολογική υποδομή και η στρατιωτική ισχύς είναι τα μεταβλητά στοιχεία, των οποίων η συντονισμένη και αποδοτική ενεργοποίηση τους στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, εξασφαλίζει την αύξηση της βαρύτητας που έχει μια χώρα στο πλαίσιο της διεθνούς ισορροπίας δυνάμεων»

Αχμέτ Νταβούτογλου

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Οι μεταβολές που έχουν συντελεστεί σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο τα τελευταία χρόνια και ταυτόχρονα οι αλλαγές στο ιδεολογικό πλαίσιο και το γεωπολιτικό όραμα της Τουρκίας, επηρεάζουν τη στοχοθεσία και τις αποφάσεις της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, θέτοντας όρια στον ορθολογισμό της τουρκικής συμπεριφοράς, ενώ παράλληλα διαπραγματεύεται τον επαναπροσδιορισμό της διεθνούς της εικόνας, του διεθνούς της προσανατολισμού και του γεωστρατηγικού της ρόλου.

Πιο συγκεκριμένα, η σταδιακή μετατόπιση του αμερικάνικου στρατηγικού βάρους από την Μέση Ανατολή προς τον Ειρηνικό με σκοπό την εξισορρόπηση της ανόδου της Κίνας, δημιουργούν ένα κενό ισχύος στην ευρύτερη περιοχή, που σε συνδυασμό με την εσωστρέφεια της ΕΕ και την καλύτερευση των ρωσοτουρκικών σχέσεων, δημιούργησαν την πεποίθηση στην Τουρκία ότι δύναται να αναλάβει ηγεμονικό ρόλο στην περιοχή και παράλληλα να οδηγηθεί σε στρατηγική αυτονόμηση. Επιπλέον, η ανακάλυψη κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Κυπριακή ΑΟΖ, δημιούργησε στην Τουρκία ένα «ενεργειακό δίλημμα ασφάλειας» ως απόρροια της ενεργειακής αναβάθμισης της Κύπρου και της ενεργειακής συμμαχίας με Ελλάδα, Ισραήλ και Αίγυπτο.

Η εξέλιξη αυτή αντιμετωπίζεται από την Τουρκία ως απειλή για την ασφάλειά της, καθώς η ικανότητα του κράτους να έχει πρόσβαση σε ενεργειακές πηγές και τους τρόπους με τους οποίους τις χρησιμοποιεί, καθορίζει αποφασιστικά όχι μόνο

το επίπεδο της οικονομίας του, αλλά και την εθνική ασφάλειά του (Shaffer 2009, 1). Η ενεργειακά εξαρτημένη Τουρκία, έχει διακηρύξει ως στόχο τη μετατροπή της ως διεθνή ενεργειακό κόμβο αποθήκευσης και όχι απλά σε χώρα διαμετακόμισης ενεργειακών πόρων, με σκοπό τη μεγιστοποίηση των εσόδων της, τον περιορισμό των μονοδιάστατων ενεργειακών εξαρτήσεων και τη μετατροπή της ενέργειας σε πολιτικο-στρατηγικό εργαλείο λανθάνουσας ισχύος.

Οι εξελίξεις στο εσωτερικό της και συγκεκριμένα η κατάρρευση του κεμαλισμού, δημιούργησε ένα ιδεολογικό κενό το οποίο καλύφθηκε από το όραμα επανασύστασης της Οθωμανικής αυτοκρατορίας που υποστηρίζεται από την νέα ιμπεριαλιστική οθωμανική κουλτούρα που υλοποιείται σαν αποτέλεσμα της ιδεολογικής προσήλωσης της πολιτικής ελίτ στο Ισλάμ και σαν ιδανικό εργαλείο στρατηγικής διείσδυσης, ευρύτερα στον μουσουλμανικό κόσμο (Τρούλης 2019, 3) και περιλαμβάνει την προβολή διαφόρων ειδών ισχύος, κυρίως της στρατιωτικής.

Για να αντιμετωπίσει τις νέες προκλήσεις, η Τουρκία εκμεταλλεύεται τις αλλαγές στο διεθνή συσχετισμό δυνάμεων, ακροβατώντας μεταξύ Ανατολής και Δύσης και η στρατηγική της συμπεριφορά στηρίζεται στη διατήρηση στενών σχέσεων με την ισχυρότερη δύναμη (power bandwagoning) (Πλατιάς 1993, 52) για την απόκτηση ευνοϊκής μεταχείρισης. Παράλληλα, στην προσπάθεια χειραγώγησης του Δικαίου της Θάλασσας, το αφήγημα της «Γαλάζιας Πατρίδας» που παρουσιάζει το θαλάσσιο τόξο από την Κύπρο έως τη Μαύρη Θάλασσα, μέσω του Αιγαίου σαν μία ενότητα, χρησιμοποιείται για προβολή ισχύος και τη λειτουργία της θαλάσσιας ισχύος όχι μόνο στο πλαίσιο ενός στρατιωτικού δόγματος, αλλά και ως στρατηγική ταυτότητα, κουλτούρα και κατευθυντήρια γραμμή για την υλοποίηση μακροπρόθεσμων στόχων και μεταξύ άλλων για τον έλεγχο της παραγωγής και διακίνησης ενεργειακών αποθεμάτων.

Η στρατηγική αυτή σε συνδυασμό με την ανατροπή της ισορροπίας δυνάμεων που επιδιώκει και έχει καταφέρει σε ένα ποσοστό η Τουρκία, έχει σαν σκοπό, την ενίσχυση της διαπραγματευτικής της ισχύος σε διπλωματικό επίπεδο και παράλληλα επί του πεδίου της μάχης και στην ανοχή - νομιμοποίηση της διεθνούς κοινότητας για τις διεκδικήσεις της στην περιοχή. Η στρατηγική της Τουρκίας εφαρμόζεται χρησιμοποιώντας ένα μίγμα σκληρής, ήπιας και αιχμηρής

ισχύος και αποβλέπει στη δημιουργία τετελεσμένων σαν αποτέλεσμα στρατηγικού αιφνιδιασμού. Εξάλλου, η Τουρκία απέδειξε ότι δε διστάζει να χρησιμοποιήσει ακόμα και τις μεταναστευτικές ροές με τη μορφή υβριδικού πολέμου για την άσκηση πίεσης, ενώ σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η διαχείριση των πληροφοριών και η διάχυση μηνυμάτων μέσω ελεγχόμενων ΜΜΕ για την ενίσχυση του αφηγήματος της «παντοδύναμης Τουρκίας» και της νομιμοποίησης τετελεσμένων.

Η στρατηγική εθνικής ασφαλείας της Τουρκίας εστιάζει κυρίως στους τομείς της πολιτικής, στρατιωτικής, κοινωνικής και οικονομικής ασφάλειας δίνοντας βαρύτητα στην διαφύλαξη της της ανεξαρτησίας και της εθνικής κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας της Τουρκίας και του συνόλου των εθνικών συμφερόντων. Υπάρχει διαχωρισμός στην στρατηγική ασφαλείας αναλόγως με τις συνθήκες σε ειρηνική, έντασης/σύγκρουσης και πολέμου.

Ο σχεδιασμός της εθνικής ασφάλειας της Τουρκίας αποτελεί μια πολύπλοκη διαδικασία η οποία εξετάζει πολλούς παράγοντες και αναλύεται στο αντίστοιχο εγχειρίδιο της Ακαδημίας Εθνικής Ασφάλειας των ΤΕΔ. Σε πρώτο επίπεδο αναλύεται η γεωπολιτική, γεωστρατηγική και γεωοικονομική κατάσταση της χώρας. Στη συνέχεια, αξιολογείται η κατάσταση της εξωτερικής πολιτικής, της εσωτερικής ασφάλειας, η πολιτικο-στρατιωτική κατάσταση, η κοινωνικο-πολιτιστική και οικονομική κατάσταση καθώς επίσης η επιστημονική και τεχνολογική κατάσταση.

Κατόπιν, ακολουθεί ο καθορισμός των εθνικών συμφερόντων λαμβάνοντας υπόψιν τόσο το εσωτερικό, όσο και το διεθνές περιβάλλον (Μηνάγιας, Τουρκία, Αναθεωρητισμός και Συγκρούσεις 2019, 221). Τέλος, συντάσσεται η Έγγραφο Πολιτικής Εθνικής Ασφαλείας (MGSB) η οποία πραγματεύεται την εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια της χώρας όπως και την αμυντική πολιτική, λαμβάνοντας υπόψιν το παρελθόν, τη υπάρχουσα κατάσταση και τις μελλοντικές εξελίξεις. Το κείμενο αυτό κοινώς γνωστό ως «Κόκκινο Βιβλίο» εγκρίνεται από το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας¹ και ορισμένες φορές αναφέρεται ως το «πλέον απόρρητο»

---

¹ Το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας (τουρκικά: Milli Güvenlik Kurulu, MGK) περιλαμβάνει τον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου, επιλεγμένα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου και τον Πρόεδρο της

έγγραφο στην Τουρκία. Ενημερώνεται μία ή δύο φορές ανά δεκαετία και θεωρείται ως ο «οδικός χάρτης» όλων των κυβερνήσεων.

Το πρώτο μέρος του εγγράφου αφορά στην Πολιτική Εσωτερικής Ασφαλείας και υπεύθυνος για την σύνταξη του είναι ο Υπουργός Εσωτερικών. Το δεύτερο μέρος αφορά στην Πολιτική Εξωτερικής Ασφαλείας και συντάσσεται από το Υπουργείο Εξωτερικών, ενώ το τρίτο μέρος αφορά στην Αμυντική Πολιτική και συντάσσεται από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας και το Γενικό Επιτελείο Ενόπλων Δυνάμεων.

Τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια ώστε οι τροποποιήσεις του MGSB να αποτυπώνουν τις προτεραιότητες της κυβέρνησης για την εκάστοτε χρονική περίοδο. Σε αυτό το πλαίσιο το 2010 έγινε μια εκτενής τροποποίηση στο κείμενο απαλείφοντας την Συρία, Βουλγαρία, Γεωργία και Αρμενία από την λίστα των εξωτερικών απειλών για την Τουρκία (www.dailysabah.com 2010). Επιπλέον για πρώτη φορά αναφέρεται ότι η δράση του Ισραήλ στην Μέση Ανατολή αποτελεί απειλή για την Τουρκία. Αναφορικά με τις εσωτερικές απειλές τροποποιήθηκε το κείμενο που αφορά την θρησκευτική αντιδραστικότητα ως απειλή. Αντί αυτού αναγράφεται ως εσωτερική απειλή η «δράση εξτρεμιστικών ομάδων που εκμεταλλεύονται την θρησκεία». Τέλος η επικαιροποίηση του κειμένου εισήγαγε και νέες απειλές όπως αυτές των κυβερνοεπιθέσεων, της υπερθέρμανσης του πλανήτη και της γήρανσης του πληθυσμού.

Το 2015 σε μια νέα τροποποίηση του MGSB ενσωματώθηκε στο κείμενο η από καιρού αντιπαλότητα του Τούρκου προέδρου με τον Φετουλάχ Γκιουλέν (www.hurriyetdailynews.com 2015). Μετά από μια συνεδρίαση του MGK που διήρκησε 7 ώρες και αφορούσε στην επικαιροποίηση του κειμένου δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην δομή του «παράλληλου κράτους» και τους παράνομους σχηματισμούς που αυτό υποστηρίζει, αφήνοντας να εννοηθεί ότι ως «παράλληλο κράτος» νοείται η οργάνωση Γκιουλέν. Βέβαια είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι το MGSB είναι υψηλά διαβαθμισμένο έγγραφο και οποιεσδήποτε διαρροές σχετικά με το

Δημοκρατίας (ο οποίος είναι επίσης ο Ανώτατος Στρατιωτικός Διοικητής). Όπως και τα εθνικά συμβούλια ασφάλειας των άλλων χωρών (www.wikipedia.org 2020).

περιεχόμενό του και τις τροποποιήσεις που γίνονται σε αυτό δύναται να είναι κατευθυνόμενες από την κυβέρνηση και να εξυπηρετούν τα κατά καιρό συμφέροντα της.

Σε συνέχεια του MGSB, το τουρκικό Γενικό Επιτελείο Ενόπλων Δυνάμεων συντάσσει την Εθνική Στρατιωτική Στρατηγική της Τουρκίας (TÜMAS). Πρόκειται για μια διαδικασία η οποία ακολουθεί παράλληλη πορεία και κάθε επικαιροποίηση της Πολιτικής Εσωτερικής Ασφαλείας επιφέρει ανάλογες αλλαγές στην TÜMAS, η οποία περιλαμβάνει κυρίως το μακροπρόθεσμο όραμα των ΤΕΔ. Επιπλέον σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα, στο έγγραφο αυτό αναλύονται οι οδηγίες σχεδιασμού των επιχειρήσεων και αξιολογείται η πολεμική ετοιμότητα και δυναμική.

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΑ ΔΟΓΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΩΝ ΤΕΔ

Η πρώτη εκτεταμένη προσπάθεια αναδιοργάνωσης των ΤΕΔ και κυρίως των χερσαίων δυνάμεων ξεκίνησε μετά από την μελέτη της κινητοποίησης που πραγματοποιήθηκε στον πόλεμο του Κόλπου. Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την μελέτη αυτή επισήμαναν την πολύ αργή μετακίνηση και ανάπτυξη των στρατευμάτων και την αδυναμία διενέργειας επιχειρήσεων εκτός των συνόρων της χώρας. Με βάση αυτά τα αποτελέσματα, οι ΤΕΔ προέβησαν στην αναδιοργάνωση των χερσαίων δυνάμεων με κατάργηση των Συνταγμάτων και των Μερραρχιών, ημι-επαγγελματοποίηση των ενόπλων δυνάμεων και πλήρη μηχανοκίνηση των Μονάδων (Μούργος 1999, 204). Η «πρώτη φάση» της αναδιοργάνωσης αυτής ολοκληρώθηκε σύντομα και κρίνεται ότι προσέδωσε την απαιτούμενη ευελιξία στις χερσαίες δυνάμεις ορίζοντας την Ταξιαρχία ως κορμό των Επιχειρήσεων.

Στις αρχές του 2013 ο τότε πρόεδρος της τουρκικής δημοκρατίας Αμπντουλάχ Γκιούλ προχώρησε στη σύσταση μιας μικτής επιτροπής αποτελούμενης από στρατιωτικούς, πολιτικούς, ακαδημαϊκούς και διπλωμάτες με σκοπό την ανάλυση της άμυνας και την εκπόνηση μελέτης σχετικά με τις ανάγκες εφαρμογής μεταρρυθμίσεων. Ο λόγος που ώθησε την Άγκυρα σε μια τέτοια ενέργεια είναι αρχικά η πεποίθηση ότι οι ΤΕΔ οφείλουν να προσαρμοστούν στον νέο ρόλο τον οποίο επιθυμεί να αναλάβει η χώρα ως περιφερειακή δύναμη. Εκτός αυτού έγινε προσπάθεια επίλυσης της έλλειψης δημοκρατικού ελέγχου στις ένοπλες δυνάμεις

ενώ επισημάνθηκε και η ανάγκη περαιτέρω αναβάθμισης της αμυντικής βιομηχανίας και των τεχνολογικών δυνατοτήτων των ΤΕΔ. Τέλος διαπιστώθηκε ότι πρέπει να επιταχυνθεί η διαδικασία μετατροπής του στρατού σε ημιεπαγγελματικό η ακόμα και πλήρως επαγγελματικό (www.21yyte.org/tr 2014).

Στο πλαίσιο αυτής της αναδιάρθρωσης του στρατεύματος διαπιστώθηκαν και σημαντικές εξελίξεις στο δόγμα επιχειρήσεων των ΤΕΔ. Μια από τις πλέον σημαντικές αλλαγές είναι η απόφαση για διεξαγωγή προληπτικών επιχειρήσεων εντός αλλά και εκτός των συνόρων της Τουρκίας με σκοπό την αντιμετώπιση των προβλημάτων που επηρεάζουν την εθνική ασφάλεια στο σημείο που δημιουργούνται και πριν αυτά εξαπλωθούν. Ειδικά για τις επιχειρήσεις εκτός συνόρων το δόγμα εστιάζει στην ευρεία χρησιμοποίηση ειδικών και μηχανοκίνητων δυνάμεων με την πρόβλεψη ταυτόχρονης δράσης του τοπικού πληθυσμού που διάκειται φιλικά στην Τουρκία.

Η στρατιωτική παρουσία πέραν των συνόρων ενισχύθηκε με την εκμετάλλευση κάθε ευκαιρίας για στρατιωτική δράση και ίδρυση βάσεων σε φίλιες κυρίως χώρες ενώ έμφαση δίνεται και στις συνεργασίες ανταλλαγής σπουδαστών στρατιωτικών σχολών εκπαίδευσης αλλοδαπών στελεχών στην Τουρκία και την ίδρυση στρατιωτικών λυκείων. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 2017 η Τουρκία έθεσε σε λειτουργία την μεγαλύτερη εκτός συνόρων βάση της στο Μογκαντίσου της Σομαλίας με την ονομασία TURKSOM και την αποστολή να εκπαιδεύσει Σομαλούς στρατιώτες προς ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων της χώρας. Σύμφωνα με τον προγραμματισμό στη βάση πρόκειται να εκπαιδευτούν 10.000 στρατιώτες ενώ για την δημιουργία της δαπανήθηκαν 50 εκ. δολάρια (Coskun 2017). Επιπρόσθετα από το 2007 μέχρι το 2017 σχεδόν 7.400 αστυνομικοί και στρατιωτικοί από διάφορες χώρες εκπαιδεύτηκαν στις σχολές της Τουρκίας (Demirci 2018) και στην Στρατιωτική Ακαδημία (Harbiye) φοιτούν 285 αλλοδαποί μαθητές από 19 χώρες ετησίως.

Το δόγμα σύμφωνα με το οποίο κύριος αντικειμενικός σκοπός μια επιχείρησης είναι η κατάληψη και διατήρηση εδάφους, τροποποιήθηκε εστιάζοντας στην φθορά και καταστροφή των αντίπαλων δυνάμεων. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού επιδιώκεται η προσβολή στόχων στρατηγικού και οικονομικού

ενδιαφέροντος, εγκαταστάσεις και υποδομές και κυρίως η προσβολή του εχθρικού δικτύου διοίκησης και ελέγχου.

Επιπρόσθετα επιδιώκεται η περαιτέρω απεξάρτηση της Τουρκίας από εισαγωγές αμυντικών συστημάτων με ταυτόχρονη ενίσχυση της εγχώριας πολεμικής βιομηχανίας και την προώθηση των εξαγωγών. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι από το 2011 έως το 2016 οι εξαγωγές της αμυντικής βιομηχανίας διπλασιάστηκαν και απέφεραν στην τουρκική οικονομία 1,68 δισ. δολάρια, γεγονός που αποδεικνύει τη στόχευση της Τουρκίας για αύξηση των εξαγωγών αμυντικού υλικού και αύξηση των δυνατοτήτων της πολεμικής βιομηχανίας (Φωκιανός 2018).

Το νέο δόγμα επίσης προβλέπει την ενίσχυση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων με σκοπό την ταχεία ολοκλήρωση μιας επιχείρησης και την εξασφάλισή της για μεγάλο χρονικό διάστημα. Για τον σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκε αναδιοργάνωση στις στρατηγικές εφεδρείες με την δυνατότητα άμεσης μεταφοράς τους σε τόπο και χρόνο και ενίσχυση της μεταφορικής ικανότητας των εναέριων μέσων. Κατά την επιχείρηση «Κλάδος Ελαίας» άλλωστε μεταφέρθηκαν από αέρος στην περιοχή των επιχειρήσεων περισσότεροι από 1.000 στρατιώτες των ειδικών δυνάμεων (Μηνάγιας, Τουρκία, Αναθεωρητισμός και Συγκρούσεις 2019).

Σημαντική επίσης είναι η προσπάθεια των ΤΕΔ να προσαρμόσουν την νέα επιχειρησιακή αντίληψη του αμερικανικού στρατού περί πολυχωρικού η πολυδιάστατου πολέμου στα δεδομένα της χώρας. Η συγκεκριμένη έννοια «αφορά στην εξέλιξη των συνδυασμένων όπλων και περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο οι χερσαίες δυνάμεις, ως μέρος της διακλαδικής δύναμης, θα επιχειρούν, θα μάχονται και θα εκστρατεύουν επιτυχώς σε ξηρά, θάλασσα, αέρας, διάστημα, κυβερνοχώρος και ηλεκτρομαγνητικό φάσμα» (Ναλμπάντης 2020).

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ

Διακλαδικές Δυνάμεις Ειδικής Αποστολής

Στο πλαίσιο εφαρμογής του νέου δόγματος από πλευράς ΤΕΔ είναι σημαντικό να σημειωθεί η πρόβλεψη συγκρότησης «ad hoc» ειδικών διακλαδικών

δυνάμεων (Task Force) οι οποίες ονομάζονται Müsterek Özel Görev Kuvveti (MÖGK). Η συγκρότηση των δυνάμεων αυτών γίνεται για την εκπλήρωση μιας συγκεκριμένης αποστολής σε τόπο και χρόνο και διαλύεται πάλι μετά το πέρας αυτής. Για τον σχεδιασμό συγκρότησης των συγκεκριμένων Task Forces ακολουθήθηκε η νέα στρατηγική αντίληψη η οποία ταυτίζεται πλήρως με τα δεδομένα του NATO. Η επι μακρό χρονικό διάστημα συμμετοχή της Τουρκίας στις δομές και τις δυνάμεις του NATO, διαθέτοντας επιτελείς και μάχιμα τμήματα, προσέδωσε την απαιτούμενη εμπειρία για την προσαρμογή των Task Force του NATO στις ιδιαίτερες συνθήκες της Τουρκίας.

Η συγκρότηση των MÖGK αποτελείται από το Στρατηγείο, τον Σχηματισμό Μάχης (δύναμη και συγκρότηση με βάση την αποστολή) και τις επιχειρησιακές ομάδες της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (MIT), οι οποίες εν προκειμένω τίθενται υπό τον επιχειρησιακό έλεγχο της MÖGK (Μηνάγιας, Τουρκία, Αναθεωρητισμός και Συγκρούσεις 2019, 237). Αντίστοιχα εκχωρήθηκε στο Υπουργείο Εσωτερικών η αρμοδιότητα για την συγκρότηση MÖGK αποτελούμενη από το Στρατηγείο, μονάδες καταδρομών Στρατοχωροφυλακής, μονάδες ειδικών επιχειρήσεων Στρατοχωροφυλακής, ειδικών επιχειρήσεων Αστυνομίας, ομάδες της Διεύθυνσης Πληροφοριών, καθώς επίσης και πολιτοφύλακες. Η εν λόγω MÖGK θα διατίθεται υπό τον επιχειρησιακό έλεγχο της στρατιωτικής διοίκησης η οποία θα είναι υπεύθυνη για την διεξαγωγή της επιχείρησης εντός η ακόμα και εκτός της τουρκικής επικράτειας.

Ο τρόπος συγκρότησης και λειτουργίας της δύναμης αυτής έγινε φανερός κατά την εμπλοκή των ΤΕΔ στην επιχείρηση «Ασπίδα του Ευφράτη» στην οποία αφενός καταδείχθηκε η δυνατότητα να διεξάγουν μια διακλαδική επιθετική επιχείρηση εκτός συνόρων, αφετέρου αξιολογήθηκε το επίπεδο της επιχειρησιακής τους ικανότητας. Το βασικό χαρακτηριστικό της στρατιωτικής δύναμης η οποία συγκροτήθηκε για αυτόν τον σκοπό αφορά στην χρησιμοποίηση ανόμοιων τμημάτων των ΤΕΔ υπό μια κοινή διοίκηση.

Για την επιχείρηση συγκροτήθηκε μια MÖGK της οποίας τη διοίκηση και τον συντονισμό ανέλαβε ο Διοικητής της Διοίκησης Ειδικών Δυνάμεων (Bordo Bereli). Ο Σχηματισμός Μάχης επιπέδου Ταξιαρχίας είχε διοικητή επίσης Ταξίαρχο των

Bordo Bereli ενώ στην εν λόγω δύναμη προσαρτήθηκαν και τμήματα των αντικαθεστωτικών του Ελεύθερου Συριακού Στρατού. Συνοπτικά στο Σχηματισμό Μάχης είχαν ενταχθεί τμήματα της 2^{ης} και 5^{ης} Τεθωρακισμένης Ταξιαρχίας, της 1^{ης}, 2^{ης}, 4^{ης}, 10^{ης}, και 49^{ης} Ταξιαρχίας καταδρομών, μονάδες πεζοναυτών, βατραχανθρώπων επιθετικών και αμυντικών αποστολών, πυροβολικού, μηχανικού μάχης, διαβιβάσεων και πυροτεχνουργοί (Μηνάγιας, Τουρκία, Αναθεωρητισμός και Συγκρούσεις 2019, 441).

Ο απολογισμός της γενικής εικόνας που προέκυψε από την συγκρότηση και επιχειρησιακή δράση της δύναμης αυτής έχει θετικό πρόσημο και δείχνει ότι έχουν βελτιωθεί κατά πολύ οι δυνατότητες ταχείας επιθετικής επέμβασης των ΤΕΔ εντός και εκτός συνόρων. Άλλωστε, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η πολυσύνθετη επιχείρηση πραγματοποιήθηκε μόλις 40 μέρες μετά από την απόπειρα πραξικοπήματος της 15^{ης} Ιουλίου 2016² από την οποία οι ένοπλες δυνάμεις εξήλθαν με μεγάλες απώλειες.

Επιπλέον η τουρκική Στρατιά Αιγαίου έχει συγκροτήσει από τον καιρό της ειρήνης μια αντίστοιχη δύναμη επονομαζόμενη Διακλαδική Δύναμη Ειδικής Αποστολής Αιγαίου (Ege Müsterek Özel Görev Kuvveti / EMÖGK) η οποία έχει ως αποστολή την διεξαγωγή αμφίβιας διακλαδικής επιχείρησης στο Αιγαίο. Η δύναμη αυτή περιλαμβάνει διοίκηση χερσαίων τμημάτων, μονάδες της διοίκησης ειδικών δυνάμεων, μονάδα επιθετικών ελικοπτέρων και διοίκηση ναυτικών μέσων. Η υποστήριξη της EMÖGK αποτελείται από αεροπορικές δυνάμεις, μεταφορικά ελικόπτερα για αεροκίνητη ενέργεια και επιχειρησιακές μονάδες της MIT.

Τουρκικές Ναυτικές Δυνάμεις

Η Τουρκία από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα έχει επιδοθεί σε μια προσπάθεια επαύξησης της ναυτικής ισχύος με στόχο την ενίσχυση του ρόλου της ως περιφερειακή δύναμη, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην θαλάσσια στρατηγική. Τον

---

² Ο διοικητής της MÖGK, αντιστράτηγος Zekai Aksakalli ήταν ένας από τους «ήρωες» της απόπειρας πραξικοπήματος καθώς δέχθηκε επίθεση από την οποία κατάφερε να ξεφύγει ενώ αργότερα ηγήθηκε της ανακατάληψης της διοίκησης ειδικών δυνάμεων από τους πραξικοποιοματίες (sozcu 2020).

Φεβρουάριο του 2016 δημοσιεύτηκε στο διαδίκτυο ένα αδιαβάθμητο κείμενο 50 σελίδων που αφορά στην στρατηγική των τουρκικών ναυτικών δυνάμεων³. Στο πόνημα αυτό αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «Ο τρόπος αξιοποίησης των ναυτικών δυνάμεων μιας χώρας αποκαλύπτει επίσης τα χαρακτηριστικά της εξωτερικής της πολιτικής». Στο πλαίσιο της τουρκικής Εθνικής Στρατηγικής, οι στόχοι που καθοδηγούν και διαμορφώνουν τη Ναυτική Στρατηγική ορίζονται ως εξής:

- Αποτροπή των απειλών κατά της πατρίδας στον θαλάσσιο τομέα και, εάν χρειαστεί, να κερδίσει τον αποφασιστικό πόλεμο μέσω κοινών προσπαθειών με άλλα στοιχεία των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων.
- Προστασία των κυριαρχικών δικαιωμάτων και των θαλάσσιων συμφερόντων της Τουρκίας.
- Διασφάλιση των γειτονικών θαλασσών και των θαλασσίων εμπορευματικών οδών που μεταφέρουν το μεγαλύτερο μέρος του τουρκικού θαλάσσιου εμπορίου.
- Υποστήριξη της άμυνας των κατεχομένων περιοχών της Κύπρου⁴ και προστασία των ζωτικών δικαιωμάτων και συμφερόντων της στη θάλασσα.
- Παροχή υποστήριξης, εάν ζητηθεί, σε άλλους αρμόδιους οργανισμούς/αρχές εντός των αποστολών και των αρμοδιοτήτων του που προβλέπονται από το νόμο.
- Συμβολή στη δημιουργία σταθερής περιμέτρου ασφάλειας σε κοντινή απόσταση από την Τουρκία και στην παγκόσμια ειρήνη και σταθερότητα.
- Υποστήριξη των στόχων της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής και της αμυντικής βιομηχανίας.
- Υποστήριξη της Ναυτικής Στρατηγική της Συμμαχίας.
- Διατήρηση και ανάπτυξη μιας ενεργούς ναυτικής δύναμης για την εκτέλεση όλων των καθηκόντων που μπορούν να ανατεθούν στο προβλέψιμο περιβάλλον ασφαλείας.

³ <https://www.dzkk.tsk.tr/data/icerik/392/Turkish%20Naval%20Forces%20Strategy.pdf> Turkish naval forces strategy

⁴ Στο κείμενο του τουρκικού υπουργείου ονομάζεται «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου»

Για την εκπλήρωση των στόχων αυτών οι τουρκικές ναυτικές δυνάμεις έχουν χωριστεί σε τέσσερεις κύριες διοικήσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν την διοίκηση στόλου (Gölcuk, Kocaeli), την διοίκηση των βορείων θαλάσσιων περιοχών (Kasimpasa, Κων/πολη), την διοίκηση των νοτίων θαλάσσιων περιοχών (Σμύρνη) και την διοίκηση εκπαίδευσης και κατάρτισης (Beylerbeyi, Κων/πολη). Μετά από την τελευταία αναδιοργάνωση του στόλου το 2015 η διοίκηση στόλου που αποτελεί και την δύναμη κρούσης των ναυτικών δυνάμεων, αποτελείται από την διοίκηση πολεμικού στόλου (φρεγάτες, κορβέτες και ταχέα περιπολικά), την διοίκηση υποβρυχίων, την διοίκηση ναρκαλιευτικών και την διοίκηση αεροπορίας ναυτικού.

Ο νέος ρόλος που αποδίδει πλέον η Τουρκία στο πολεμικό ναυτικό αποτυπώθηκε ξεκάθαρα με την άσκηση «Γαλάζια Πατρίδα» η οποία διεξήχθη από τις 27 Φεβρουαρίου έως τις 7 Μαρτίου 2019 και αποτελεί ένα νέο στάδιο στην τουρκική στρατηγική με κεντρικό άξονα το τουρκικό πολεμικό ναυτικό (Τζιάρρας 2019, 7). Στην εν λόγω άσκηση δοκιμάστηκε πλήθος νέων οπλικών συστημάτων και σκαφών τουρκικής κατασκευής, προηγμένα πυρομαχικά και εκτεταμένη συνεργασία με μη επανδρωμένα αεροσκάφη.

Βεβαίως το πολεμικό ναυτικό της Τουρκίας απέχει ακόμα από το να θεωρηθεί μεγάλη ναυτική δύναμη, ωστόσο η καθέλκυση του τουρκικής κατασκευής ελικοπτεροφόρου πλοίου «TCG Anadolu», δείχνει τον δρόμο που σχεδιάζει και υλοποιεί. Το πλοίο θα καλύπτει τις απαιτήσεις των ΤΕΔ, όπως η διατήρηση μακρόχρονων στρατιωτικών επιχειρήσεων ή ανθρωπιστικής βοήθειας ενώ θα αποτελεί και το κέντρο διοίκησης και ελέγχου του τουρκικού ναυτικού. Στην προσπάθεια ωστόσο επέκτασης της ναυτικής ισχύος της η Τουρκία έχει ιδρύσει και μια σειρά νέων ναυτικών βάσεων στην Αλβανία, το Κατάρ, τη Σομαλία και τελευταία στη Λιβύη. Η δημιουργία τέτοιων προωθημένων βάσεων από το κέρασ της Αφρικής μέχρι τον Περσικό Κόλπο επεκτείνει την γεωπολιτική ζώνη επιρροής ενώ ταυτόχρονα επηρεάζει τον ενεργειακό ανταγωνισμό και την ναυτική διπλωματία.

Τουρκικές Αεροπορικές Δυνάμεις

Η Τουρκία στο πλαίσιο των διεθνών συνεργασιών της επιδιώκει τη συμμετοχή των αεροπορικών της δυνάμεων σε πολυεθνικές επιχειρήσεις με σκοπό αφενός την προβολή των δυνατοτήτων τους και αφετέρου την χρησιμοποίησή τους

ως μέσο επιβολής του νέου ρόλου που επιδιώκει σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.

Στο γενικότερο πλαίσιο αναδιοργάνωσης των ενόπλων δυνάμεων συμμετείχαν και οι αεροπορικές όταν το 2014 ανακοινώθηκε από το Γενικό Επιτελείο το πλαίσιο της νέας δομής, τα βασικότερα σημεία της οποίας περιορίζονται σε ενοποιήσεις διοικήσεων με σκοπό την επαύξηση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων.

Αρχικά ενοποιήθηκε η 1^η και 2^η Τακτική Αεροπορική Δύναμη σε μια ενιαία Διοίκηση Πολεμικής Αεροπορικής Δύναμης και Αντιαεροπορικής Αντιπυραυλικής Άμυνας. Με την ενοποίηση αυτή πλέον όλα τα αντιπυραυλικά και αντιαεροπορικά συστήματα διοικούνται από μια κεντρική διοίκηση ενώ επαυξάνονται και οι δυνατότητες σχετικά με τον εναέριο έλεγχο και την έγκαιρη προειδοποίηση.

Επιπλέον δημιουργήθηκε μια ενιαία Διοίκηση Αεράμυνας στην οποία εντάχθηκαν όλα τα αντιαεροπορικά πυραυλικά συστήματα συμπεριλαμβανομένων και των αντιαεροπορικών πυραυλικών συστημάτων S-400. Η ενοποίηση αυτή εκτιμάται ότι προσδίδει ευχερέστερη διοίκηση και έλεγχο της αντιαεροπορικής ομπρέλας μειώνοντας παράλληλα τους χρόνους ετοιμότητας.

Βέβαια αξίζει να σημειωθεί ότι η τουρκική πολεμική αεροπορία είναι αυτή που επηρεάστηκε περισσότερο από κάθε άλλο κλάδο μετά από την απόπειρα πραξικοπήματος κατά του Τούρκου Πρόεδρου. Οι διώξεις οι οποίες ακολούθησαν είχαν ως συνέπεια, ο συσχετισμός αεροσκαφών/πιλότων να πέσει κάτω του 1 προς 1, γεγονός το οποίο προκάλεσε προβλήματα στις διαθεσιμότητες των πολεμικών αεροσκαφών. Για τον λόγο αυτό αποφασίστηκε η επαναφορά απόστρατων πιλότων της πολεμικής αεροπορίας αλλά και η πρόσληψη πιλότων από το εξωτερικό για να καλυφθεί το έλλειμμα (www.naftemporiki.gr 2017). Ωστόσο επειδή οι λύσεις αυτές αντιμετώπισαν πολλά προβλήματα στην υλοποίησή τους, η τουρκική κυβέρνηση αναγκάστηκε να παρατείνει νομοθετικά την υποχρεωτική παραμονή των πιλότων της πολεμικής αεροπορίας από 10 σε 18 χρόνια.

ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΤΕΔ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΘΗΤΕΙΑ

Τον Μάρτιο του 2019 ψηφίστηκε από το Τουρκικό Κοινοβούλιο, το νομοσχέδιο του Τουρκικού Υπουργείου Αμύνης με το οποίο έθεσε σε ισχύ μια σειρά από αλλαγές στη στρατιωτική θητεία και σηματοδότησε μια νέα εποχή για τις ΤΕΔ.

Σύμφωνα με αυτό το νομοσχέδιο αυτό η θητεία μειώθηκε στους 6 μήνες για όλους τους στρατεύσιμους, ακόμα και για τους απόφοιτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Δίνεται δε η δυνατότητα σε όσους επιθυμούν, μετά από τον πρώτο μήνα υποχρεωτικής εκπαίδευσης, να εξαγοράσουν το υπόλοιπο της θητείας τους, και να μην υπηρετήσουν. Το ποσό για την εξαγορά των 5 μηνών είναι 31.000 Τουρκικές λίρες (www.defencereview.gr 2019). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι από την πιλοτική εφαρμογή της εξαγοράς της στρατιωτικής θητείας που εφαρμόστηκε κατά το Δ' τρίμηνο του 2018 εισπράχθηκαν 1.579.000.000 Ευρώ από 635.583 άτομα παλαιότερων ΕΣΣΟ (Εκπαιδευτικών Σειρών Στρατεύσιμων Οπλιτών) (Μηνάγιας, Τουρκία, Αναθεωρητισμός και Συγκρούσεις 2019, 195). Επιπλέον, στους στρατεύσιμους παρέχεται κατά τη διάρκεια της θητείας τους δωρεάν μεταφορά στα μέσα μαζικής μεταφοράς, επιπρόσθετα μόρια για διαγωνισμούς, καθώς και ένα επιπλέον χρηματικό βοήθημα για όσους προέρχονται από άπορες οικογένειες.

Ως στρατιώτες και υπαξιωματικοί υποχρεωτικής θητείας, λογίζονται οι απόφοιτοι λυκείου και κάτω, καθώς επίσης και οι πτυχιούχοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εφόσον το επιθυμούν ή εφόσον υπάρχουν ανάγκες. Μετά την παρέλευση της υποχρεωτικής 6μηνης θητείας είτε απολύονται είτε, εφόσον το επιθυμούν και κριθούν κατάλληλοι κατόπιν αξιολόγησης, παραμένουν για άλλους 6 μήνες λαμβάνοντας μισθό.

Οι παραπάνω αλλαγές που προέκυψαν από τον Μάρτιο του 2019 είχαν ως αποτέλεσμα να μειωθεί η οροφή των ΤΕΔ ενώ επηρεάστηκε σαφώς και η ποιότητα της εφεδρείας αφού η 6μηνη θητεία κρίνεται ως εξαιρετικά ανεπαρκής για την παροχή κανονικής κι επαρκούς εκπαίδευσης. Ωστόσο η δημογραφική ισχύς της Τουρκίας είναι τέτοια η οποία καλύπτει επαρκώς τις ΤΕΔ σε προσωπικό, ενώ το νέο σύστημα χρηματοδοτεί μέσω της εξαγοράς της θητείας και ένα σημαντικό τμήμα των αναγκών τους.

Αξίζει βέβαια να σημειωθεί ότι ο στο σκοπός για τον οποίο η Τουρκική Κυβέρνηση προχώρησε σε αυτήν τη μεταρρύθμιση είναι διότι στο όραμά της για το

έτος 2033 εκτός των άλλων καθορίζεται η πλήρης μετατροπή του στρατού σε επαγγελματικό, με τους κληρωτούς να συμμετέχουν μόνο σε δευτερεύοντα καθήκοντα (καθήκοντα φύλαξης εγκαταστάσεων και ΔΜ) (Y. Yener 2015). Αυτό θα σημάνει σύμφωνα με τον σχεδιασμό (TSK 2033), την μείωση των Στρατιών από 4 σε δύο, τη Δυτική και την Ανατολική Στρατιά. Επιπλέον, προβλέπεται περαιτέρω μείωση της στρατιωτικής θητείας στους 3 μήνες, κατά τη διάρκεια της οποίας όλοι οι άνδρες θα εκπαιδεύονται στη βασική χρήση του ατομικού οπλισμού. (DefenceReview 2019).

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΑΜΥΝΤΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Κατά τις πρόσφατες επιχειρήσεις των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων στην Συρία και Λιβύη χρησιμοποιήθηκαν, εκτός των άλλων, προϊόντα της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας και αναβαθμίσεις – εκσυγχρονισμοί οπλικών συστημάτων η χρήση των οποίων έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των επιχειρήσεων. Η εξέλιξη και κατασκευή των συστημάτων αυτών είναι το αποτέλεσμα ενός μακροπρόθεσμου προγραμματισμού ο οποίος εντάθηκε κατά τα τελευταία χρόνια και χρηματοδοτήθηκε απλόχερα από την κυβέρνηση.

Η Τουρκία από νωρίς κατέβαλε σοβαρές προσπάθειες για την ανάπτυξη αμυντικής βιομηχανίας, αρχικά στους τομείς οπλισμού και πυρομαχικών. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η είσοδος της Τουρκίας στο NATO και η πλουσιοπάροχη αμερικάνικη βοήθεια (Πρόγραμμα Cascade), οδήγησε σε εφησυχασμό τους ιθύνοντες λειτουργώντας ανασταλτικά στην ανάπτυξη της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας. Ωστόσο το τέλος της διπολικής αντιπαράθεσης επέφερε τη διεύρυνση του στρατηγικού χώρου (strategic space) και οι σημαντικές μεταβολές στη διεθνή πολιτική και το ευρύτερο στρατηγικό περιβάλλον, επανακαθόρισαν τις προτεραιότητες της Τουρκίας.

Σταθμό στην ανάπτυξη της τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας αποτέλεσε το αμερικανικό εμπάργκο όπλων που επιβλήθηκε στην Τουρκία μετά την εισβολή στην Κύπρο και έκανε την πολιτική ηγεσία να αντιληφθεί ότι η εξάρτηση στην προμήθεια οπλικών συστημάτων από ξένους προμηθευτές, περιόριζε την ελευθερία της στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής.

Κατά τη δεκαετία του 1980 αναδείχθηκε ως προτεραιότητα η θέσπιση μηχανισμών που διαθέτουν την εξουσία και την ευθύνη να καθορίζουν τις πολιτικές που σχετίζονται με τη δημιουργία υποδομών μιας εθνικής αμυντικής βιομηχανίας και την εφαρμογή αυτών των πολιτικών. Για το σκοπό αυτό το 1985 με το Νόμο 3238, ιδρύθηκε η «Διοίκηση για την Ανάπτυξη και Υποστήριξη της Αμυντικής Βιομηχανίας» (SAGEB), ενώ στη συνέχεια, το 1989, η Διοίκηση αναδιαρθρώθηκε ως Υφυπουργείο Αμυντικών Βιομηχανιών (SSM). Εκτός από τα κίνητρα για την ενσωμάτωση προηγμένων τεχνολογιών πολέμου στην εθνική αμυντική υποδομή, δόθηκε επίσης προτεραιότητα στις δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης (E&A) και στη προσέλκυση ξένου κεφαλαίου. Το σύστημα το οποίο καθορίζει την πολιτική των εξοπλισμών και της αμυντικής βιομηχανίας καθορίζεται από τρεις βασικούς μηχανισμούς: την Εκτελεστική Επιτροπή Αμυντικής Βιομηχανίας, τη Διεύθυνση Αμυντικής Βιομηχανίας και το Ταμείο Υποστήριξης Αμυντικής Βιομηχανίας (Μηνάγιας 2019, 197).

Από την ίδρυσή της έως και τη δεκαετία του 2000, η SSM καθοδήγησε την παραγωγή πολλών εγχώριων και πιστοποιημένων στρατιωτικών οχημάτων ενώ συμμετείχε στην συμπαραγωγή με τις μητρικές εταιρείες, απάρτιων για τα Α/Φ F-35 και A400M. Υπό το πρίσμα των περιορισμένων εσωτερικών απαιτήσεων, η τουρκική αμυντική βιομηχανία στράφηκε προς τις διεθνείς αγορές για να συνεχίσει να αναπτύσσεται και να επεκτείνεται στη δεκαετία του 2000. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2010, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι κρίσιμες τεχνολογίες και σχεδιαστικές ικανότητες ικανοποιούνται στο μέγιστο βαθμό στην εγχώρια αγορά, τα προγράμματα τοπικού σχεδιασμού υλοποιήθηκαν με τη συμμετοχή τουρκικών ιδιωτικών εταιριών. Η Defense and Aerospace Industry Manufacturers Association (SaSaD), είναι μια κοινοπραξία ιδιωτικών βιομηχανιών που παράγουν προϊόντα προορισμένα για την άμυνα η οποία έχει λάβει σημαντικές διευκολύνσεις από το Υπουργείο Άμυνας της Τουρκίας. Έχοντας ξεκινήσει την επιχείρηση με 12 ιδρυτικά μέλη κατά την έναρξη, η SaSaD έχει σήμερα 122 μέλη και 79 επιχειρήσεις συμμετέχουν στις δραστηριότητές της από τον χώρο της βιομηχανίας.

Η υποδομή αναδιοργανώθηκε στο πλαίσιο του 9ου αναπτυξιακού σχεδίου (2010-2014). Το σχέδιο αυτό έδωσε έμφαση στις διεθνείς συνεργασίες σε δραστηριότητες E&A και κοινής παραγωγής. Υπό την ηγεσία της SSM, σχεδιάστηκε

η ανάπτυξη υποδομής για μια αμυντική βιομηχανία που να μπορεί να δημιουργήσει αποτελεσματικές λύσεις για να ανταποκριθεί στις εθνικές απαιτήσεις άμυνας και ασφάλειας στο εσωτερικό της χώρας αλλά να έχει και διεθνή ανταγωνιστικότητα.

Το τρέχον 10ο σχέδιο ανάπτυξης (2014-2019) δίνει έμφαση στη στήριξη των δικτύων και των δομών ομαδοποίησης σε συγκεκριμένους τομείς της αμυντικής βιομηχανίας. Επιτεύχθηκε σε σημαντικό βαθμό η ανταγωνιστική διάρθρωση της αμυντικής βιομηχανίας και η κάλυψη των αναγκών της εφοδιαστικής αλυσίδας με ολοκληρωμένο και βιώσιμο τρόπο από την εγχώρια βιομηχανία. Η SSM αναδιαρθρώθηκε το 2018. Η πράξη αυτή κρίθηκε επιβεβλημένη για την αναβάθμιση των εξαγωγών της τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας, που τα έτη 2014-2016 δεν κατάφεραν να ξεπεράσουν τα 1,6 δις δολάρια (Bakeer 2019).

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΑΒ

Εκτός από την ανάγκη μείωσης της εξάρτησης της προμήθειας οπλικών συστημάτων από δυτικές χώρες και την επακόλουθη αύξηση της ελευθερίας κινήσεων, τα δομικά στοιχεία της ρεαλιστικής προσέγγισης της διεθνούς πολιτικής που οδήγησαν στην επιδίωξη της ανάπτυξη της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας για την Τουρκία είναι:

α. Το «δίλημμα ασφάλειας», που αποτελεί μια διαδικασία όπου τα κράτη αβέβαιοι για τις διαθέσεις των άλλων εξοπλίζονται για να εξασφαλίσουν την ασφάλειά τους και έτσι ο αντίπαλος νοιώθοντας λιγότερο ασφαλής εξοπλίζεται και αυτός με τη σειρά του, γιατί η ασφάλεια του ενός αποτελεί απειλή για τον άλλο, δημιουργώντας έτσι μια διαδικασία σπирάλ, διαιωνίζοντας μια κατάσταση δράσης – αντίδρασης (Waltz 1972, 187). Το δίλημμα ασφάλειας στηρίζεται στην έλλειψη κατάλληλων πληροφοριών σχετικά με τις προθέσεις και τις ικανότητες της άλλης πλευράς και στην αδυναμία δέσμευσης για μη επέκταση των εξοπλισμών (better safe than sorry), οι οποίοι τελικά προωθούν την αμοιβαία αύξηση της καχυποψίας και της ανασφάλειας.

β. Η «πολιτική κουλτούρα» που επηρεάζεται σημαντικά από δύο συγκεκριμένες πηγές διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής: την κοινωνία/κοινή γνώμη και το ρόλο της προσωπικότητας ως διαμορφωτή αποφάσεων εξωτερικής

πολιτικής (Ντόκος και Τσάκωνας 2005, 87-88). Οικοδομώντας πάνω στην έννοια της «πολιτικής κουλτούρας», της ιστορίας και της γεωγραφίας, η έννοια της «στρατηγικής κουλτούρας» σε βοηθάει να διαμορφώσεις στάση σε θέματα όπως η χρήση βίας στη διεθνή πολιτική, ευαισθησία σε εξωτερικούς κινδύνους, πολιτικοστρατιωτικές σχέσεις και στρατηγικό δόγμα.

γ. Η ανάγκη και η διαρκής προσπάθεια μετεξέλιξης της σε κομβικό κράτος (Καζάκος 2010, 211) που συμπεριφέρεται σαν περιφερειακό κέντρο έναντι των γειτόνων και προτιμά διαδικασίες στις οποίες η σχετική κατανομή ισχύος βαραίνουν πολύ.

Από την άλλη, οι επιδιώξεις και τα προσδοκώμενα πλεονεκτήματα της στρατηγικής επιλογής της ανάπτυξης της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας είναι: Η επάρκεια σε οπτικά συστήματα και αμυντικό εξοπλισμό, τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά για τις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας, επιλύοντας παράλληλα το πρόβλημα της συντήρησής τους με παροχή τεχνικής υποστήριξης σε όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής τους, την εξειδικευμένη εκπαίδευση του προσωπικού και την παροχή αναβαθμίσεων. Συνακόλουθη απελευθέρωση κονδυλίων για προμήθεια εξοπλιστικών προγραμμάτων από τρίτους που μπορούν να επενδυθούν μέσω της Έρευνας και Ανάπτυξης (Research & Development) για υποστήριξη και πραγματοποίηση επιστημονικών και τεχνολογικών ερευνών, για ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογικά προϊόντων και απόκτηση τεχνογνωσίας. Επιπλέον η τεχνολογική αυτή ανάπτυξη θα λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης της Τουρκικής βιομηχανίας συνολικά, με την αύξηση των εξαγωγικών προϊόντων, της προσφοράς θέσεων εργασίας και της εισροής συναλλάγματος.

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων απαιτεί υψηλή διάθεση τεχνολογίας και τεχνογνωσίας στην παραγωγή οπλικών συστημάτων Γι' αυτό δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της E&A. Στην κατεύθυνση αυτή στοχεύει η σύμπραξη του Ινστιτούτου Έρευνας και Ανάπτυξης Αμυντικών Βιομηχανιών (TÜBİTAK) με την SSM. (En.wikipedia.org, 2019) Το πρώτο είναι ένα τουρκικό ίδρυμα που διεξάγει ερευνητικά και αναπτυξιακά έργα για την τεχνολογία της αμυντικής βιομηχανίας συνεργαζόμενο με κρατικά πανεπιστήμια. Η Τουρκία επενδύει το 5% των ετήσιων αμυντικών δαπανών στην έρευνα και την ανάπτυξη, η

οποία είναι μία από τις υψηλότερες αναλογίες παγκοσμίως και έχει συμβάλει στην ενίσχυση των εγχώριων ικανοτήτων. (Janes.com, 2019)

ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΤΗΣ ΤΑΒ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΣΤΙΣ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Τα κυριότερα από τα πρόσφατα προϊόντα της τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας τα οποία έκαναν την εμφάνισή τους στις επιχειρήσεις των ΤΕΔ στην Συρία και Λιβύη είναι τα παρακάτω:

α. Α/Κ πυρ/λο T-155 Firtina

Το κύριο μέσο πυρών υποστήριξης πυροβολικού κατά την επέμβαση στην Συρία αποτέλεσαν τα αυτοκινούμενα τουρκικής κατασκευής πυροβόλα , T-155 Firtina (καταιγίδα). Τα συγκεκριμένα

πυροβόλα 155 χιλιοστών , έχουν εμβέλεια 40 χιλιομέτρων και έχουν τη δυνατότητα να βάλλουν με ρυθμό έξι βολές στο λεπτό. Η αξιολόγηση της επιχειρησιακής τους χρησιμοποίησης στη Συρία έχει γενικότερα θετικό πρόσημο, αν και αξίζει να σημειωθεί ότι το τουρκικό πυροβολικό δεν αντιμετώπισε εχθρική απειλή, καθώς οι εχθρικές δυνάμεις όχι μόνο δεν διέθεταν τμήματα πυροβολικού αντίστοιχου βεληνεκούς ώστε να απειλήσουν τις θέσεις του, αλλά δεν διέθεταν και αξιόλογη εναέρια απειλή. Ωστόσο αυτό που είναι σημαντικό είναι ότι πρόσφατα παρουσιάστηκε αναβαθμισμένη έκδοση του εν λόγω πυροβόλου καθοριστικό ρόλο για την ανάπτυξη του οποίου αποτέλεσε η αξιολόγηση της συμμετοχής του στις πρόσφατες τουρκικές επιχειρήσεις, γεγονός το οποίο υποδεικνύει ότι οι Τούρκοι αξιοποιούν κατάλληλα τα διδάγματα της εμπλοκής τους. Η κυριότερη αναβάθμιση του Α/Κ πυροβόλου Firtina αφορά σε ένα νέο σύστημα ελέγχου πυρός το οποίο αναπτύχθηκε από την τουρκική εταιρεία Aselsan η οποία αποτελεί έναν από τους

κύριους υπερβολάβους του προγράμματος. Πέρα από την εγκατάσταση ενός σταθμού οπλισμού (RWS) τύπου SARP στην οροφή του οχήματος έχει μετατραπεί και ο εξοπλισμός ελέγχου του σωλήνα από υδραυλικό σε ηλεκτρικό σύστημα, προκειμένου να βελτιωθεί η ασφάλεια του πληρώματος και η συντήρηση. Το σύστημα γέμισης, αναβαθμίστηκε από ημιαυτόματο σε εξ ολοκλήρου αυτόματο, με δυνατότητα αυτόματης επιλογής οποιουδήποτε από τους τέσσερις διαθέσιμους τύπους πυρομαχικών. (Foss 2019).

β. Τακτικό Τεθωρακισμένο Όχημα HIZIR

Το Hizir είναι ένα τροχοφόρο τεθωρακισμένο όχημα τύπου MRAP (Mine Resistant Ambush Protected) το οποίο σύμφωνα με την κατασκευάστρια εταιρία Katmerciler, μπορεί να κατασκευαστεί σε διαφορετικές διαμορφώσεις όπως διοίκησης και ελέγχου, ΧΒΡΠ πολέμου, φορέας αντιαρματικών και πολυβόλων, μεταφοράς τραυματιών, ασφάλειας συνόρων, αναγνώρισης κ.ά. Στην έκδοσή του ως ΤΟΜΠ (Τεθωρακισμένο Όχημα Μεταφοράς Προσωπικού) ενσωματώνει έναν τηλεχειριζόμενο πύργο μάχης που εφοδιάζεται με ένα πολυβόλο των 7,62 ή 12,7 χιλιοστών ή με έναν αυτόματο εκτοξευτή βομβίδων των 40 χιλιοστών. Το Hizir μεταφέρει συνολικά εννέα άτομα και επιτυγχάνει μέγιστη ταχύτητα 110 χλμ/ώρα με εμβέλεια 700 χιλιόμετρα.

Η πρώτη εμφάνιση του εν λόγω οχήματος σε χρώματα παραλλαγής έγινε κατά την επιχείρηση «Πηγή Ειρήνης» των ΤΕΔ στη Συρία. Λαμβάνοντας υπόψιν το γεγονός ότι ένα μεγάλο ποσοστό απωλειών των τουρκικών στρατευμάτων στην περιοχή αυτή προήλθε από αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς και νάρκες οι οποίοι ήταν τοποθετημένοι κατά μήκος των δρομολογίων κινήσεως, καταλαβαίνουμε ότι η προσθήκη αντίστοιχων οχημάτων για τη μεταφορά προσωπικού προσέδωσε σημαντικά οφέλη στην ασφάλεια των στρατευμάτων.

Άλλωστε η συμμετοχή του Hizir στις επιχειρήσεις ήταν και μια πρώτης τάξεως «διαφήμιση» για το τουρκικό όχημα που αποτελεί σημαντικό εξαγωγίμο προϊόν για την TAB. Όπως ανακοινώθηκε από την εταιρεία κατασκευής του, οι πρώτες χώρες που το έχουν παραγγείλει εκτός Τουρκίας προέρχονται από την Αφρική ενώ υπολογίζεται ότι για το 2020, οι εξαγωγές του Hizir αναμένεται να φθάσουν σε ύψος 186 εκ. ευρώ, με τις επόμενες χρονιές να είναι ακόμη πιο κερδοφόρες.

γ. ΕΕ/Π ΑΤΑΚ-II (T-129)

Το T129 στηρίζεται κατά βάση στο ιταλικό επιθετικό ελικόπτερο A129 Mangusta, ενώ οι αισθητήρες και τα όπλα με τα οποία εξοπλίζεται είναι τουρκικής κατασκευής από την ΤΑΙ. Ο οπλισμός του ελικοπτερου πέρα

από τα πυρομαχικά των 20mm και τις ρουκέτες 70mm, αποτελείται επιπλέον και από τις τουρκικής σχεδίασης και κατασκευής ρουκέτες laser CIRIT όπως επίσης και τους αντιαρματικούς πυραύλους UMTAS και OMTAS. Τα T-129 έκαναν την πρώτη τους επιχειρησιακή πτήση κατά την διάρκεια της επιχείρησης «Κλάδος Ελαίας» στις 24 Ιανουαρίου 2018 χρησιμοποιώντας ρουκέτες CIRIT εναντίων στόχων στην περιοχή του Αφρίν (www.defence-blog.com 29). Την 10 Φεβρουαρίου 2018 κυκλοφόρησε στο διαδίκτυο ένα βίντεο το οποίο παρουσίαζε την κατάρριψη ενός T-129 από φορητό αντιαεροπορικό σύστημα πιθανότατα αμερικανικής κατασκευής. Τα εν λόγω ελικόπτερα μολονότι σύμφωνα με τα τεχνικά τους χαρακτηριστικά ήταν ιδανικά για την συμμετοχή στην επιχείρηση «Κλάδος Ελαίας», δεν χρησιμοποιήθηκαν σε εκτεταμένη κλίμακα, γεγονός το οποίο πιθανόν να υποδεικνύει ότι δεν είναι ακόμα πλήρως επιχειρησιακά έτοιμα.

Πρόσφατα παρουσιάστηκε η νέα γενιά ελικόπτερων ΑΤΑΚ Phase-II, η κύρια διαφοροποίηση της οποίας έγκειται στο σύστημα ηλεκτρονικού πολέμου, το βελτιωμένο δέκτη προειδοποίησης ραντάρ (RWR), και τον αισθητήρα προειδοποίησης επερχόμενων πυραύλων. Η τουρκική εταιρεία Meteksan έδωσε πρόσφατα στη δημοσιότητα λεπτομέρειες σχετικά με το νέο ραντάρ ελέγχου πυρός,

το οποίο πρόκειται να εξοπλίσει το ΑΤΑΚ-2. Θα είναι τοποθετημένο πάνω από το κύριο στροφέιο, όπως είναι το Longbow των ΑΗ-64 Apache και θα έχει μέγιστο βεληνεκές 27 χιλιόμετρα. Επίσης, στη διαμόρφωση ακολουθίας του ανάγλυφου του εδάφους, το Mildar θα έχει μέγιστο βεληνεκές 2,5 χιλιόμετρα. Το ραντάρ θα έχει την ικανότητα εντοπισμού και ανίχνευσης 150 στόχων ταυτόχρονα (Defence Review 2019).

δ. Σύστημα Ηλεκτρονικού Πολέμου KORAL

Το σύστημα ηλεκτρονικού πολέμου KORAL αναπτύχθηκε από την τουρκική εταιρεία Aselsan και αποτελείται από δύο υποσυστήματα. Το πρώτο αφορά σε ένα αισθητήρα εντοπισμού εκπομπών ραντάρ, και το δεύτερο είναι ένας παρεμβολέας μεγάλης ακτίνας κατά συστημάτων ραντάρ. Τα δύο αυτά

υποσυστήματα φέρονται με οχήματα 8×8 και είναι αυτόνομα. Το σύστημα είναι σπονδυλωτής σχεδίασης με δυνατότητα αλλαγής διάταξης και έχει αρχιτεκτονική πολλών αισθητήρων με την βοήθεια των οποίων μπορεί να εντοπίσει πλήθος εκπομπών ραντάρ σε έδαφος, θάλασσα

και αέρα με μεγάλη ακρίβεια. Επιπλέον με τη βοήθεια του παρεμβολέα, έχει τη δυνατότητα να εξουδετερώσει εκπομπές σε απόσταση μέχρι και 100 χλμ (www.viadiplomacy.gr 2015).

Η πρώτη επιχειρησιακή χρησιμοποίηση του συστήματος προς αξιολόγηση των δυνατοτήτων του έλαβε χώρα στην επιχείρηση «Εαρινή Ασπίδα». Σύμφωνα με δηλώσεις του καθηγητή Fahrettin Altun, διευθυντή επικοινωνιών της τουρκικής προεδρίας, το σύστημα ηλεκτρονικού πολέμου KorAl έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην επιχείρηση αυτή (www.armadainternational.com 2019).

Οι λόγοι για τους οποίους αναπτύχθηκε το KORAL στη Συρία είναι αινιγματικοί καθώς έχει σχεδιαστεί κατά κύριο λόγο για να εκτελεί εξελιγμένες αποστολές όπως εντοπισμός, αναχαίτιση, ανάλυση, ταξινόμηση και προσδιορισμός της κατεύθυνσης πολλαπλών τύπων σημάτων ραντάρ, συμπεριλαμβανομένων σύνθετων ενώ χρησιμοποιείται και για την εμπλοκή, την εξαπάτηση και την παράλυση εχθρικών συστημάτων ραντάρ. Ωστόσο οι κουρδικές δυνάμεις στη βορειοανατολική Συρία δεν πιστεύεται ότι χρησιμοποιούσαν ραντάρ που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του KORAL. Παρ' όλα αυτά, είναι πιθανό η ανάπτυξη του συστήματος να στοχεύει στην παρεμπόδιση ραντάρ που χρησιμοποιήθηκαν από συμμάχους των Κούρδων κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων. Άλλωστε τον Σεπτέμβριο του 2016 αποκαλύφθηκε ότι ο Συριακός Στρατός είχε λάβει τα ραντάρ αντί-πυροβολικού Almaz-Antey 1L271 Aistyonok από τη Ρωσία. Το ραντάρ αυτό λειτουργεί σε φάσμα συχνοτήτων εντός των δυνατοτήτων παρεμβολής του Korai με αποτέλεσμα οι ΤΕΔ να καταφέρουν να το παρεμβάλουν. Συνεπώς το συριακό πυροβολικό δεν ήταν σε θέση να εντοπίσει τις θέσεις του αντίστοιχου τουρκικού και να το προσβάλλει με βολές αντιπυροβολικού.

Επιπλέον ο επιχειρησιακός τρόπος χρησιμοποίησης του KORAL τόσο στα πεδία μαχών της Συρίας όσο και της Λιβύης που αξίζει να αναλυθεί, έγκειται στην υποστήριξη πτήσεων των ΜΕΑ. Το εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό επιτυχίας των τουρκικών ΜΕΑ εναντίων των ρωσικής κατασκευής συστημάτων αεράμυνας Pantsir S-1 οφείλεται κυρίως στην ανάπτυξη συστήματος ηλεκτρονικού πολέμου προ της αποστολής των ΜΕΑ, το οποίο «τύφλωσε» τα ραντάρ των Pantsir (www.dailysabah.com 2020). Άλλωστε σε βίντεο που κυκλοφορούν σε ανοιχτές πηγές και δείχνουν την προσβολή του ρωσικού συστήματος από ένα Bayraktar TB2 κατά τη διάρκεια της επιχείρησης «Εαρινή Ασπίδα», φαίνεται ότι το Pantsir είχε ενεργοποιημένο το ραντάρ του ωστόσο δεν κατάφερε να εμπλέξει το ΜΕΑ.

ε. Πύραυλος (cruise) «SOM (Stand Off Missile)»

Είναι ένας πύραυλος χαμηλού ύψους και υψηλής ακρίβειας για χρήση εναντίον στόχων εδάφους και επιφανείας υψηλής θωράκισης. Η εμβέλειά του ανέρχεται σε 250 περίπου χλμ. Το SOM (Satha Atilan Orta Menzilli Mühimmat), είναι δυνατόν να εκτοξευθεί από τον αέρα, τη θάλασσα και την ξηρά. Αποτελεί προϊόν

εγχώριας ανάπτυξης από τις εταιρίες TUBITAK SAGE και Roketsan. Προσβάλει κινούμενους και σταθερούς στόχους. Η εξελιγμένη έκδοση SOM-B1 με τη χρήση υπέρυθρου συστήματος στην τερματική φάση ενώ έχει σχεδιαστεί και η ανάπτυξη της έκδοσης SOM-J η οποία προορίζεται για χρήση από τα F-35 Lightning II. Κατά τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Συρία πιστεύεται ότι χρησιμοποιήθηκαν τέτοιου είδους πύραυλοι για την προσβολή στόχων του YPG σε ευαίσθητες περιοχές όπου δεν ήταν εφικτή η προσέγγιση των τούρκικων αεροσκαφών (www.ptisidiastima.com 2018).

στ. Εθνικό MEA ANKA

Πρόκειται για τουρκικής κατασκευής MEA, της εταιρείας TAI. Το συμβόλαιο για την ανάπτυξη ενός εγχώριου MEA κατηγορίας MALE (Medium-Altitude Long-Endurance) για τις ΤΕΔ, με βασική αποστολή αυτή της αναγνώρισης, ανατέθηκε από το τουρκικό Υπουργείο Άμυνας το Δεκέμβριο του 2004 (Ozbek 2010). Έως και σήμερα έχουν παραχθεί διάφορες εκδόσεις, με διαφοροποιήσεις κυρίως στον εξοπλισμό και στους αισθητήρες που δύνανται να φέρουν τα υπόψη αεροχήματα. Έχει σχεδιαστεί για ημερήσιες και νυχτερινές αποστολές, ακόμη και σε αντίξοες καιρικές συνθήκες, ενώ δύνανται να εκτελέσει σε πραγματικό χρόνο λήψη

και αποστολή εικόνας, επιτήρηση, αποκάλυψη, αναγνώριση κινητών και σταθερών στόχων, καθώς και κατάδειξη και προσβολή αυτών (Turkish Aerospace

2017). Μελλοντικά σχεδιάζεται η επίτευξη της δυνατότητας, η εικόνα που λαμβάνεται από το MEA να μεταφέρεται μέσω αισθητήρων απευθείας στα μαχητικά Α/Φ, χωρίς την παρεμβολή επίγειου σταθμού ελέγχου. Έτσι θα μειωθεί σημαντικά ο χρόνος που μεσολαβεί μεταξύ εντοπισμού και προσβολής του στόχου (Λεονταρίτης 2018).

Η ανάπτυξη των ANKA μειώνει σημαντικά το χρόνο εντοπισμού και προσβολής ταχύτητα κινούμενων στόχων. Η στοχοποίηση και η προσβολή γίνεται από την ίδια πλατφόρμα μόλις εμφανίζεται η ευκαιρία και έτσι πληροφορίες της στιγμής γίνονται άμεσα εκμεταλλεύσιμες για δράση. Επίσης υπάρχει μια διαρκής παρουσία ISR στην ευρύτερη περιοχή, η οποία είναι απαραίτητη για τον εντοπισμό, παρακολούθηση και στοχοποίηση ταχέως εμφανιζόμενων και εξαφανιζόμενων στόχων.

Το ANKA μπορεί να πετάξει βάσει προκαθορισμένου σχεδίου πτήσης, με δυνατότητα τροποποίησης αυτού, ενώ σε περίπτωση απώλειας του σήματος GPS, το αερόχημα διαθέτει αισθητήρες που του επιτρέπουν να επιστρέψει στην βάση του και να προσγειωθεί αυτόματα. Διαθέτει 2 σταθμούς ασυρμάτου (Σ/Α) Have Quick MXF-484, οι οποίοι δύνανται να αναπαραγάγουν κρυπτογραφημένες επικοινωνίες και δεδομένα σε άλλα εναέρια και επίγεια μέσα, ενώ παράλληλα μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως αναμεταδότης (radio relay). Σημαντικό είναι το γεγονός ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε αποστολές, με ακτίνα δράσης μεγαλύτερη των 150 χλμ, μέσω ελέγχου του από δορυφόρο (Κελεπούρης 2018).

Η εικόνα του MEA μπορεί να αναπαραχθεί μέσω του RVT, σε Μονάδες - Κλιμάκια του ΣΞ ή μονάδες επιφανείας του ΠΝ, βελτιώνοντας την αντίληψή τους για την τακτική κατάσταση στην περιοχή επιχειρήσεων. Επιδίωξη της κατασκευάστριας εταιρείας είναι επίσης η ενσωμάτωση στο ANKA, ενός συστήματος προειδοποίησης, εντοπισμού και αντιμετώπισης επερχόμενων πυραύλων.

Το αεροσκάφος αυτό χρησιμοποιήθηκε εκτεταμένα στα πεδία μαχών τόσο της Συρίας όσο και της Λιβύης πλήττοντας μια ευρεία γκάμα στόχων όπως αναλύθηκε στα κεφάλαια 2 και 3.

ζ. MEA BAYRAKTAR TB2

Το δεύτερο τουρκικό MEA που έκανε αισθητή την παρουσία του κατά τις τουρκικές επεμβάσεις σε Συρία και Λιβύη είναι το Bayraktar TB2. Πρόκειται για ένα εγχώριας προέλευσης, ολοκληρωμένο MEA, το οποίο κατασκευάζεται από την κοινοπραξία των εταιρειών KALE KALIP και BAYKAR MAKINA. Το 2007 το τουρκικό Υπουργείο Άμυνας υπέβαλλε αίτημα σε εγχώριες εταιρείες για την ανάπτυξη ενός

τακτικού MEA (Undersecretariat for Defence Industries 2011). Τον διαγωνισμό κέρδισε η εταιρεία BAYKAR, παρουσιάζοντας το 2009 το BAYRAKTAR Block A. Η ανάπτυξη του BAYRAKTAR Block B ξεκίνησε στις αρχές του 2012. Ορόσημα στην περαιτέρω εξέλιξη των δυνατοτήτων καθώς και στην επιχειρησιακή αξία του συγκεκριμένου MEA αποτέλεσαν:

(1) Η ικανότητα να φέρει και να χρησιμοποιεί τους εγχώριους κατασκευής αντιαρματικούς (A/T) πυραύλους UMTAS, σε δοκιμή που έλαβε χώρα το Δεκέμβριο του 2015, κατατάσσοντας την Τουρκία ως την έκτη χώρα παγκοσμίως η οποία κατόρθωσε να κατασκευάσει Unmanned Combat UAV (UCAV). Στη συνέχεια ακολούθησε η πιστοποίηση χρήσης των κατευθυνόμενων με laser πυραύλων MAM-L, MAM-C και BOZOK και της ρουκέτας CIRIT (Roketsan 2016-2019).

(2) Η υπογραφή συμβολαίου πώλησης 6 BAYRAKTAR TB2 στο Κατάρ το Μάρτιο του 2018, καθώς και άλλων 12 στην Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένων και 3 επίγειων σταθμών ελέγχου, τον Ιανουάριο του ίδιου έτους, συνολικού κόστους \$69 εκατομμυρίων (Varfolomeeva 2019).

(3) Η παραμονή του αεροχήματος για 27 ώρες και 3 λεπτά συνεχόμενα στον αέρα, διανύοντας απόσταση 4.000 χλμ, στην πτήση επίδειξης που πραγματοποίησε στο Κουβέιτ το 2019.

Το BAYRAKTAR TB2 δύναται να φέρει σύστημα αναγνώρισης, επιτήρησης και σκόπευσης ημέρας και νύχτας Goshawk-II HDT ή Star Safire 380 HDL, ή Wescam CMX15D, ή το εγχώριος κατασκευής

Asellir-235 CATS (Common Aperture Targeting System) (Atalan 2016, 139) της Aselsan, τα οποία έχουν ενσωματωμένα EO κάμερα ημέρας, νυχτερινή θερμική κάμερα, υπέρυθρη (infrared - IR) κάμερα, αποστασιόμετρο και καταδείκτη laser.

Σύμφωνα με την Aselsan, το CATS μπορεί να κατευθύνει πυρομαχικά με καθοδήγηση laser σε αποστάσεις έως 25 χλμ και να καταδείξει στόχους στο έδαφος πετώντας σε υψόμετρο μέχρι 25.000 πόδια (Aselsan 2019).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗ ΣΥΡΙΑ

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ – ΣΥΡΙΑΣ

Οι σχέσεις της Τουρκίας με τη Συρία διακρίνονται διαχρονικά από αντιπαλότητα διότι, αφενός μεν οι Σύριοι δεν ξεχνούν την προσάρτηση της Αλεξανδρέττας(1939) , αφετέρου δε η παρούσα αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας ενδομύχως αντιμετωπίζει τη Συρία ως πρώην επαρχία της. Παρόλα αυτά, επιδίωξε τα χρόνια πριν την έναρξη της Συριακής Κρίσης, ομαλές σχέσεις με το Συριακό Καθεστώς, κυρίως λόγω απόπειρας εφαρμογής του στρατηγικού δόγματος Νταβούτογλου περί «μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες», που προέβλεπε την ανάδειξη της Τουρκίας σε γέφυρα σύνδεσης της Μέσης Ανατολής με το Δυτικό πολιτισμό και κατά συνέπεια, σε ηγέτιδα δύναμη του Μουσουλμανικού κόσμου (Κουτσουράκης 2012, 68-69). Έτσι, όταν ξεκίνησαν οι ταραχές στη Συρία, η Τουρκία υποστήριξε τη διατήρηση του status quo, διότι θεωρούσε πως μία πιθανή διάσπασή της θα επέτρεπε στους Κούρδους να αναδειχθούν σε ανεξάρτητο κράτος. Αργότερα όμως, αποφάσισε να συμπλεύσει με την επικρατούσα στη Δύση άποψη για αποπομπή του Σύριου Προέδρου, ενώ παράλληλα προσέφερε βοήθεια στους Αντικαθεστωτικούς επιτρέποντας, με την ελεύθερη διέλευσή τους από τα σύνορά της, τη δημιουργία μίας ασφαλούς βάσης στα νώτα τους (Cockburn 2014, 63). Παράλληλα, τους ενίσχυσε οικονομικά και εξοπλιστικά σε σημείο που να θεωρείται βέβαιο ότι συνέβαλλε αποφασιστικά στη στρατιωτική τους επιβίωση (Λυγερός 2016, 116). Με δεδομένο ότι στο τέλος επικράτησαν τα ακραία στοιχεία στους κόλπους των Αντικαθεστωτικών, η παραπάνω ποικιλόμορφη υποστήριξη φαίνεται ότι αποτέλεσε το «βατήρα» ισχυροποίησης οργανώσεων δορυφορικών της Αλ Κάιντα στην περιοχή .

Μία δεύτερη σημαντική διαφοροποίηση στην πολιτική της συντελέστηκε στις σχέσεις της με τη Ρωσία. Αρχικά ευθυγραμμιζόμενη με το ΝΑΤΟ και τη Δύση έβλεπε με επιφύλαξη τον ενεργό Ρωσικό ρόλο στη Συριακή κρίση. Απότοκο αυτής της στάσης αποτέλεσε η κατάρριψη Ρωσικού μαχητικού Α/Φ το 2015, λόγω παραβίασης του Εναέριου Χώρου μίας Τουρκικής εδαφικής εισέχουσας, στα σύνορα με τη Συρία.

Μετά όμως, από την πάροδο ενός μόλις έτους και επειδή θεώρησε ότι στο πραξικόπημα του Ιουλίου του 2016, είναι πιθανό να εμπλέκεται Δυτικός «δάκτυλος», προσεταιρίστηκε τη Ρωσία. Αυτή η διπλωματική στροφή οδήγησε και σε νέα αλλαγή της στάσης της στο Συριακό, αφού πλέον έχουν αρχίσει επικοινωνίες σε χαμηλό διπλωματικό επίπεδο με το καθεστώς Άσαντ. Το προφανές αντάλλαγμα από την πλευρά της Ρωσίας ήταν η ανοχή της στη σχεδιαζόμενη επέμβαση της Τουρκίας στο Συριακό έδαφος, που βασίστηκε και στην εκτίμηση ότι αυτή η επίθεση εναντίον των Κούρδων, που ήταν σύμμαχοι των ΗΠΑ, θα ερέθιζε τα αντανακλαστικά της υπερδύναμης και θα προκαλούσε ακόμα μεγαλύτερη τριβή στο Δυτικό στρατόπεδο (newsdeerly.com 2018). Επιπλέον, ανοχή επιτεύχθηκε και από την πλευρά των Δυτικών Συμμάχων. Αρχικά, εξαιτίας των επιφυλάξεων του ΝΑΤΟ για διεξαγωγή επιχειρήσεων δυναμικής αντιμετώπισης του καθεστώτος Άσαντ υπό την αιγίδα του, λόγω των πιθανών πολιτικών αντιπαραθέσεων στο εσωτερικό του (geopoliticalfutures.com 2018). Ακολούθως, λόγω της σχεδιαζόμενης πρόθεσης των ΗΠΑ για σταδιακή αποδέσμευση από την περιοχή (nrg.org 2018), που δημιουργούσε ανάγκες μετακύλισης του βάρους αντιμετώπισης των τζιχαντιστών σε κάθε πρόθυμο «εθελοντή».

Έτσι, κινούμενη σε «τεντωμένο σκοινί» κατάφερε να προβεί σε δύο μεγάλης κλίμακας στρατιωτικές επιχειρήσεις, την επιχείρηση «Ασπίδα του Ευφράτη» (24 Αυγούστου 2016 - 29 Μαρτίου 2017) και την επιχείρηση «Κλάδος Ελαίας» (19 Ιανουαρίου 2018 - 18 Μαρτίου 2018), που ουσιαστικά έχουν θέσει υπό Τουρκική κατοχή σημαντικό μέρος της Συριακής επικράτειας, χωρίς αντιδράσεις από καμία από τις μεγάλες δυνάμεις και παρά το ότι η Συριακή Κυβέρνηση την καταδικάζει ως πράξη εισβολής (rt.com 2016). Από την άλλη τόσο το Ισραήλ (news247.gr 2017), όσο και η Σαουδική Αραβία (middleeasteye.net 2019) αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό και ανησυχία τις παραπάνω Τουρκικές ενέργειες, που αυξάνουν την επιρροή της στην περιοχή και την τοποθετούν σε έναν «παράδοξο» στρατηγικό συντονισμό με το Σιϊτικό Ιράν.

Επισημώς, η πρώτη επιχείρηση είχε ως σκοπό την εκδίωξη του ΙΚ και η δεύτερη την καταπολέμηση του YPG, που θεωρείται τρομοκρατική οργάνωση από την Τουρκία (Μηνάγιας 2018, 208). Πέρα όμως από αυτό φαίνεται ότι αμφότερες οι επιχειρήσεις είχαν και δύο βαθύτερες επιδιώξεις. Η πρώτη ήταν η ανάδειξη σε

κυρίαρχη δύναμη στα κατεχόμενα εδάφη των Τουρκομάνων (Γραμμένος 2016), που αποτελούν μικρή μειονότητα στην περιοχή και η δεύτερη η ανάσχεση της Κουρδικής επιρροής στη συνορεύουσα με την Τουρκία Βόρεια Συρία (Μηνάγιας 2018, 273-274).

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ «ΑΣΠΙΔΑ ΤΟΥ ΕΦΡΑΤΗ»

Γενικά

Η «Ασπίδα του Ευφράτη» (ΑΤΕ) ξεκίνησε στις 24 Αυγ 2016 και διήρκεσε 198 μέρες επιφέροντας Τουρκικό έλεγχο επί μίας περιοχής ίσης με τα $\frac{3}{4}$ του Νομού Έβρου (2015 τ.χλμ.). Η επιχείρηση αποσκοπούσε στην αποτροπή δημιουργίας ενιαίου Κουρδικού διαδρόμου μεταξύ Τουρκίας και Συρίας, αντιμετωπίζοντας, τόσο τα εξτρεμιστικά στοιχεία του ΙΚ, όσο και τους Κούρδους (Μηνάγιας 2018, 206-208). Η Διακλαδική Δύναμη Ειδικής Αποστολής, που συγκροτήθηκε, αποτελούνταν από το Στρατηγείο, το σχηματισμό μάχης επιπέδου Ταξιαρχίας συνολικής δύναμης περίπου 4000 ανδρών και τις δυνάμεις του Ελεύθερου Στρατού Συρίας (FSA), που αποτελούνταν από 8700 Αντικαθεστωτικούς φίλα προσκείμενους προς την Τουρκία. Επιπλέον, πλαισιωνόταν από απροσδιόριστο αριθμό ομάδων Ειδικών Επιχειρήσεων Bordo Berelli, ομάδων βατραχανθρώπων και επιχειρησιακών μονάδων της MIT. Η Ταξιαρχία αποτελούνταν από τακτικά συγκροτήματα Μηχανοκίνητου Πεζικού και Τεθωρακισμένων. Κάθε τακτικό συγκρότημα είχε την υποστήριξη Διμοιριών Πυροβολικού, Μηχανικού, Όλμων, Εφοδιασμού, Αντιαρματικών, Υγειονομικού, Αντιαεροπορικών και προκεχωρημένων Παρατηρητών (Μηνάγιας 2018, 209-211). Σημαντική πρόκληση αποτελούσε εκτός από την απαίτηση αντιμετώπισης δύο αντιπάλων ταυτόχρονα (ΙΚ και Κούρδοι), η ανάγκη διέλευσης υδάτινων κωλυμάτων (Ποταμοί Ευφράτης και Sahur) σε συνδυασμό με την ανάγκη εκκαθάρισης 243 κατοικημένων τόπων.

Οι μαχητές του ΙΚ χρησιμοποίησαν στην αμυντική τους τακτική την προφύλαξη που προσέφεραν οι κατοικημένες περιοχές σε συνδυασμό με επιθέσεις αυτοκτονίας με TOMA BMP-1, αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς -νάρκες και μη Επανδρωμένα Αεροχημάτα (drones), τα οποία πέρα από συλλογή πληροφοριών χρησιμοποιούνταν και για τη ρίψη χειροβομβίδων. Τέλος, πολλές φορές προέβησαν

σε μικρής κλίμακας επιθέσεις σε τουρκικές φάλαγγες και σταθμούς διοίκησης με όλμους, πυροβόλα ZSU-23 και αντιαρματικούς πυραύλους (Μηνάγιας 2018, 211). Από την άλλη, η τακτική που χρησιμοποίησαν οι Τουρκικές δυνάμεις περιελάμβανε αρχικά εντοπισμό του εχθρού που επιτυγχανόταν με την εκμετάλλευση της τεχνολογικής υπεροχής μέσων, όπως UAV ή UCAV, ακολουθώντας προσβολή με μαχητικά και επιθετικά ελικόπτερα, έπειτα εφαρμογή του επιθετικού ελιγμού των χερσαίων μηχανοκίνητων και τεθωρακισμένων τμημάτων προς διάρρηξη των τοποθεσιών και καταστροφή του εχθρού και τέλος καταδίωξη των αποδιοργανωμένων αντιπάλων τμημάτων. Η εκκαθάριση κατοικημένων τόπων γινόταν από Ειδικές Δυνάμεις και φίλα προσκείμενους Αντικαθεστωτικούς. Σημαντικότερο ρόλο στη διατήρηση του ρυθμού επιθέσεως διαδραμάτισαν, τόσο τα άρματα μάχης, όσο και το πυροβολικό τα πυρά του οποίου κατεύθυνε ο Διοικητής του τακτικού συγκροτήματος (Μηνάγιας 2018, 212). Επίσης, υποστήριξη παρεχόταν όταν απαιτούνταν από το Μηχανικό Μάχης. Αυτό υποστήριζε τις ενέργειες των μαχόμενων τμημάτων όχι μόνο αναλαμβάνοντας τον κλασσικό ρόλο εκκαθάρισης ναρκών και αυτοσχέδιων πυροδοτικών μηχανισμών, αλλά και με την παροχή κάλυψης με τα βαρέα μηχανήματά του στις μάχες εκ του συστάδην (Μηνάγιας 2018, 213). Η Λογιστική και ιδιαίτερα η Υγειονομική υποστήριξη ήταν αδιάλειπτη και αποτελεσματική, κάτι που φάνηκε από τις χαμηλές σχετικά απώλειες (71 νεκροί ,386 τραυματίες) (Μηνάγιας 2018, 213). Σημαντικός ήταν και ο ρόλος των Ειδικών Επιχειρήσεων που διεξήχθησαν με επιτυχία, τόσο για συλλογή πληροφοριών, όσο και για προσβολή και σύλληψη συγκεκριμένων προσώπων (Μηνάγιας 2018, 214).

Διεξαγωγή της Επιχείρησης

Φάση Πρώτη – Jarablus, Sajur (24 έως 28 Αυγούστου 2016)

Όπως ήταν σχεδιασμένο, η αρχική φάση της ΑΤΕ στην πόλη Jarablus έδειξε σαφώς ότι πρόκειται για μια διακλαδική επιχείρηση. Η έναρξη έγινε με την προπαρασκευή πυροβολικού μεσαίου βεληνεκούς και πυραυλικών συστημάτων πολλαπλής εκτόξευσης (MLRS), προχώρησε με τη εμπλοκή ομάδων Ειδικών Δυνάμεων (ΕΔ) οι οποίες εντόπισαν και κατέδειξαν στόχους για τα τουρκικά F16 (Yesiltas, Seren, Özcelik 2017). Στη συνέχεια ξεκίνησε μια χερσαία επιθετική

ενέργεια με ένα Συγκρότημα Μηχανοκίνητου Λόχου⁵ και Συγκρότημα Ήλης Αρμάτων⁶ και ολοκληρώθηκε με ταχεία τακτική κίνηση από τις τεθωρακισμένες και μηχανοκίνητες μονάδες υποστηριζόμενα από πυρά αυτοκινούμενων πυροβόλων Firtina 155 χιλ.. Σε συνέχεια της περιορισμένης αντίστασης που αντιμετώπισαν στην πόλη Jarablus οι δυνάμεις της ΑΤΕ κατάφεραν εντός λίγων ωρών να την καταλάβουν. Το ΙΚ στην πρώτη μέρα των επιχειρήσεων είχε 46 απώλειες ενώ οι ΤΕΔ έχασαν 2 άρματα M60 A3 από πυρά Αντιαρματικών (Α-Τ) πυραύλων MILAN και 9M133 Kornet (Yesiltas, Seren, Özcelik 2017). Η μάχη συνεχίστηκε προς τα χωριά al-Bab και Amerne όπου βρισκόταν δυνάμεις Κούρδων (YPG) και συνεχίστηκε προς τις βόρειες όχθες του ποταμού Sajur. Η επιχείρηση διάβασης στον ποταμό Sajur διεξήχθη για τη δημιουργία προγεφυρώματος πέραν του ποταμού προκειμένου να εξασφαλιστεί η προστασία και η ασφάλεια της περιοχής που είχαν καταλάβει οι δυνάμεις της επιχείρησης ΑΤΕ βόρεια αυτού.

Φάση Δεύτερη – Çobanbey, Dabiq (3 Σεπ έως 16 Οκτ 2016)

Η φάση αυτή ξεκίνησε την 3 Σεπ 2016 εναντίων της πόλης Çobanbey και των γύρω χωριών. Ακολουθήθηκε ο ίδιος τρόπος ενεργείας με προπαρασκευή πυρών Πυροβολικού ακολουθούμενη από αεροπορικές επιδρομές. Στη συνέχεια οι δυνάμεις του FSA προχώρησαν στην εκκαθάριση των κατοικημένων τόπων της περιοχής. Οι ΤΕΔ στην περιοχή αυτή έδρασαν με άρματα ενεργής θωράκισης M60T Sabra⁷ αναμένοντας σαφώς μεγαλύτερη αντίσταση. Πράγματι οι δυνάμεις του ΙΚ κατάφεραν να καταστρέψουν 3 M60T στην περιοχή Vukuf αν και στη συνέχεια δεν ενίσχυσαν τις προωθημένες δυνάμεις του και απαγκιστρώθηκαν αποφεύγοντας περαιτέρω εμπλοκή. Οι ΤΕΔ διαπίστωσαν ότι η τακτικές κινήσεις των τεθωρακισμένων δυνάμεων αντιμετωπίζουν προβλήματα εναντίων ανταρτών με Α-Τ όπλα και μετέτρεψαν τους σχηματισμούς τους χρησιμοποιώντας περισσότερες δυνάμεις Πεζικού προ των αρμάτων (Yesiltas, Seren, Özcelik 2017). Ένα άλλο πρόβλημα το οποίο αντιμετώπισαν οι δυνάμεις της ΑΤΕ είναι οι αυτοσχέδιοι

⁵ Εξοπλισμένο με τουρκικής κατασκευής Τεθωρακισμένα Οχήματα Μάχης (TOMA) ACV-15 τα οποία σχεδιάστηκαν από την FNSS Savunma Sistemleri A.Ş.

⁶ Διαθέτει αμερικανικής κατασκευής άρματα M60 A3.

⁷ Τα άρματα αυτά είναι βελτιωμένες εκδόσεις των M60 από την Ισραηλινή IMI Systems. Βρίσκονται πλέον μόνο στις ΤΕΔ και φέρουν εκτός των άλλων αρθρωτή ενεργό θωράκιση και πυροβόλο 120 χιλ. Δοκιμάστηκαν για πρώτη φορά το 2016 στη Συρία.

εκρηκτικοί μηχανισμοί τους οποίους χρησιμοποιούσε το ΙΚ προκειμένου να επιβραδύνει την προέλασή τους και να προκαλέσει απώλειες.

Το χωριό Dabiq αποτέλεσε ζωτικό χώρο τόσο για το ΙΚ όσο και για τις δυνάμεις της επιχείρησης ΑΤΕ καθώς θα ένωνε τον ανατολικό τομέα της Jarablus με το Azaz στα δυτικά μέσω ενός διαδρόμου πλάτους 90 χλμ. Στην μάχη που ακολούθησε για το Dabiq το ΙΚ αντιμετώπισε τα τουρκικά άρματα Leopard 2 A4, πυραυλικά συστήματα T122 Sakarya MLRS⁸ και εκτεταμένη χρήση ΕΔ (Gurcan, washingtoninstitute 2019). Παρόλα αυτά υπήρξαν απώλειες τουρκικών αρμάτων και τεθωρακισμένων οχημάτων από θύλακες τζιχαντιστών, οι οποίοι δεν είχαν εντοπιστεί κατά τη διεξαγωγή νυχτερινών επιθέσεων και παρακάμφθηκαν από τις επιτιθέμενες δυνάμεις.

Φάση Τρίτη – Η προώθηση στην Al Bab (17 Οκτ έως 20 Δεκ 2016)

Η κατάσταση στην περιοχή των επιχειρήσεων έγινε πλέον πολύπλοκη καθώς οι δυνάμεις της επιχείρησης ΑΤΕ ήρθαν αντιμέτωπες με το ΙΚ, το YPG και τις Συριακές καθεστωτικές δυνάμεις (Gurcan, washingtoninstitute 2019). Μάλιστα στις 24 Νοεμβρίου ένα Συριακό αεροσκάφος L-39 κατέστρεψε τρία τακτικά τροχοφόρα οχήματα (Kirpi και Kobra) στην περιοχή Wakah (Μηνάγιας, Τουρκία, Αναθεωρητισμός και Συγκρούσεις 2019, 453). Η ενέργεια αυτή μεταφράστηκε ως μήνυμα από την Συρία και την Ρωσία ώστε να σταματήσει η προς νότο προώθηση των δυνάμεων, κάτι το οποίο ωστόσο δεν πραγματοποιήθηκε. Αξίζει ακόμα να σημειωθεί ότι κατά τις διαπραγματεύσεις με τις ΗΠΑ πριν την έναρξη της επιχείρησης ΑΤΕ οι Αμερικανοί επιτελείς είχαν θέσει ως όριο στους Τούρκους ομόλογούς τους μια εισχώρηση το πολύ 20 χλμ η οποία και έγινε δεκτή από αυτούς. Ωστόσο τελικά οι Τούρκοι δεν τήρησαν τα συμφωνηθέντα προωθώντας τις δυνάμεις τους 2 χλμ έξω από την Al Bab και πολύ πέρα από το όριο των 20 χλμ.

Φάση Τέταρτη – Η πολιορκία και κατάληψη της Al Bab (21 Δεκ έως 30 Μαρ 2017)

---

⁸ Πρόκειται για πολλαπλούς εκτοξευτές πυραύλων εξελιγμένο από την τουρκική εταιρεία Rocketsan. Περιλαμβάνει 40 πυραύλους με μέγιστο βεληνεκές 40 χλμ.

Η επιθετική επιχείρηση που σχεδιάστηκε στην περιοχή αυτή είχε ιδιαίτερες προκλήσεις καθώς το ΙΚ είχε ενισχύσει την άμυνα της πόλης με μεταφορά δυνάμεων, οχημάτων, οπλικών συστημάτων και πυρομαχικών από την περιοχή της Ράκκα. Επιπλέον είχαν οργανώσει αμυντικά την πόλη με αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς, τούνελ διαφυγής A-T πυραύλους και θέσεις μάχης στα υπάρχοντα κτίρια. Η πρώτη αποτυχημένη προσπάθεια κατάληψης της πόλης έγινε την 21 Δεκ από ένα συγκρότημα M/K Λόχου με ZMA 15 και Leopard 2A4. Τελικά οι δυνάμεις αυτές υπέστησαν βαριές απώλειες σε προσωπικό και οχήματα και αναγκάστηκαν να απαγκιστρωθούν υπό την εχθρική πίεση. Μετά από ένα μήνα ανασυγκρότησης και προετοιμασίας οι δυνάμεις της επιχείρησης ΑΤΕ επιχείρησαν την κατάληψη της πόλης Suflianiyah από το βορά η οποία και πάλι απέτυχε.

Μετά από 2 εβδομάδες επιχειρήσεων από κάθε κατεύθυνση επιτεύχθηκε η κατάληψη της Al Bab την 26 Φεβ 2017. Η επιχείρηση έληξε επίσημα την 30 Μαρ 2017 με την δημιουργία μια ζώνης ασφαλείας 40 χλμ. από τα σύνορα της Τουρκίας.

Επιχειρήσεις Πολιτικο-Στρατιωτικής συνεργασίας

Μετά από την αποκατάσταση των περιοχών από τις δυνάμεις του ΙΚ και την ολοκλήρωση της επιχείρησης ΑΤΕ ο σχεδιασμός της Τουρκίας εστιάστηκε στην δημιουργία κρατικών υποδομών ελεγχόμενων από την Άγκυρα. Η εκτεταμένη προσπάθεια της πολιτικο-στρατιωτικής συνεργασίας, περιλάμβανε την ισχυροποίηση της εσωτερικής ασφάλειας, την οργάνωση Αστυνομίας, την ανθρωπιστική βοήθεια και την αποκατάσταση συστήματος παροχής υγειονομικών υπηρεσιών. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στον έλεγχο του άμαχου πληθυσμού, των φυσικών πόρων, την αποκατάσταση κατεστραμμένων θεμελιωδών υποδομών και γενικότερα του εθνικού πλούτου. Για την αποκατάσταση του συστήματος Δικαιοσύνης το τουρκικό υπουργείο Δικαιοσύνης ανέλαβε την πλήρη ανασυγκρότηση των δικαστικών αρχών εκπαιδεύοντας ανάλογα Σύριους νομικούς.

Επισημαίνεται ότι προβλέπονταν μέχρι και η αποστολή Τούρκων ιμάμηδων, για να μπορούν να ασκήσουν όλοι οι πολίτες και οι εμπλεκόμενοι στρατιωτικοί τα θρησκευτικά τους καθήκοντα (Μηνάγιας 2018, 215-217). Στη συνέχεια ξεκίνησε μια προσπάθεια επαναλειτουργίας της αλληλογραφίας με γραφεία τα οποία δημιούργησε ο ταχυδρομικός οργανισμός της Τουρκίας, λειτούργησαν κινητοί

ραδιοφωνικοί σταθμοί της κρατικής τουρκικής ραδιοφωνίας και αποκαταστάθηκε το σύστημα πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τέλος έγινε εκτεταμένη παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας σε τρόφιμα, ρούχα αλλά και διαμονή. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι καθημερινά διανέμονταν 320.000 ψωμιά και 15.000 θερμά γεύματα.

Αποτίμηση επιχείρησης Ασπίδα του Ευφράτη

Η επιχείρηση αυτή των ΤΕΔ προσέφερε μια σειρά από διαπιστώσεις σχετικά με την πολυχωρική μάχη και τις διακλαδικές επιχειρήσεις που χρήζουν περαιτέρω μελέτης. Αρχικά αξίζει να αναφερθούμε στην τακτική χρησιμοποίηση των τεθωρακισμένων στην επιχείρηση τα οποία ηγήθηκαν των χερσαίων επιχειρήσεων. Από την έναρξη η Τουρκία έχασε τουλάχιστον εννέα άρματα από εχθρικούς A-T πυραύλους η οποίοι ήταν είτε ρωσικής (IK) είτε αμερικανικής κατασκευής (ΡΚΚ). Στο μεγαλύτερο μέρος της επιχείρησης χρησιμοποιήθηκαν τα παλαιότερα άρματα M60A3 τα όποια φέρουν ανεπαρκή και μη ενεργή θωράκιση και ως εκ τούτου αποδείχθηκαν εύκολα θύματα των ATGM. Από την άλλη η χρήση των M60 στην Συρία υποδεικνύει ότι δεν είναι πάντα απαραίτητο ένα πλέον σύγχρονο υλικό για να επιτευχθούν στρατηγικοί αντικειμενικοί σκοποί.

Εκτός όμως από την παλαιά θωράκιση των τουρκικών M60, οι απώλειές τους στη βόρεια Συρία οφείλονται και στις ανεπαρκείς τακτικές μικρών κλιμακίων που ακολούθησαν οι τεθωρακισμένες μονάδες. Όπως αναφέρεται σε σχολιασμούς που αφορούν τον τρόπο που χτυπήθηκαν τα τουρκικά άρματα σε βίντεο που κυκλοφορούν στο διαδίκτυο, τα περισσότερα από αυτά ήταν τελείως εκτεθειμένα όταν χτυπήθηκαν από ATGM (Roblin 2019) χωρίς να εκμεταλλεύονται τον περιβάλλοντα χώρο. Επιπλέον τα άρματα που ενεργούσαν στις περιοχές αυτές δεν αναπτύχθηκαν σε συνδυασμό με αποβιβασμένο πεζικό καθώς η τουρκική κυβέρνηση επεδίωξε να ελαχιστοποιήσει τις απώλειες, γεγονός το οποίο έθετε τα τεθωρακισμένα σε κίνδυνο από ομάδες με αντιαρματικά οι οποίες θα μπορούσαν να έχουν εξουδετερωθεί.

Σύμφωνα με πληροφορίες οι οποίες υπάρχουν σε ανοιχτές πηγές (www.bellingcat.com 2017), οι συνολικές απώλειες του τουρκικού στρατού ανέρχονται σε δέκα άρματα Leopard 2A4, ένα άρμα M60A3, τρία ΤΟΜΠ GZPT και τρία ΤΟΜΑ ΚΟΒΡΑ. Οι απώλειες αυτές σε συνδυασμό με τις ώρες πτήσης των

αεροσκαφών και τα πυρομαχικά που χρησιμοποιήθηκαν συνιστούν ένα συνολικό κόστος της επιχείρησης που αγγίζει το 1 δισεκατομμύριο δολάρια.

Από τους 69 τούρκους στρατιώτες οι οποίοι σκοτώθηκαν στην επιχείρηση «Ασπίδα του Ευφράτη», το 40% ήταν από VBIED (Vehicle - Borne Improvised Explosive Device), 30% από πυρά καμπύλης τροχιάς (πυροβολικό/όλμοι) , 20% από IED τοποθετημένα σε δρόμους και 10% από ατυχήματα (con-ops.blogspot.com 2019). Επιπρόσθετα υπήρξαν 220 τραυματίες τούρκοι, χωρίς όμως να υπάρχει ούτε μια απώλεια από πλευράς ΤΕΔ η οποία να προήλθε από μάχη εκ του συστάδην. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι σε τέτοιου είδους αγώνα ενεπλάκησαν μόνο τμήματα του FSA με τις ανάλογες φυσικά απώλειες. Παρότι υπάρχουν αντιφατικές πληροφορίες σχετικά με τις απώλειες αυτές, εκτιμάται ότι κυμαίνονται στους 380 νεκρούς και 800 τραυματίες (www.aa.com 2016).

Ένα δεύτερο σημείο που αξίζει να επισημανθεί σε σχέση με την επιχείρηση ΑΤΕ είναι ο τρόπος με τον οποίο η Τουρκία χρησιμοποίησε στο επιχειρησιακό της πλάνο τις τοπικές επαναστατικές ομάδες και κυρίως τον FSA. Σε αντίθεση με το παράδειγμα των αμερικανικών δυνάμεων στο Αφγανιστάν όπου οι ένοπλες ομάδες συνεργαζόταν με τμήματα ειδικών επιχειρήσεων υποστηριζόμενα με πυρά, οι Τούρκοι περιβάλλαν τα τμήματα του FSA με μεγαλύτερους σχηματισμούς και τους έδιναν ανεξάρτητες αποστολές οδηγώντας σε αποφασιστικά αποτελέσματα. Εκτός αυτού οι εν λόγω ομάδες χρησιμοποιήθηκαν σε δύσκολους τομείς όπου αναμένονταν μεγαλύτερες απώλειες όπως εντός κατοικημένων περιοχών γεγονός το οποίο μετρίασε εν μέρη την απόφαση της τουρκικής κυβέρνησης να μην χρησιμοποιήσει αποβιβασμένο πεζικό. Βέβαια σε πολλές περιπτώσεις διαπιστώθηκαν και σοβαρά προβλήματα στον συντονισμό μεταξύ τακτικού στρατού και αντικαθεστωτικών τα οποία οφείλονταν κυρίως σε προβληματική επικοινωνία αλλά και στον διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης των επιχειρήσεων.

Τέλος η Τουρκία με την επιχείρηση ΑΤΕ έδειξε ότι έχει ενστερνιστεί το νέο δόγμα διακλαδικών ενεργειών συνδυασμένων όπλων στην πολυχωρική μάχη⁹.

---

⁹ Ως πολυχωρική μάχη ορίζεται η επιχείρηση που λαμβάνει χώρα σε όλους τους τομείς (ξηρά, αέρας, θάλασσα, κυβερνοχώρος και διάστημα) ταυτόχρονα, για να παρουσιαστούν στον εχθρό πολλαπλά

Άλλωστε όπως έχει γίνει γνωστό από ανοιχτές πηγές η Τουρκία εκτός από την δραστηριότητα της στον αέρα και στο έδαφος, διεξήγαγε επιχειρήσεις και στον κυβερνοχώρο. Οι επιχειρήσεις αυτές ήταν κατά κύριο λόγο αμυντικές για την προστασία των δικτύων διοίκησης και ελέγχου από τον «συριακό ηλεκτρονικό στρατό» (B. Bekdil 2016) και πολύ πιθανών κυβερνοεπιθέσεις ως μέρος της ΑΤΕ.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ «ΚΛΑΔΟΣ ΕΛΑΙΑΣ»

Γενικά

Το Αφρίν αποτελεί μία επαρχία της Συρίας με έκταση 2000 τ.χλμ. στην οποία υπάρχουν σχεδόν 400 κατοικημένοι τόποι. Πριν την έναρξη του εμφυλίου πολέμου στην Συρία οι κάτοικοι της περιοχής αυτής ανερχόταν στα 200.000 άτομα. Ωστόσο μετά το πέρας της επιχείρησης «Ασπίδα του Ευφράτη» υπολογίστηκε ότι στην περιοχή υπήρχαν σχεδόν 800.000 άμαχοι, κυρίως λόγω των προσφυγικών ροών από τις περιοχές που είχαν καταλάβει τζιχαντιστές. Το Αφρίν βρισκόταν υπό τον έλεγχο του Κόμματος Δημοκρατικής Ένωσης ή PYD που δραστηριοποιείται από κοινού με το YPG. Η συγκεκριμένη περιοχή είχε ιδιαίτερη σπουδαιότητα, διότι παρείχε πέρασμα στους Κούρδους αντάρτες του ΡΚΚ για την Τουρκία, ενώ παράλληλα αποτελούσε κομμάτι ενός δυνητικού εδαφικού διαδρόμου που θα έφερνε τους Κούρδους πιο κοντά στη δυνατότητα εκπλήρωσης του εθνικού τους οράματος, που ήταν η έξοδος στη θάλασσα.

Οι Τούρκοι στο Αφρίν συγκρότησαν στρατιωτική δύναμη κατά τα οργανωτικά πρότυπα της επιχείρησης «Ασπίδα του Ευφράτη». Το προσωπικό που συμμετείχε επιλέχθηκε, τόσο με κριτήριο την πολεμική εμπειρία από ανάλογες επιχειρήσεις κατά του ΡΚΚ στο εσωτερικό της Τουρκίας, όσο και με το αν συμμετείχε στην προηγούμενη επιχείρηση. Για τη Διοίκηση και τον Έλεγχο της αποστολής συγκροτήθηκαν δύο διακλαδικές δυνάμεις υπό την διεύθυνση του Τακτικού Κέντρου Επιχειρήσεων στο ΗΑΤΑΥ. Η μία θα συντόνιζε τις ενέργειες τακτικών δυνάμεων και τμημάτων Ειδικών Επιχειρήσεων που θα διεξήγαγαν τις μάχες. Η δεύτερη,

---

διλήμματα με επιδίωξη οι κλάδοι να πολεμήσουν μαζί και αποτελεσματικά απέναντι σε σύνθετο αντίπαλο (Tan 2016).

συγκροτούμενη από το υπουργείο Εσωτερικών, θα συντόνιζε τη Στρατοχωροφυλακή και τις αστυνομικές δυνάμεις, αναλαμβάνοντας το έργο της συλλογής πληροφοριών και της ασφάλειας των καταλαμβανόμενων περιοχών (Μηνάγιας 2018, 271). Ως Στρατιωτικός Αντικειμενικός Σκοπός της επιχείρησης, είχε τεθεί η περιοχή που περικλείεται από τις πόλεις MINNAG-TEL RIFAT-DAYR AL JIMAR (Μηνάγιας 2018, 245-247), που αποτελεί σημαντικό συγκοινωνιακό κόμβο.

Ως Επιθυμητή Τελική Κατάσταση (ΕΤΚ) της επιχείρησης είχε τεθεί η «εξουδετέρωση των τρομοκρατών του ΡΚΚ του ΥΡΓ και του ΙΚ στην περιοχή του Αφρίν στην ΒΔ Συρία, με σκοπό την παροχή ασφάλειας και σταθερότητας κατά μήκος των τουρκικών συνόρων όπως επίσης και στην περιοχή του Αφρίν» (CNN Turk 2018). Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι στο σχεδιασμό της επιχείρησης η Άγκυρα δεν ξεχώριζε το ΥΡΓ με το ΙΚ σχετικά με την επιζητούμενη ασφάλεια κατά μήκος των συνόρων. Επιπλέον με την επιχείρηση Κλάδος Ελαίας (ΚΕ) η Τουρκία επιχείρησε να παρουσιάσει στους διεθνείς δρώντες το ΥΡΓ ως μια σοβαρή τρομοκρατική απειλή κατά της ασφάλειάς της (www.dailysabah.com 2018). Για να εξασφαλιστεί η εξωτερική νομιμοποίηση της επιχείρησης η Τουρκία επικεντρώθηκε στην αντιτρομοκρατική ατζέντα, επικαλούμενη τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ 1624 (2005), 2170 (2014) και 2178 (2014) όπως επίσης και στο άρθρο 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (Gurcan, 2019).

Το έδαφος στην ΒΔ Συρία χαρακτηρίζεται ως ημιορεινό με υψόμετρο που κυμαίνεται από 800 έως 1100 μέτρα κατά μήκος των τουρκο-συριακών συνόρων, δίνοντας το πλεονέκτημα της αμυντικής οργάνωσης στους μαχητές του ΥΡΓ. Το υπάρχον οδικό δίκτυο επιτρέπει την κίνηση μηχανοκίνητων και τεθωρακισμένων δυνάμεων, ωστόσο η κίνηση από βορρά προς νότο κατά μήκος των συνόρων παρεμποδιζόταν σε μεγάλο βαθμό από την πυκνή καλλιέργεια ελαιόδεντρων. Επιπλέον η έναρξη της επιχείρησης κατά την χειμερινή περίοδο έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην περαιτέρω επιδείνωση του συστήματος Ελέγχου και Διοίκησης των ΤΕΔ. Παρουσιάστηκαν προβλήματα συντονισμού κατά την προέλαση των δυνάμεων οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις επιβράδυναν ενώ ορισμένες φορές αναγκάστηκαν να διακόψουν την κίνησή τους.

Για την αντιμετώπιση μιας ενδεχόμενης επιθετικής ενέργειας, οι δυνάμεις του YPG ενίσχυσαν τις αμυντικές τους θέσεις χρησιμοποιώντας ένα δίκτυο οχυρωματικών έργων, τούνελ, υπόγειων καταφυγίων, ενισχυμένες θέσεις αντιαρματικών πυραύλων και πλήθος κωλυμάτων για παρεμπόδιση της κίνησης. Η διάταξη των αμυνομένων χωρίστηκε σε τέσσερις τομείς σε κάθε έναν από τους οποίους καθορίστηκαν τέσσερις γραμμές αντιστάσεως. Σε περίπτωση διάρρηξης των τομέων αμυντικής διάταξης υπήρχε σχεδιασμός για συνέχιση του ένοπλου αγώνα αρχικά εντός των αστικών κέντρων και εν συνεχεία με μορφή ανταρτοπόλεμου στις ορεινές περιοχές (Μηνάγιας, Τουρκία, Αναθεωρητισμός και Συγκρούσεις 2019, 497).

Η επιχείρηση ΚΕ ξεκίνησε άμεσα μετά από μια σειρά συναντήσεων μεταξύ Τούρκων και Ρώσων στρατιωτικών. Εν τέλει δόθηκε το πράσινο φως την Άγκυρα για την εκτόξευση της επίθεσης χρησιμοποιώντας τον εναέριο χώρο πάνω από το Αφρίν για εγγύς αεροπορική υποστήριξη (ΕΑΥ) και βομβαρδισμό. Παρά τις απειλές οι οποίες εκδηλώθηκαν από την πλευρά των κυβερνητικών δυνάμεων για την κατάρριψη τουρκικών αεροπλάνων, η έγκριση του Κρεμλίνου πριν από την έναρξη της επιχείρησης ήταν καθοριστική για την σύμπτυξη της Συριακής αεράμυνας (Gurcan, washingtoninstitute 2019).

Σύμφωνα με την Άγκυρα , σχεδόν 8.000 με 10.000 μαχητές του YPG βρισκόταν διάσπαρτοι στην περιοχή του Αφρίν πριν από την έναρξη της επιχείρησης (Hurriyet 2018). Ο αριθμός αυτός σε συνδυασμό με την μορφολογία του εδάφους αποτελούσε ένα πολύ μεγάλο κίνδυνο για τις επιτιθέμενες δυνάμεις. Για τις ΤΕΔ η πλέον αποτελεσματική τακτική απέναντι σε αυτόν τον κίνδυνο ήταν ο αιφνιδιασμός ο οποίος θα εκφραζόταν με επίθεση από μη αναμενόμενες κατευθύνσεις.

Το σχέδιο της επιχείρησης χωρίζοταν σε δυο φάσεις σε συνδυασμό με τους επιχειρησιακούς αντικειμενικούς σκοπούς. Η πρώτη φάση περιλαμβάνει την εκκαθάριση των περιοχών βόρεια, βορειοδυτικά και δυτικά του κέντρου του Αφρίν οι οποίες αποτελούσαν από λοφώδεις και αραιοκατοικημένες περιοχές. Στην δεύτερη φάση περιλαμβανόταν η εκκαθάριση του κέντρου του Αφρίν και της ευρύτερης περιοχής.

Φάση Πρώτη : Εκκαθάριση εδαφών βορείως του Afrin (55 μέρες)

Για να επιτευχθεί ο αιφνιδιασμός των αμυνομένων οι ΤΕΔ αποφάσισαν να μην χρησιμοποιήσουν τον αναμενόμενο διάδρομο από το Azaz στο Afrin που ήταν πεδινός στο μεγαλύτερο μέρος του και επέτρεπε την ταχεία κίνηση σε τροχό και ερπύστρια. Η επιχείρηση ΚΕ εκκίνησε λοιπόν από την αντίθετη κατεύθυνση με τις μηχανοκίνητες και τεθωρακισμένες δυνάμεις να διασχίζουν τα λοφώδη εδάφη βόρεια και βορειοανατολικά του Afrin. Αξίζει επιπλέον να σημειωθεί ότι μεγάλη βαρύτητα στον επιχειρησιακό σχεδιασμό των ΤΕΔ έφερε η προσπάθεια ενεργοποίησης πολλαπλών μετώπων γύρω από το Afrin με σκοπό των κατακερματισμό των αμυνομένων δυνάμεων τον εντοπισμό τυχόν αδύνατων σημείων στην αμυντική διάταξη και στην αδυναμία μεταφοράς δυνάμεων από πλευράς YPG στο σημείο όπου θα εκδηλωνόταν η κύρια προσπάθεια.

Την 20 Ιανουαρίου 2018 ξεκίνησε η επιχείρηση ΚΕ με αεροπορικές εξόδους και ΕΑΥ εναντίων προκαθορισμένων στόχων του YPG στο Afrin (www.hurriyetdailynews.com 2018). Την επόμενη ημέρα οι χερσαίες δυνάμεις αποτελούμενες από μηχανοκίνητες και τεθωρακισμένες Μονάδες, εκτόξευσαν μια επίθεση από επτά διαφορετικές κατευθύνσεις η οποία διήρκησε για 4 ημέρες. Στο τέλος της πέμπτης μέρας οι ΤΕΔ είχαν εισχωρήσει 8 χλμ. εντός του συριακού εδάφους καταλαμβάνοντας 11 χωριά. Ωστόσο η επιδείνωση του καιρού και οι ισχυρές βροχοπτώσεις δημιούργησαν προβλήματα στο σύστημα διοίκησης και ελέγχου, επιβράδυναν τις τεθωρακισμένες δυνάμεις και δυσχεράναν τον συγχρονισμό της επίθεσης σε πολλαπλά μέτωπα. Ανάλογα προβλήματα βέβαια αντιμετώπισαν και οι δυνάμεις του YPG καθώς ήταν πλέον δύσκολο να ακολουθήσουν την προσφιλή τους τακτική της άμεσης απαγκίστρωσης μετά από κάθε χτύπημα, με αποτέλεσμα αρκετές φορές να απομονωθούν και να εξουδετερωθούν από τα επιθετικά ελικόπτερα και τα ΜΕΑ.

Κατά την πρώτη φάση της επιχείρησης από τις 21 Ιανουαρίου μέχρι τις 13 Μαρτίου οι ΤΕΔ αρχικά απώλεσαν την επιθετική τους ορμή, αλλά μετά από μια σειρά τακτικών και επιχειρησιακών ελιγμών κρίνεται ότι απέκτησαν και πάλι το «momentum» για την επιτυχή συνέχιση των επιχειρήσεων (TRT 2018). Αυτή η μεταβολή συντέλεσε καθοριστικά στην ολοκλήρωση της πρώτης φάσης αλλά και

στην μετέπειτα εξέλιξη της επιχείρησης και οφείλεται κυρίως στους παρακάτω παράγοντες:

- Χερσαία επίθεση σε πολλαπλές κατευθύνσεις. Η προσέγγιση των δυνάμεων στην περιοχή του Afrin πραγματοποιήθηκε από 7 διαφορετικές κατευθύνσεις από τις οποίες επιχειρήθηκε η διάνοιξη και στην συνέχεια διεύρυνση της αμυντικής διάταξης. Το γεγονός αυτό αιφνιδίασε το YPG το οποίο στη συνέχεια απέτυχε να απαγκιστρωθεί επιτυχώς και να ανασυντάξει τις δυνάμεις του για τις επερχόμενες συγκρούσεις στην πόλη του Afrin.
- Κατάληψη τακτικών εδαφών κατά προτεραιότητα. Πριν από την εκδήλωση της επιθετικής ενέργειας εναντίων κατοικημένων επαφών προηγήθηκε η κατάληψη των λόφων που δεσπόζουν βόρεια και δυτικά του Afrin, γεγονός που προσέφερε την απαραίτητη προστασία στις δυνάμεις που θα συμμετείχαν στην κατάληψη της κατοικημένης περιοχής.
- Κύκλωση του Afrin. Οι επιτιθέμενες δυνάμεις κύκλωσαν την περιοχή από Βορρά, Ανατολή και Νότο αποκόπτοντας κάθε δρομολόγιο ανεφοδιασμού και απαγορεύοντας την διαφυγή των μαχητών του YPG σε άλλες περιοχές. Στη συνέχεια δημιούργησαν τις προϋποθέσεις σε συνεργασία με την ερυθρά ημισέληνο και την τουρκική υπηρεσία πολιτικής προστασίας για την εκκένωση της πόλης από αμάχους, ώστε να διευκολυνθεί το έργο των επιτιθέμενων δυνάμεων και ελαττωθούν οι διεθνείς αντιδράσεις.

Αναφορικά με τις δυνάμεις του YPG αντέδρασαν χωρίς να υπάρχει σαφής σχεδιασμός για την μεταφορά δυνάμεων μεταξύ περιοχών και την ύπαρξη μονάδων ενισχύσεως στις περιοχές που έσπαγε το μέτωπο. Το κυριότερο μέσο που προκάλεσε την καθυστέρηση των ΤΕΔ ήταν οι επιθέσεις με αντιαρματικά όπλα και κυρίως 9M133 Kornet-E, 9K113 Konkurs και 9K111 Fagot, όλα ρωσικής κατασκευής. Συνολικά αναφέρθηκαν 52 επιθέσεις με αντιαρματικούς πυραύλους εναντίων θωρακισμένων στόχων η φονικότερη από τις οποίες την 4 Φεβρουαρίου 2018 όταν σκοτώθηκαν 5 τούρκοι στρατιώτες από επίθεση με αντιαρματικό πύραυλο εναντίων άρματος (BBC News 2018).

Φάση Δεύτερη : Επιχειρήσεις γύρω από το κέντρο του Afrin (5 μέρες)

Η δεύτερη φάση της επιχείρησης ΚΕ ξεκίνησε την 13 Μαρτίου 2018 με τις τουρκικές δυνάμεις να ολοκληρώνουν τον κυκλωτικό ελιγμό τους γύρω από το κέντρο του Afrin στα βορειοανατολικά, δυτικά και νοτιοδυτικά της πόλης. Οι δυνάμεις του YPG μετά τον αιφνιδιασμό τους από τον ελιγμό των ΤΕΔ εγκατέλειψαν το κέντρο της πόλης και μετά από 5 ημέρες αυτό είχε παραδοθεί εξ ολοκλήρου στους επιτιθέμενους. Το γεγονός ότι η απαγκίστρωση αυτή δεν ήταν προσχεδιασμένη γίνεται εύκολα αντιληπτό λαμβάνοντας υπόψη ότι άφησαν πίσω μεγάλες ποσότητες όπλων και πυρομαχικών. Ωστόσο η εκκαθάριση του αστικού περιβάλλοντος δεν αποδείχθηκε τόσο εύκολη παρά την φυγή του YPG καθώς αποκαλύφθηκε πλήθος παγιδεύσεων και μεγάλος αριθμός αυτοσχέδιων εκρηκτικών μηχανισμών (Sputnik News 2018).

Σύμφωνα με κουρδικές πηγές η παράδοση της πόλης πραγματοποιήθηκε μετά από απόφαση της διοίκησης του YPG με σκοπό την αποφυγή των μεγάλων απωλειών που θα προκαλούσε μια μάχη μέχρις εσχάτων στους δρόμους της πόλης (Gurcan, www.al-monitor.com 2018). Άλλωστε η αναλογία δυνάμεων και η μαχητική ισχύς των αντιπάλων φανέρωνε ότι η τελική έκβαση της μάχης για το Afrin θα ήταν υπέρ των ΤΕΔ (www.aljazeera.com 2018). Ωστόσο η υποχώρηση αυτή και η άνευ ουσιαστικής μάχης παράδοση της πόλης ήταν ένα ισχυρό πλήγμα στην αξιοπιστία των κουρδικών δυνάμεων η οποία είχε ενισχυθεί μετά από τις επιτυχίες στις μάχες εναντίων του ΙΚ.

Ένα άλλο γεγονός το οποίο αξίζει να αναφερθεί είναι ότι η έξοδος των κουρδικών δυνάμεων από το Afrin έγινε από έναν διάδρομο που ελεγχόταν από τις συριακές δυνάμεις και τον οποίο οι ΤΕΔ δεν επιχείρησαν να αποκόψουν ενώ είχαν αυτή την δυνατότητα.. Η κίνηση αυτή υποδεικνύει ότι υπήρξε μια συμφωνία μεταξύ Τουρκίας, Ρωσίας και Συρίας και ότι η πρόθεση των δυνάμεων του YPG να αποσυρθούν από το Afrin είχε προηγουμένως γίνει γνωστή τουλάχιστον στις συριακές δυνάμεις (Gurcan, washingtoninstitute 2019).

Παράλληλες επιχειρήσεις

Ένας άλλος τομέας στον οποίο δραστηριοποιήθηκαν αρκετά οι ΤΕΔ στην επιχείρηση αυτή αφορά στις ψυχολογικές επιχειρήσεις πεδίου μάχης. Με τον τακτικό ψυχολογικό πόλεμο υλοποιούνται συγκεκριμένα πεδία δράσης τα οποία ορίζονται από τον στρατηγικό σχεδιασμό. Συγκεκριμένα, συντάσσονται τα σχέδια, καθορίζονται οι στόχοι, αναλύονται και σταθμίζονται τα οφέλη και οι ζημιές και συγκροτούνται οι αντίστοιχες ομάδες εργασίας.

Εν προκειμένω οι ΤΕΔ διεξήγαγαν επιχειρήσεις ψυχολογικού πολέμου με τακτικό στόχο αφενός, να διαχωριστεί το ΡΚΚ από τους Κούρδους και αφετέρου, να εξασφαλιστεί η υποστήριξη των Αράβων και Τουρκμένων που κατοικούσαν στις περιοχές αυτές. Για να το επιτύχουν αυτό χρησιμοποιήθηκε ο κρατικός ραδιοφωνικός σταθμός TRT το σήμα του οποίου ενισχύθηκε για να εκπέμπει στην περιοχή, ενώ χρησιμοποιήθηκαν και προκηρύξεις γραμμένες στα τούρκικα, αραβικά και κουρδικά. Οι προκηρύξεις αυτές στέλνονταν με SMS στα κινητά των κατοίκων της περιοχής ενώ τυπώθηκαν και σε φυλλάδια για μαζική ρίψη από αεροπορικά μέσα.

Επιπλέον έλαβαν χώρα επιχειρήσεις κυβερνοπολέμου τόσο αμυντικές όσο και επιθετικές. Αμυντικές επιχειρήσεις έγιναν για την προστασία του κυβερνοχώρου εντός Τουρκίας όπου σημειώθηκαν επιθέσεις και κυβερνοεπιθέσεις αναφέρθηκαν σε περιπτώσεις κατάρρευσης δικτύων κινητής τηλεφωνίας, λειτουργίας του διαδικτύου και εκπομπής ραδιοφωνικών σταθμών (Μηνάγιας, Τουρκία, Αναθεωρητισμός και Συγκρούσεις 2019, 515).

Αποτίμηση επιχείρησης Κλάδος Ελαίας

Η επιχείρηση είχε ευνοϊκή έκβαση, λόγω μίας σειράς από πετυχημένες δράσεις. Οι ιδιαίτερες συνθήκες της περιοχής ώθησαν την τουρκική στρατιωτική και πολιτική ηγεσία στην υλοποίηση ενός νέου δόγματος προσαρμοσμένου στην συγκεκριμένη επιχείρηση. Πρώτα, θετική επίδραση, είχε η εμπέδωση των διδαγμάτων από την επιχείρηση «Ασπίδα του Ευφράτη», όπου διαπιστώθηκε η ανάγκη υλοποίησης αναβαθμίσεων στο αρματικό δυναμικό και τροποποίησης των επιλεγμένων μέσων προσβολής προκειμένου να ταιριάζουν καλύτερα στην ανάγκη

διεξαγωγής επιχειρήσεων σε κατοικημένους τόπους (Μηνάγιας 2018, 254-255). Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της εν λόγω επιχείρησης ολοκληρώθηκε το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού του συστήματος ενεργής θωράκισης Pulat για τα τουρκικά άρματα M-60T and Leopard-2A4 (Eshel 2018). Η άμεση δοκιμή του συστήματος αυτού σε επιχειρησιακές συνθήκες είχε θετικά αποτελέσματα και μείωσε κατά πολύ τις απώλειες από αντιαρματικούς πυραύλους.

Η επιχείρηση, που διήρκεσε συνολικά 2 μήνες, περιορίστηκε χρονικά από τη δυνατότητα που δόθηκε στους Κούρδους να διαφύγουν προκειμένου να αποφευχθεί ένας αγώνας μέχρι εσχάτων (Μηνάγιας 2018, 511), παρά το γεγονός ότι οι Τούρκοι κατά τις επιχειρήσεις στο Αφρίν χρησιμοποίησαν Τουρκικής κατασκευής μέσα σε ποσοστό 90% και άρα είχαν εξασφαλισμένη αυτονομία στη λειτουργία τους σε περίπτωση παρατεταμένων επιχειρήσεων. Ακόμα και ενώ οι στρατιωτικές επιχειρήσεις βρισκόταν σε εξέλιξη, η αμυντική βιομηχανία της Τουρκίας παρείχε σημαντική υποστήριξη στις ένοπλες δυνάμεις με την παραγωγή νέων συστημάτων προηγμένης τεχνολογίας αλλά και με την αναχορηγία πυρομαχικών τουρκικής κατασκευής σε σημαντικές ποσότητες, χωρίς να υπάρχει ανάγκη εισαγωγών.

Εξάλλου παραπλανητικές επιχειρήσεις, όπως η χρήση φουσκωτών ομοιωμάτων αρμάτων μάχης που αποκάλυπταν τις θέσεις των βαλλόντων Κουρδικών αντιαρματικών εξουδετέρωσαν γρήγορα τις όποιες δυνατότητες αντίδρασης. Χρησιμοποιήθηκαν φουσκωτά ομοιώματα αρμάτων M60 τα οποία στα αρχικά στάδια της επιχείρησης παραπλάνησαν τα εχθρικά τμήματα και προκάλεσαν αναίτια σπατάλη των περιορισμένων πόρων σε αντιαρματικούς πυραύλους σύγχρονης τεχνολογίας (funkers30 2018). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αποκάλυψη της θέσης των αντιαρματικών όπλων τα οποία στη συνέχεια εξουδετερώθηκαν από τα τουρκικά ΜΕΑ που επιχειρούσαν στην περιοχή.

Οι συνολικές απώλειες των ΤΕΔ στην επιχείρηση αυτή σύμφωνα με το τουρκικό γενικό επιτελείο ανέρχονται σε 54 νεκρούς στρατιώτες και 16 πολίτες και 233 τραυματίες. Επιπλέον το τουρκικό επιτελείο ανέφερε την κατάληψη 230 χωριών και την εξουδετέρωση 3.400 μαχητών του YPG.

Παράλληλα, προβλήθηκε η «ήπια» ισχύς της Τουρκίας, μέσω της διενέργειας επιχειρήσεων σταθεροποίησης και της δημιουργίας καταυλισμών αμάχων. Αυτά

υλοποιήθηκαν με σκοπό την προβολή της ανθρωπιστικής διάστασης των επιχειρήσεων. Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί ο επιτυχής σχεδιασμός των ψυχολογικών επιχειρήσεων που προέβλεπαν μεταξύ άλλων ρίψη φυλλαδίων και αποστολή μηνυμάτων sms (Μηνάγιας 2018, 514).

Η συγκεκριμένη επιχείρηση πέρα από την επιβεβαίωση της επιτελικής επάρκειας και στρατιωτικής αποτελεσματικότητας των Τουρκικών ΕΔ αφού γενικά υλοποιήθηκε, όπως σχεδιάστηκε, είχε ιδιαίτερη σημασία διότι, δημιούργησε μία «αποκουρδοποιημένη» ζώνη ασφαλείας 35 χλμ από τα τουρκικά σύνορα, η οποία συνένωσε εδαφικά την επαρχία του Ιντλίμπ με την περιοχή που καταλήφθηκε από την «Ασπίδα του Ευφράτη». Επιπρόσθετα, ανέδειξε την Τουρκία στον αδιαμφισβήτητο «προστάτη» των Αντικαθεστωτικών, ομογενοποιώντας τη στάση τους απέναντί της. Τέλος, έστειλε σαφές μήνυμα στους Κούρδους ότι δεν θα γίνει ανεκτή η παρουσία τους Δυτικά του Ευφράτη. Παράλληλα, αποτέλεσε με τη σειρά της νομιμοποιητική βάση για μία επίθεση και Ανατολικά του Ευφράτη, εφόσον το επιτρέψουν οι συνθήκες και με δεδομένο ότι δεν υπήρξε ιδιαίτερη αντίδραση από την Αμερικανική πλευρά και τη Διεθνή Κοινότητα. Τέλος, η αδράνεια των ΗΠΑ απογοήτευσε τους Κούρδους συμμάχους τους, αποδυναμώνοντας σε κάποιο βαθμό τις μεταξύ τους σχέσεις (Μηνάγιας 2018, 273-274).

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ «ΠΗΓΗ ΕΙΡΗΝΗΣ»

Γενικά

Την 9 Οκτωβρίου 2019 ο Τούρκος πρόεδρος Ταγίπ Ερντογάν ανακοίνωσε μέσω μηνύματος στο twitter την έναρξη μιας στρατιωτικής επιχείρησης με την ονομασία «Πηγή Ειρήνης» ανατολικά του ποταμού Ευφράτη, στην βορειοανατολική Συρία. Η επιχείρηση αυτή διεξήχθη από τις ΤΕΔ σε συνεργασία με τον Συριακό Εθνικό Στρατό εναντίων των Συριακών Δημοκρατικών Δυνάμεων (Syrian Democratic Forces ,SDF¹⁰). Από την έναρξή της, η επιχείρηση αυτή είχε

---

¹⁰ Το SDF είναι μια συμμαχία που αποτελείται κυρίως από Κούρδους και Άραβες πολιτοφύλακες της Συρίας, καθώς και από μερικές μικρότερες δυνάμεις Αρμενίων, Τουρκμένων και Τσετσένων. Το SDF

περιορισμένους στόχους και ως εκ τούτου για την ολοκλήρωσή της χρησιμοποιήθηκε περιορισμένη στρατιωτική ισχύς.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι από πλευράς ΤΕΔ συμμετείχαν 2 Τεθωρακισμένες Ταξιαρχίες, 2 Μηχανοκίνητες Ταξιαρχίες, 1 Ταξιαρχία καταδρομών 2 Τάγματα ειδικών Επιχειρήσεων της στρατοχωροφυλακής, συνολικής δύναμης 6.000 ανδρών, ενώ από πλευράς SNA εκτιμάται ότι συμμετείχαν περίπου 6.500 άνδρες (Πλακούδας 2019).

Οι αντικειμενικοί σκοποί της επιχείρησης ήταν αφενός η εξάλειψη της πιθανότητας σχηματισμού κουρδικού κράτους αποκόπτοντας την συνέχεια των καντονιών του Ευφράτη και αφετέρου η εξεύρεση μια λύσης στο προσφυγικό ζήτημα που προβληματίζει έντονα την Τουρκία. Για την επίτευξη του πρώτου στόχου, οι ΤΕΔ επιχείρησαν προς κατάληψη του θύλακα του Tell Abyad, ο οποίος θα απέκοπτε την περιοχή του Kobane από αυτήν του Qamishli. Για την ολοκλήρωση του δεύτερου στόχου η Άγκυρα επιδίωξε την δημιουργία μιας ζώνης ασφαλείας στις κουρδικές περιοχές στην οποία θα μεταφερόταν οι ήδη υπάρχοντες πρόσφυγες από το εσωτερικό της Τουρκίας. Ως απώτερος σκοπός της ενέργειας αυτή παρουσιάζεται η προσπάθεια της Τουρκίας να αλλοιώσει την πληθυσμιακή σύσταση των περιοχών αυτών, άλλωστε σύμφωνα με στοιχεία της Διεθνούς Αμνηστίας σχεδόν 315.000 Σύριοι πρόσφυγες προωθήθηκαν στις περιοχές αυτές, πολλοί από τους οποίους χωρίς την θέλησή τους (Sami 2019).

Η επιχείρηση ξεκίνησε με εναέριο βομβαρδισμό και πυρά Πυροβολικού από περιοχές εντός των τουρκικών συνόρων κατά την διάρκεια των οποίων πλήγηκαν 181 στόχοι ενώ υπήρξαν και κατηγορίες από πλευράς SDF για εκτεταμένες απώλειες αμάχων. Από το πρωί της επόμενης μέρας εκκίνησε η χερσαία επιχείρηση σε τρεις άξονες με τα τμήματα του SNA να προηγούνται, υποστηριζόμενα από τις ΤΕΔ τόσο με αεροπορικά μέσα όσο και με πληροφορίες και πυρά πυροβολικού. Μόνο κατά τις τρεις πρώτες μέρες των επιχειρήσεων σκοτώθηκαν 399 μαχητές του SDF (D. Yener 2019) ενώ μεγάλος ήταν και ο αριθμός των απωλειών σε άμαχους.

καθοδηγείται στρατιωτικά από το κουρδικό YPG. Ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 2015 και δηλώνει ως αποστολή του τον αγώνα για τη δημιουργία μιας κοσμικής, δημοκρατικής και ομοσπονδιακής Συρίας.

Η επιχειρησιακή τακτική που ακολούθησαν οι ΤΕΔ στην επιχείρηση «Πηγή Ειρήνης» ομοιάζει με την αντίστοιχη της επιχείρησης «Κλάδος Ελαίας». Μετά από τον καταγιστικό βομβαρδισμό των εχθρικών θέσεων ακολούθησε ταχεία κίνηση των μηχανοκίνητων και τεθωρακισμένων σχηματισμών από 3 κατευθύνσεις με σκοπό τον κορεσμό του πεδίου. Χρησιμοποιήθηκαν άρματα M60T Sabra και LEO2 A4 με ενεργή θωράκιση ενώ στο συγκεκριμένο πεδίο έκαναν την εμφάνισή τους και τα νέα Τεθωρακισμένα Οχήματα μεταφοράς προσωπικού Hizir της τουρκικής εταιρίας Katmerciler. Τα οχήματα αυτά είναι σχεδιασμένα για αγώνα σε αστικό περιβάλλον, μπορούν να λάβουν πολλαπλές διαμορφώσεις και φέρουν θωράκιση ειδική για νάρκες και αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς. Στην εν λόγω επιχείρηση χρησιμοποιήθηκαν σαν κέντρα διοίκησης και ελέγχου μικρών κλιμακίων και σε σχηματισμούς οι οποίοι ανέλαβαν εκκαθάριση και επιτήρηση κατοικημένων τόπων.

Η προέλαση των τουρκικών στρατευμάτων ήταν ταχεία καθώς εν αντιμετώπισε μεγάλη αντίσταση στην εκτεταμένη περιοχή των επιχειρήσεων και την 13 Οκτωβρίου αναφέρθηκε κατάληψη της πόλης Tall Abyad η οποία ήταν και ένας από τους βασικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Αμέσως μετά την κατάληψη της πόλης το SDF βλέποντας τον κίνδυνο περαιτέρω απώλειας εδαφών να είναι αναπόφευκτος και για να προλάβει μια «γενοκτονία» (Abdi 2019), κατέληξε σε συμφωνία με τον συριακή κυβέρνηση σύμφωνα με την οποία επέτρεπε στον στρατό να εισέλθει στις πόλεις Kobani και Manbij με σκοπό να αποτρέψει τυχόν τουρκική επιθετική ενέργεια.

Σε συνέχεια της συμφωνίας αυτής και μετά την απόφαση των ΗΠΑ να απεμπλακούν από την περιοχή υπογράφηκε την 22 Οκτωβρίου στο Sochi ένα μνημόνιο μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας με το οποίο στην ουσία τερματίστηκε η επιχείρηση «Πηγή Ειρήνης». Το μνημόνιο προέβλεπε ότι θα διατηρηθεί το status quo που προέκυψε με τον τερματισμό της επιχείρησης και θα δημιουργηθούν μικτές ρωσο-τουρκικές περιπολίες δυτικά και ανατολικά της επιχείρησης σε βάθος 10 χιλιομέτρων από τα σύνορα με εξαίρεση την πόλη Qamishli. Για την υλοποίηση των περιπολιών αυτών δημιουργήθηκαν από πλευράς Τουρκίας 12 θέσεις παρατήρησης, οι οποίες ουσιαστικά λειτουργούν και ως τουρκικές βάσεις στην περιοχή όπου υπάρχει πλέον μόνιμα στρατιωτική δύναμη.

Επιπρόσθετα κάτι που αξίζει να αναφερθεί για την επιχείρηση «Πηγή Ειρήνης» είναι το γεγονός ότι υπήρξε πλήθος καταγγελιών για εγκλήματα πολέμου τόσο από την τουρκική πλευρά όσο και από τους Σύριους συμμάχους των Τούρκων που επιχειρούσαν στην περιοχή. Ανάμεσα σε αυτές τις καταγγελίες περιλαμβάνονται εκτελέσεις, φονικές επιθέσεις εναντίων αμάχων (Defence Point 2019), αλλά και ο εκτοπισμός περισσότερων από 135 χιλιάδων κατοίκων της περιοχής που κατέλαβε ο τουρκικός στρατός. Επιπλέον το παρατηρητήριο των Ηνωμένων Εθνών για τα χημικά όπλα ερευνά καταγγελίες για την χρήση βλημάτων ναπάλμ και λευκού φωσφόρου από πλευράς Τουρκίας.

Αποτίμηση

Η τουρκική κυβέρνηση ισχυρίστηκε κατά τη διάρκεια της επιχείρησης «Πηγή Ειρήνης» ότι κύριος στόχος της ήταν ο έλεγχος των συνόρων. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, ο κύριος στρατιωτικός στόχος της Άγκυρας ήταν να καταλάβει την περιοχή μεταξύ του Tal Abyad και του Ras Al Ayn. Κατάφερε λοιπόν να επιτύχει μια ικανοποιητική προώθηση των θέσεων της κατά την διάρκεια της επιχείρησης. Πρώτον, απέτρεψε τη δημιουργία κράτους υπό την ηγεσία του PYD¹¹ βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα. Το PYD εξακολουθεί να ελέγχει τα βασικά οχυρά του, όπως οι Ayn Al Arab, Hasakah, Qamishli, Raqqa και Deir ez Zor ενώ επίσης ελέγχει βασικούς υδάτινους πόρους, ηλεκτρικό ρεύμα, εύφορα εδάφη και αποθέματα πετρελαίου. Ωστόσο, η συνεχόμενη πίεση που δέχεται, ακόμα και μετά το θεωρητικό πέρας της επιχείρησης, ωθεί το PYD να παραδώσει αυτούς τους πόρους στην κυβέρνηση Άσαντ, ώστε να επανέλθει ο έλεγχος στον τομέα. Δεύτερον, αν και η σταθερότητα και η ασφάλεια στην περιοχή της επιχείρησης παραμένουν ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα, η εν λόγω περιοχή δεν παύει να αποτελεί πολύτιμο έδαφος που η Τουρκία θεωρεί απαραίτητο για την επανεγκατάσταση των

---

¹¹ Το PYD είναι ένα κουρδικό δημοκρατικό συνομοσπονδιακό πολιτικό κόμμα. Είναι το κορυφαίο πολιτικό κόμμα μεταξύ των Κούρδων της Συρίας και ιδρύθηκε ως συριακό παρακλάδι του Κουρδικού Εργατικού Κόμματος (PKK) ενώ και οι δύο οργανώσεις εξακολουθούν να είναι στενά συνδεδεμένες μέσω της Ένωσης Κοινοτήτων του Κουρδιστάν (KCK)

εκτοπισμένων προσφύγων που προέρχονται από αμφισβητούμενες ζώνες όπως η Idlib.

Ωστόσο, παρά αυτά τα στρατηγικά οφέλη, η Τουρκία δεν είναι σε θέση να εκπληρώσει όλους τους στόχους της. Το βασικό εμπόδιο είναι ότι το YPG εξακολουθεί να ελέγχει βασικά εδάφη και οι μαχητές του βρίσκονται ακόμη σε απόσταση 10 έως 30 χλμ. από τα τουρκικά σύνορα. Επιπλέον, παρά τις κοινές περιπολίες με τη Ρωσία για τη διασφάλιση των συνόρων, δεν είναι σαφές πώς αυτές οι περιπολίες θα μπορούσαν να παρέχουν ασφάλεια στην Τουρκία ή να προκαλέσουν απόσυρση του YPG από τα τουρκικά σύνορα.

Ενώ μια μακρά και δαπανηρή στρατιωτική επιχείρηση θα μπορούσε να προσφέρει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα στην Τουρκία, η Άγκυρα σταμάτησε την επιχείρησή της και αποδέχθηκε τη συμφωνία που προσέφερε η Ρωσία. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η Άγκυρα δεν μπορούσε να αγνοήσει τη ρωσική και αμερικανική πίεση να σταματήσει την επιχείρηση. Οι κυριότεροι λόγοι που έπεισαν την Τουρκία σε αποδοχή αυτής της συμφωνίας, ήταν η δημιουργία μιας ασφαλούς ζώνης με σαφή σύνορα που θα ελέγχει τους κύριους δρόμους, η απόσυρση του YPG από τη συνοριακή περιοχή των 30 χλμ., η την ενεργοποίηση της πολιτικής / διπλωματικής διαδικασίας για τον τερματισμό της πολιτικής παρουσίας του YPG στη Συρία και τέλος η εξεύρεση μόνιμης λύσης μέσω της συνεργασίας με τη Ρωσία.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ «ΕΑΡΙΝΗ ΑΣΠΙΔΑ»

Η περιοχή της Idlib αποτελεί ένα από τα τελευταία οχυρά των αντικαθεστωτικών δυνάμεων στη Συρία όπου ζουν 3,5 εκατομμύρια άνθρωποι και έχουν βρει κρησφύγετο χιλιάδες μαχητές (Batiashvili 2020). Περιλαμβάνει έναν από τους βασικούς τομείς του αρχικού τουρκικού σχεδιασμού για την δημιουργία ζώνης ασφαλείας στη Συρία και ενδιαφέρει ιδιαίτερα την Άγκυρα καθώς αποκόπτει την έξοδο του κουρδικού διαδρόμου στην Μεσόγειο, προστατεύει τους Σύριους Τουρκμένους και συνεισφέρει στον αποκλεισμό του κουρδικού καντονιού Afrin για μια ενδεχόμενη στρατιωτική επέμβαση εκεί.

Η Ρωσία και η Τουρκία απέτυχαν να εφαρμόσουν την συμφωνία ελέγχου κατάπαυσης των εχθροπραξιών στην περιοχή αυτή κυρίως λόγω ενεργειών που

οφείλονται σε δυνάμεις που συνδέονται με την Al Qaeda και των κυβερνητικών αντιδράσεων (Cafarella 2020). Επιπλέον ασάφειες στη συμφωνία επέτρεψαν στους δρώντες να ερμηνεύσουν με διαφορετικό τρόπο τους όρους ώστε να δικαιολογήσουν τις ενέργειές τους. Η Ρωσία από το Μάιο του 2019 επέτρεψε μια προώθηση των κυβερνητικών δυνάμεων βόρεια προς τον αυτοκινητόδρομο M5 η οποία κορυφώθηκε τον Ιανουάριο του 2020 με μια ευρείας κλίμακας επιχείρηση με αεροπορική υποστήριξη από ρωσικά μαχητικά . Η ενέργεια αυτή προκάλεσε μια σημαντική αλλαγή στην πολιτική συμμετοχής της Τουρκίας στην περιοχή. Ανέπτυξε επιπλέον τμήματα ειδικών δυνάμεων και μηχανοκίνητου Πεζικού φτάνοντας τις 20.000 στρατιώτες. Αυτές οι δυνάμεις δημιούργησαν μια αμυντική γραμμή δυτικά του αυτοκινητόδρομου M5 για να αποτρέψουν περαιτέρω απώλειες, καθώς οι δυνάμεις του καθεστώτος σταθεροποιήθηκαν σε τμήματα της εθνικής οδού M5 έξω από Χαλέπι. Επιπλέον η Τουρκία άρχισε να στέλνει πυρομαχικά και αντιαερματικά πυρομαχικά (ATGM) στους μαχητές του Συριακού Εθνικού Στρατού (SNA) ώστε να τους δώσει τη δυνατότητα να πολεμήσουν αποτελεσματικότερα ενάντια στις δυνάμεις του καθεστώτος.

Η επιχείρηση «Εαρινή Ασπίδα» (Bahar Kalkanı Harekâtı) αναφέρεται στην επιθετική ενέργεια που ανέλαβαν οι ΤΕΔ εναντίων των συριακών δυνάμεων στην επαρχία του Idlib, η οποία ξεκίνησε την 28 Φεβρουαρίου 2020 ως απάντηση στον βομβαρδισμό του Balyun όταν η Ρωσική Πολεμική Αεροπορία και η Συριακή Πολεμική Αεροπορία πραγματοποίησαν δύο αεροπορικές επιδρομές εναντίον μιας τουρκικών στρατιωτικών θέσεων στο Balyun του Idlib. Σύμφωνα με τον Τούρκο Πρόεδρο η αεροπορική αυτή επίθεση χτύπημα είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο 34 Τούρκων στρατιωτών, ενώ άλλες πηγές κοντά στην τουρκική κυβέρνηση ανέφεραν τον θάνατο έως και 50-100 Τούρκων στρατιωτών. Είναι αξιοσημείωτο ότι η ρωσική πλευρά δεν επέτρεψε στην Τουρκία να χρησιμοποιήσει τον εναέριο χώρο του Idlib για την εκκένωση των τραυματιών με ελικόπτερα, γεγονός το οποίο αύξησε τον συνολικό αριθμό των νεκρών.

Για την επιθετική ενέργεια χρησιμοποιήθηκε από πλευράς Τουρκίας η «Δύναμη Ελέγχου Περιστολής της Έντασης» (Gerginligi Azaltma Kontrol Guku/GAKK) που έδρευε στην περιοχή με μονάδες της 1ης, 2ης και 11ης Ταξιαρχίας Καταδρομών, τμήματα της 55ης και 65ης Μ/Κ Ταξιαρχίας μονάδες Πυροβολικού με

αυτοκινούμενα πυροβόλα Firtina 155 χιλ. και πολλαπλούς εκτοξευτές πυραύλων T-122 Sakarya 122 χιλ., πλήθος μη επανδρωμένων αεροσκαφών και επιχειρησιακές ομάδες της MIT (Μηνάγιας 2019, 466).

Η Τουρκία παρά το γεγονός ότι ήταν βέβαιη για τη συμμετοχή ρωσικών μαχητικών στο χτύπημα του Balyun, επέλεξε να μην κλιμακώσει ευθέως την αντιπαράθεση με την Ρωσία αλλά κατηγόρησε την κυβέρνηση Άσαντ και εξαπέλυσε μια επιθετική ενέργεια εναντίων καθεστωτικών στόχων από την ίδια κιόλας μέρα (Cafarella 2020). Ο Υπουργός Εθνικής άμυνας της Τουρκίας Χουλουσί Ακάρ δήλωσε ότι στο πλαίσιο της επιχείρησης «Εαρινή Ασπίδα» οι ΤΕΔ εξουδετέρωσαν 3 μαχητικά αεροσκάφη (2 Sukhoi SU-34 και ένα L-39), 5 ελικόπτερα των συριακών δυνάμεων, 23 άρματα, 10 τεθωρακισμένα οχήματα, 23 όλμους, 5 οχήματα μεταφοράς πυρομαχικών ένα αντιαεροπορικό σύστημα SA-17 και ένα SA-22 και τουλάχιστον 309 στρατιώτες (www.globalsecurity.org 2020). Η επιθετική αυτή ενέργεια αιφνιδίασε τους επιτελείς του συριακού στρατού και τους συμμάχους τους καθώς εκτίμησαν ότι η τουρκική ηγεσία θα προσπαθούσε να αποφύγει τυχόν περαιτέρω ανθρώπινες απώλειες και ενδεχομένως να επιλέξει την απεμπλοκή από την Idlib (www.globalsecurity.org 2020).

Από την άλλη μεριά το μεγαλύτερο μέρος των απωλειών από Συριακής πλευράς οφειλόταν στον μεγάλο όγκο πυρών πυροβολικού και στην προώθηση μεγάλου αριθμού οπλισμένων ΜΕΑ τα οποία και άλλαξαν την ροή του αγώνα. Στην συγκεκριμένη περιοχή αναπτύχθηκαν δεκάδες ΜΕΑ ANKA-S και Bayraktar TB-2. Στις αποστολές μάχης και τα δυο είδη ΜΕΑ χρησιμοποίησαν έξυπνα πυρομαχικά MAM-L και MAM-C της Rocketsan με μέγιστο βεληνεκές 8 χλμ. (Kasaroglu 2020). Για να μπορέσουν ωστόσο να δράσουν τα τουρκικά ΜΕΑ στα Συριακά εδάφη όπου ήταν ανεπτυγμένα τα ρωσικής προέλευσης αντιαεροπορικά συστήματα Pantsir με βεληνεκές 20 χλμ. χρειάστηκε να αναπτυχθούν τμήματα ηλεκτρονικού πολέμου KORAL τα οποία κατάφεραν να τυφλώσουν εν μέρη τα A/A συστήματα. Κρίνοντας από τα αποτελέσματα η συμμετοχή των παραπάνω συστημάτων προσέδωσε ένα πλεονέκτημα στις τουρκικές δυνάμεις που έδρασαν στην περιοχή ωστόσο δεν ήταν αρκετά για την τελική επικράτησή τους.

Στη συνέχεια η Άγκυρα απευθύνθηκε στο ΝΑΤΟ για υποστήριξη κάνοντας επίκληση για ενεργοποίηση του Άρθου5 της Β. Ατλαντικής συμμαχίας. Ωστόσο, όπως ήταν αναμενόμενο, κάτι τέτοιο δεν έγινε αποδεκτό. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και ορισμένα ευρωπαϊκά κράτη εκδήλωσαν την υποστήριξή τους στην Τουρκία, ωστόσο καμία χώρα δεν προσέφερε έμπρακτη βοήθεια στις τουρκικές δυνάμεις, με αποτέλεσμα η Άγκυρα να μείνει χωρίς πραγματική στρατιωτική υποστήριξη από τη Δύση σε σχέση με το Idlib.

Εν τέλει στις 5 Μαρτίου 2020, Ρωσία και Τουρκία συμφώνησαν για μια αποκλιμάκωση στην περιοχή. Η συμφωνία αυτή χαρακτηρίστηκε ως «πρόσθετο πρωτόκολλο» στο Μνημόνιο Συνεργασίας του Sochi του 2018 Το «πρόσθετο πρωτόκολλο» αποτελεί μια μικρής κλίμακας νίκη για την Τουρκία καθώς κατάφερε να περιορίσει μια περαιτέρω επέκταση των καθεστωτικών δυνάμεων στο Idlib, αποκλείοντας περαιτέρω επιθετικές επιχειρήσεις που θα επιδεινώσουν την ανθρωπιστική καταστροφή. Η επιτευχθείσα αυτή αποκλιμάκωση δύναται να διαρκέσει αρκετές εβδομάδες ή και μήνες, ωστόσο, δεν θα σταθεροποιήσει το Idlib μακροπρόθεσμα καθώς είναι συνεχής η τριβή μεταξύ των αντικρουόμενων δυνάμεων στην εν λόγω περιοχή.

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗ ΣΥΡΙΑ

Το Τουρκικό επιτελείο σχεδιάζοντας διακλαδικά, υιοθέτησε μία Ολιστική Προσέγγιση (Comprehensive Approach) στη διεξαγωγή των επιχειρήσεων στη Συρία. Τα συνεκτικά και λεπτομερή επιτελικά σχέδια προέβλεπαν διεξαγωγή επιχειρήσεων από επαρκείς και πολυποίκιλες τακτικές δυνάμεις (Τεθωρακισμένα, Μηχανοκίνητο Πεζικό, Πυροβολικό και Μηχανικό), που θα καταλάμβαναν τους ΑΝΣΚ δρώντας όχι μεμονωμένα, αλλά ως συνδεδεμένος κρίκος των ψυχολογικών, πληροφοριακών και στοχοποιητικών επιχειρήσεων που προηγήθηκαν και των σταθεροποιητικών ενεργειών πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας που ακολούθησαν. Επίσης, οι τακτικές επιχειρήσεις διευκολύνθηκαν από τη δράση τμημάτων Ειδικών Δυνάμεων, τη διεξαγωγή επιτυχημένης προπαγάνδας και τη λεπτομερή και επαρκή Διοικητική Μέριμνα. Οι επιτελικές δυσχέρειες που μπορεί να προέκυψαν από τη συνεργασία μεταξύ διαφορετικών Κλάδων και η έλλειψη συντονισμού με τις παραστρατιωτικές δυνάμεις αντιμετωπίστηκαν με αυτοκριτική

και ευελιξία. Τελικά καταδείχθηκε ότι ένας επαρκώς αριθμητικά, οργανωμένος και τεχνολογικά ανώτερος τακτικός στρατός δεν μπορεί να κατανικηθεί από αντάρτες, όσο φανατισμένοι και πολεμικά έμπειροι και εάν είναι αυτοί.

Τόσο η επιχείρηση ΑΤΕ όσο και η επιχείρηση ΚΕ δείχνουν ότι, ενώ οι σύγχρονοι συμβατικοί στρατοί μπορούν να είναι λειτουργικά αποτελεσματικοί σε υβριδικά περιβάλλοντα στο εξωτερικό, όπου ο εχθρός συνδυάζει έξυπνα τις συμβατικές δυνατότητες με τις μη συμβατικές, αυτές οι επιχειρήσεις ενδέχεται να εξακολουθούν να υπολείπονται στρατηγικά. Είναι γεγονός ότι η επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα μπορεί να συνυπάρξει με τη στρατηγική αποτυχία (π.χ. τις εμπειρίες των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν και το Ιράκ) όπως επίσης μπορεί να συμβεί και το αντίθετο (π.χ., η εμπειρία του Ισραήλ εναντίον της Χεζμπολάχ το 2006) (con-ops.blogspot.com 2019).

Συνολικά, λοιπόν, και στις δύο επιχειρήσεις, μπορεί κανείς να προτείνει ότι η τακτική αποτελεσματικότητα ήταν αρκετά υψηλή για να επιτευχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Ωστόσο σε επιχειρησιακό επίπεδο στην Ασπίδα του Ευφράτη, παρατηρήθηκαν αρκετά λάθη και ελλείψεις. Σε αυτά περιλαμβάνονται η έλλειψη πειθαρχίας από τα τμήματα του FSA, τα οποία χαρακτηρίστηκαν ως η κύρια δύναμη εδάφους της επιχείρησης. η αποτυχία των εξόδων εγγύς αεροπορικής υποστήριξης, ιδιαίτερα στην κατάληψη της πόλης al-Bab, κακός στρατιωτικός-πολιτικός συντονισμός, αδυναμία ταχείας προσαρμογής στην εξελισσόμενη φύση της ένοπλης σύγκρουσης, άγνοια σχετικά με την επιβιωσιμότητα των τεθωρακισμένων οχημάτων έναντι Α-Τ πυραύλων και ανεπαρκείς δυνατότητες C⁴ISR¹². Όλα αυτά καθιστούν δύσκολο τον χαρακτηρισμό της επιχείρησης ΑΤΕ ως επιτυχημένη. Αυτά τα προβλήματα σε επιχειρησιακό επίπεδο, σε συνδυασμό με την έλλειψη σαφών πολιτικών οδηγιών και μη συντονισμένης διπλωματίας, ενθάρρυναν τις δυνάμεις του YPG να εδραιώσουν τον έλεγχό τους στη βόρεια Συρία. Λειτουργικά, η επιχείρηση ΚΕ σημείωσε τεράστια βελτίωση έναντι της ΑΤΕ. Η επιτυχία των ΤΕΔ στο να αντλήσουν διδάγματα από την προηγούμενη εμπλοκή και η ταχεία ενσωμάτωση

---

¹² Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance αναφερόμενο αλλού και ως C⁴ISTAR

των νέων οπλικών συστημάτων και τεχνολογιών στον σχεδιασμό ήταν σημαντικοί παράγοντες που συνέβαλλαν σε αυτήν τη βελτίωση.

Όπως φαίνεται λοιπόν οι ΤΕΔ είναι σε θέση να μαθαίνουν από τα λάθη τους και εφαρμόζουν στην πράξη τα διδάγματα που προκύπτουν από προηγούμενες εμπλοκές. Το γεγονός αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό και προσδίδει ένα πλεονέκτημα στις ΤΕΔ έναντι άλλων στρατών οι οποίοι παραμένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα μακριά από ένοπλες συγκρούσεις, όπως ο ελληνικός.

Το σύνολο των επιχειρήσεων των ΤΕΔ στη Συρία έδειξε πως ο αγώνας εναντίων κρατικών και μη οργανισμών οι οποίοι επιδιώκουν την διατήρηση εδάφους δεν μπορεί να βασίζεται στις ειδικές δυνάμεις. Αυτές μπορούν να υποστηρίξουν τον αγώνα των συμβατικών δυνάμεων, ωστόσο δεν είναι δυνατόν να έχουν τα πρωτεία στις χερσαίες μάχες. Η επιτυχία σε αυτές τις περιπτώσεις βασίζεται στον ελιγμό και την ευκαμψία υπό την προστασία θώρακα και στις ενέργειες μικρών κλιμακίων πεζικού υποστηριζόμενων με πυρά.

Επιπλέον η επιτυχία της επιχείρησης ΚΕ, όχι μόνο εξασθένησε τον σκεπτικισμό των ΗΠΑ σχετικά με την επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα των ΤΕΔ στη Συρία ο οποίος είχε αυξηθεί κατά τη διάρκεια της πολιορκίας του Al-Bab, άλλα έπεισε και τους Αμερικανούς αξιωματούχους για την θέληση της Τουρκίας να εξαλείψει το YPG στη βόρεια Συρία με κάθε κόστος και τρόπο. Δεν είναι επομένως τυχαίο ότι μετά την επιχείρηση αυτή, με την Τουρκία να έχει αποκτήσει τον πλήρη έλεγχο στο κέντρο της πόλης Afrin, η Ουάσιγκτον έγινε πιο πρόθυμη να συνεργαστεί με την Άγκυρα προς ένα κοινό πρόγραμμα περιπολίας στο Manbij που ελέγχεται από το YPG.

Τέλος είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, η επιχείρηση ΑΤΕ παρέχοντας ένα στιγμιότυπο των ΤΕΔ αμέσως μετά την εξέγερση της 15ης Ιουλίου 2016, και η επιχείρηση ΚΕ, παρέχοντας ένα δεύτερο στιγμιότυπο δεκαοκτώ μήνες μετά την εξέγερση, αποκαλύπτει πληροφορίες σχετικά με τις πιθανές μελλοντικές διασυνοριακές επιχειρήσεις της Τουρκίας στη γειτονική Συρία με σκοπό την εξάλειψη του YPG. Επιπλέον καταδεικνύει την συνεχή προσπάθεια επαύξησης του αξιόμαχου των ΤΕΔ το οποίο αν μη τι άλλο, είχε πληγεί ως αποτέλεσμα των εκκαθαρίσεων που ακολούθησαν το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2016.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η ΕΜΠΛΟΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΜΠΛΟΚΗΣ

Όταν η Τουρκία αποφάσισε να επέμβει στην Λιβύη, η ηγεσία της ισχυρίστηκε ότι ο κυριότερος λόγος ήταν η ανατροπή της ισορροπίας ισχύος υπέρ της Κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας (GNA) του Φαγιέζ αλ Σάραζ και η επιβολή πίεσης προς τον Λιβυκό Εθνικό Στρατό (LNA) του στρατηγού Χαλίφα Χαφτάρ ώστε να καθίσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Ωστόσο προστατεύοντας την κυβέρνηση Σάρατζ η Άγκυρα προσπαθεί εκτός των άλλων να ενισχύσει και τα γεωπολιτικά της συμφέροντα στην ανατολική Μεσόγειο και την βόρειο Αφρική ενώ σημαντικά είναι και οικονομικά συμφέροντα που διατηρεί στη Λιβύη.

Η απόφαση της Άγκυρας να παρέμβει στη Λιβύη λήφθηκε όταν τον Νοέμβριο του 2019 όταν ο LNA επικουρούμενος από Ρώσους μισθοφόρους¹³ και οπτικά συστήματα των ΗΑΕ, άρχισε να απειλεί την κυβέρνηση της Τρίπολης. Η συγκαλυμμένη υποστήριξη της Τουρκίας μέχρι την περίοδο εκείνη δεν ήταν αρκετή ώστε να ανακόψει την προέλαση των δυνάμεων του LNA, γεγονός το οποίο οδήγησε στην επίσημη πρόσκληση της κυβέρνησης Σάρατζ για στρατιωτική βοήθεια προς την Άγκυρα (naftemporiki 2019). Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίστηκε και η εξωτερική νομιμοποίηση της τουρκικής επέμβασης η οποία δεν άργησε να πραγματοποιηθεί.

Στο εσωτερικό της Τουρκίας ο πρόεδρος Ερντογάν στηρίχθηκε σε δυο αφηγήματα με σκοπό να εξασφαλίσει την εσωτερική νομιμοποίηση για την επικείμενη επέμβαση. Από τη μια πλευρά χρησιμοποίησε την υπεράσπιση της τουρκικής μειονότητας η οποία υπάρχει στην Λιβύη ως αποτέλεσμα των 360 χρόνων οθωμανικής κυριαρχίας. Από την άλλη παρουσίασε την επέμβαση ως

---

¹³ Ο αριθμός των Ρώσων μισθοφόρων οι οποίοι έλαβαν μέρος στον Λιβυκό εμφύλιο είναι προϊόν αντιπαράθεσης και κυμαίνεται ανάλογα με την πηγή από μερικές εκατοντάδες μέχρι και 3.000 άτομα. Επιπλέον αμφιλεγόμενος είναι και ο ρόλος τον οποίο είχαν στην ένοπλη σύγκρουση ενώ ο πρόεδρος Πούτιν, αρνήθηκε κάθε ανάμειξη Ρώσων μισθοφόρων στον εμφύλιο της Λιβύης (Arkipov 2020).

προσπάθεια αποτροπής ενός πραξικοπήματος από τον στρατηγό Χάφταρ το οποίο υποστηρίχθηκε από ξένες δυνάμεις¹⁴.

ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ

Όταν ξεκίνησε η πρόσφατη φάση του πολέμου τον Απρίλιο 2019, ο GNA βασίστηκε κυρίως σε MANPADS¹⁵ και ελαφρύ πυροβολικό για να εξασφαλίσει τον έλεγχο σε αέρα και ξηρά αντίστοιχα (Fishman 2020). Επιπλέον και οι δυο πλευρές χρησιμοποίησαν κάθε είδους αεροπορικό μέσο που είχαν στη διάθεσή τους κυρίως ρωσικής κατασκευής παλαιότερης τεχνολογίας, με μικρά όμως αποτελέσματα. Οι δυνάμεις του GNA χρησιμοποίησαν κυρίως MIG 23/25, G-2 Galeb και L-39ZO Albatros. Από την άλλη πλευρά ο LNA ενισχύθηκε με ρωσικά MIG 23, 8 MIG 21 από την Αίγυπτο και με ελικόπτερα Mi-8T και Mi-24 από τα ΗΑΕ (ΕΛΙΣΜΕ 2020). Ωστόσο από τον Μάιο του 2019 ο LNA εξασφάλισε την αεροπορική υπεροχή χρησιμοποιώντας αεροπορικά μέσα από τα ΗΑΕ επανδρωμένα και μη. Τα σημαντικότερα ΜΕΑ που χρησιμοποιήθηκαν ήταν τα κινεζικής σχεδίασης Wing Loong II τα οποία εκτελούσαν αποστολές αναγνώρισης και προσβολής στόχων. Επιπλέον τον Ιούλιο 2019, μαχητικά αεροσκάφη Mirage 2000-9 των ΗΑΕ εκτέλεσαν αποστολές βομβαρδισμού εναντίων θέσεων του GNA και σε κατοικημένες περιοχές προκαλώντας μαζικές απώλειες.

Η Άγκυρα όπως ήταν αναμενόμενο ανταποκρίθηκε με προθυμία στην πρόσκληση Σάρατζ ενώ η μάχη για τον έλεγχο της πρωτεύουσας ήταν σε εξέλιξη, Η συμφωνία στην οποία κατέληξαν οι δυο πλευρές προέβλεπε την πώληση συνολικά 300 τεθωρακισμένων οχημάτων τουρκικής κατασκευής KIPRI της αυτοκινητοβιομηχανίας BMC και 40 ειδικά μετασκευασμένων τζιπ Toyota. Η στρατιωτική συμφωνία με την Άγκυρα δεν εξαντλείται, όμως, στα 300 οχήματα. Επιπλέον, η Άγκυρα φέρεται να είχε προωθήσει, βουλγαρικά τυφέκια εφόδου, MANPADs, ATGMs και δύο σταθμούς ελέγχου για ΜΕΑ Bayraktar TB2

---

¹⁴ Καταγράφοντας αυτές τις δυνάμεις, ο Ερντογάν κατέδειξε κυρίως την Αίγυπτο και τα ΗΑΕ, αλλά και το Ισραήλ, τη Ρωσία, τη Σαουδική Αραβία και τη Γαλλία.

¹⁵ Man-Portable Air-Defense systems

συνοδευόμενα από πλήθος αεροσκαφών με τη βοήθεια 30 Τούρκων χειριστών. Ανάμεσα σε αυτούς υπάρχουν αναφορές ότι βρίσκονται και στελέχη της τουρκικής υπηρεσίας πληροφοριών – MIT (Καθημερινή 2019). Τη στρατιωτική διείσδυση της Τουρκίας στη Λιβύη είχε επιβεβαιώσει άλλωστε και η σύλληψη επί λιβυκού εδάφους δέκα υψηλόβαθμων αξιωματικών των ενόπλων δυνάμεων της Τουρκίας από στελέχη του LNA τον Ιούνιο του 2019. Κατόπιν πιέσεων της Άγκυρας, και οι δέκα αξιωματικοί σύντομα απελάθηκαν στην Τουρκία.

Η τουρκική επέμβαση στην περιοχή άρχισε να έχει εμφανές αντίκτυπο τον Ιούνιο 2019 μέσω των βομβαρδισμών από MEA προς υποστήριξη των δυνάμεων του GNA. Σύμφωνα με τον Ghassan Salamé, το Ειδικό Απεσταλμένο του ΟΗΕ για τη Λιβύη, μέχρι τον Οκτώβριο 2019 τα UAV είχαν εκτελέσει περίπου 900 αποστολές με τάση σημαντικής αύξησης. Οι αντιμαχόμενες πλευρές τα χρησιμοποίησαν σε αποστολές επιτήρησης, βομβαρδισμού και εγγύς υποστήριξης εντός κατοικημένων περιοχών (www.defencereview.gr 2019). Οι βομβαρδισμοί αυτοί σύμφωνα με ανεξάρτητες αναλύσεις έπαιξαν καθοριστικό ρόλο αναφορικά με την αποτροπή κατάληψης της Τρίπολης από τον LNA.

Βέβαια η παρουσία των τουρκικών μέσων στην περιοχή συνοδεύτηκε και με αντίστοιχη αύξηση των απωλειών τους. Σύμφωνα με έκθεση του ΟΗΕ από τα που τρία Bayraktar TB2 χάθηκαν μέχρι τα τέλη Ιουνίου ενώ στις 15 Αυγούστου οι δυνάμεις του Χαφτάρ βομβάρδισαν καταφύγια αεροσκαφών και UAV στη Μιρσάτα, με άγνωστες απώλειες. Η έκθεση αναφέρει απώλεια εννέα MEA, έως τις 5 Αυγούστου και άλλων πέντε, μέχρι τα τέλη Οκτωβρίου (www.defencereview.gr 2019). Το μεγαλύτερο μέρος των απωλειών σε MEA Bayraktar TB2 επήλθε από επιχειρήσεις αντίστοιχων MEA Wing Loong II τα οποία χρησιμοποιήθηκαν από τον LNA εναντίων των σταθμών εδάφους των πρώτων. Επιπλέον τον Ιούνιο του 2019 τα ΗΑΕ ανέπτυξαν τα ρωσικής κατασκευής συστήματα αεράμυνας Pantsir S-1 τα οποία κατέρριψαν εντός μικρού χρονικού διαστήματος 21 τουρκικά MEA (Lost Armour 2020).

ΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΛΙΒΥΗΣ ΠΕΡΙ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΔΙΚΑΙΩ- ΔΟΣΙΩΝ

Στις 27 Νοεμβρίου 2019 η Τουρκία υπέγραψε με την κυβέρνηση Σάρατζ ένα μνημόνιο περί «καθορισμού θαλάσσιων δικαιοδοσιών», στο οποίο περιλαμβάνονται 18 συντεταγμένες εκ μέρους της Τουρκίας και 18 εκ μέρους της Λιβύης, βάσει των οποίων καθορίζεται η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη μεταξύ των δύο χωρών. Σύμφωνα με Τούρκους αξιωματούχους η υπογραφή του εν λόγω μνημονίου την ίδια μέρα που υπέγραψαν και στρατιωτικό μνημόνιο κατανόησης περί αποστολής στρατευμάτων στη Λιβύη, κατόπιν αιτήματος, ήταν «καθαρή σύμπτωση» (Fishman 2020).

Η Ελλάδα, η Κύπρος, η Αίγυπτος και λίγο αργότερα η ΕΕ κατήγγειλαν άμεσα την υπογραφή του μνημονίου δηλώνοντας ότι παραβιάζει τα κυριαρχικά δικαιώματα τρίτων κρατών, δεν συνάδει με το δίκαιο της θάλασσας και δεν μπορεί να παράγει έννομες συνέπειες για τρίτα κράτη. Το τουρκολιβυκό μνημόνιο απορρίπτεται από την πλειοψηφία της διεθνούς κοινότητας, με μεγαλύτερη ή μικρότερη ένταση, ενώ χαρακτηρίστηκε παράνομο τυχολιβυκό και επικίνδυνο από εκπρόσωπο του State Department (TA NEA 2020). Παράλληλα αντιδράσεις υπήρξαν και από την Βουλή των Αντιπροσώπων η οποία ανακοίνωσε ότι το μνημόνιο είναι άκυρο διότι δεν εγκρίθηκε σύμφωνα με τις εσωτερικές νομοθετικές διαδικασίες της Λιβύης. Ο Λιβυκός Εθνικός Στρατός του στρατηγού Χάφταρ, προειδοποίησε ότι δε θα διστάσει να χρησιμοποιήσει βία εναντίον τουρκικών δυνάμεων που τυχόν θα αναπτυχθούν στη Λιβύη, προς υπεράσπιση του Σάρατζ.

Η υπογραφή του εν λόγω μνημονίου, σε μία περίοδο όπου ο LNA φαινόταν να είναι σε πλεονεκτική θέση, δημιούργησε νέα δεδομένα στην εμφύλια διαμάχη στη Λιβύη. Ο Σάρατζ με την υπογραφή του μνημονίου ισχυροποίησε τη θέση του τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό με την προσέγγιση ενός ισχυρού παράγοντα της ευρύτερης περιοχής. Επίσης έκανε αισθητή την παρουσία του στο διεθνές σύστημα και τοποθέτησε τον εαυτό του στη θέση ενός διεθνούς δρώντα με ειδικό βάρος και δυνατότητα επηρεασμού των διεθνών εξελίξεων ενώ εδραίωσε την εξουσία του αποκτώντας έναν ισχυρό φανερό σύμμαχο.

Από την άλλη μεριά η Τουρκία χρησιμοποίησε την υπογραφή του μνημονίου αυτού για να αποπροσανατολίσει την κοινή γνώμη στο εσωτερικό της Τουρκίας και την αντιπολίτευση η οποία αντιτίθεται στην αποστολή τουρκικών στρατευμάτων στη

Λιβύη. Επιπλέον με αυτόν τον τρόπο είναι σε θέση βραχυπρόθεσμα να προκαλέσει καθυστερήσεις η και να ακυρώσει τον αγωγό φυσικού αερίου EastMed τον οποίο συμφώνησαν να αναπτύξουν από κοινού Ελλάδα, Ισραήλ και Κύπρος.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ «PEACE STORM»

Τον Ιανουάριο 2020, οι πρόεδροι της Ρωσίας και της Τουρκίας Πούτιν και Ερντογάν κατέθεσαν από κοινού πρόταση για εκεχειρία στη Λιβύη. Ο αναβαθμισμένος ρόλος της Άγκυρας στην περιοχή έγινε αντιληπτός στις ενδολιβικές συνομιλίες που έλαβαν χώρα στην Μόσχα στις 13 Ιανουαρίου αλλά και στην διάσκεψη του Βερολίνου για την Λιβύη. Παρά τις πολύωρες συνομιλίες σε αυτές τις συναντήσεις, οι οποίες είχαν ως σκοπό τον κατευνασμό στο εσωτερικό της Λιβύης, δεν έγινε δυνατό να επιτευχθεί συμφωνία ανάμεσα στις δύο πλευρές. Οι συγκρούσεις ανάμεσα στις αντιμαχόμενες πλευρές αναζωπυρώθηκε από τις αρχές του 2020 και η εμπλοκή των ξένων παραγόντων αυξήθηκε ακόμα περισσότερο. Το γεγονός αυτό οδήγησε το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών στη λήψη της Απόφασης 2510 (2020) απαιτώντας τη δέσμευση για «διαρκή κατάπαυση του πυρός» σύμφωνα με τους όρους που είχαν συμφωνήσει οι στρατιωτικοί εκπρόσωποι (Joint Military Commission) και των δύο πλευρών στις συνομιλίες στη Γενεύη. Στο κείμενο εκφράζεται η ανησυχία του ΣΑ για «την αυξανόμενη εμπλοκή μισθοφόρων στη Λιβύη». Υπενθυμίζονται επιπλέον οι δεσμεύσεις των μερών για την τήρηση του εμπάργκο όπλων που επιβλήθηκε στη Λιβύη το 2011, «συμπεριλαμβανομένης της διακοπής κάθε υποστήριξης σε οπλισμένους μισθοφόρους και της απόσυρσής τους» από τη λιβυκή επικράτεια. Το κείμενο απαιτεί ακόμη «από όλα τα κράτη μέλη να μην επεμβαίνουν στη σύρραξη ούτε να παίρνουν μέτρα που επιδεινώνουν» την κατάσταση (Ναυτεμπορική 2020).

Η απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας καταστρατηγήθηκε πολύ σύντομα από όλες τις πλευρές. Η Τουρκία συνέχισε την μεταφορά πολεμικού υλικού στην περιοχή στην προσπάθεια ενίσχυσης του GNA. Η συνέχιση μεταφοράς πολεμικών μέσων έδωσε την ευκαιρία στην Τουρκία να δημιουργήσει γύρω από την πρωτεύουσα μια αντιαεροπορική ομπρέλα προστασίας για να διαφυλάξει ζωτικούς χώρους μεταξύ των οποίων και τους σταθμούς ελέγχου των Bayraktar TB2 που

μέχρι εκείνη τη στιγμή ήταν ευάλωτα στις επιθέσεις των Wing Loong II. Η αντιαεροπορική αυτή ομπρέλα εγκαταστάθηκε με πυραυλικά συστήματα μεσαίου βεληνεκούς αμερικανικής κατασκευής MIM-23 Hawk, μικρού βεληνεκούς τουρκικής κατασκευής Hisar-A και αυτοκινούμενα αντιαεροπορικά πυροβόλα μικρού βεληνεκούς Korkut τουρκικής επίσης κατασκευής. Επιπρόσθετα, πολύ σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των επιχειρήσεων έπαιξε η χρησιμοποίηση του ήδη δοκιμασμένου στη Συρία, τουρκικής κατασκευής συστήματος ηλεκτρονικού πολέμου Koral. Η χρήση του συστήματος αυτού έδωσε στις ΤΕΔ την δυνατότητα να παρεμβάλουν τα ραντάρ των ρωσικών συστημάτων αεράμυνας Pantsir S1 (NATO SA-22 Greyhound) που χρησιμοποιούσε ο LNA και των MEA Wing Loong II. Η τύφλωση των ραντάρ των Pantsir τα έκανε εύκολο στόχο στις επιθέσεις ακριβείας των Bayraktar TB2 με αποτέλεσμα μέσα σε ένα μήνα μόνο (Μάιος 2020) να καταστραφούν 8 συστήματα Pantsir S1 (Ozler 2020). Τα βίντεο που καταγράφουν αυτά τα χτυπήματα και είδαν το φως της δημοσιότητας ήταν ένα ισχυρό πλήγμα στο κύρος των ρωσικών συστημάτων τα οποία αποτελούν βασικό εξαγωγίμο σύστημα της ρωσικής βιομηχανίας αεράμυνας. Επιπλέον η παρεμβολή των MEA Wing Loong II περιόρισε σε σημαντικό βαθμό τις επιχειρησιακές τους δυνατότητες στην ευρύτερη περιοχή της Τρίπολης. Βέβαια οι επιχειρήσεις που διεξάγονται με την χρήση εξελεγμένων οπλικών συστημάτων σχεδιάζονται και υλοποιούνται από στελέχη των ΤΕΔ και εξειδικευμένους μισθοφόρους καθώς δεν υπάρχει γηγενές προσωπικό εξειδικευμένο στην χρήση τέτοιου είδους οπλικών συστημάτων.

Από τον Μάιο του 2020 έλαβαν χώρα καθημερινές πτήσεις μεταγωγικών αεροσκαφών της Τουρκίας και του Κατάρ μεταφέροντας στη Λιβύη προσωπικό και πολεμικό υλικό. Ωστόσο ο ακριβής αριθμός του προσωπικού των ΤΕΔ που έχει εμπλακεί στον εμφύλιο πόλεμο της Λιβύης δεν είναι γνωστό διότι αποτελεί υψηλά διαβαθμισμένη πληροφορία από πλευράς Τουρκίας. Η αδιάλειπτη υποστήριξη του Σάρατζ συνεχίστηκε και από θαλάσσης με εμπορικά πλοία τα οποία σπάζοντας το εμπάργκο όπλων προσέγγιζαν τις ακτές της Λιβύης υπό την προστασία του τουρκικού ναυτικού. Σημαντικό μέρος του τουρκικού στόλου λοιπόν, αποτελούμενο από φρεγάτες και πλοία συνοδείας, ενεπλάκη στις επιχειρήσεις της Λιβύης. Οι επιχειρήσεις τις οποίες εκτελούσαν εκτός από την παροχή προστασίας στα προσεγγίζοντα εμπορικά πλοία που μεταφέρουν πολεμικό υλικό, είναι η

αντιαεροπορική προστασία της περιοχής της Τρίπολης και η επιμελητεία των στρατευμάτων που μάχονται στην περιοχή.

ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΗ ΜΟΝΙΜΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΒΑΣΕΩΝ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ

Η κατάσταση στην Λιβύη γίνεται ακόμα πιο περίπλοκη καθώς η Τουρκία ενώ δηλώνει ότι υποστηρίζει μια εκχειρία υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, ταυτόχρονα προσπαθεί να εδραιώσει την παρουσία της στην περιοχή εκμεταλλευόμενη την διαφαινόμενη επικράτηση των δυνάμεων του GNA. Σε συνέχεια της στρατιωτικής της παρουσίας στην Λιβύη επιχειρεί να εγκαθιδρύσει μόνιμες στρατιωτικές βάσεις στην χώρα. Σύμφωνα με τουρκικές πηγές (www.yenisafak.com 2020) ο Πρόεδρος Ερντογάν συμφώνησε με το Σάρατζ για την παραχώρηση δυο βάσεων στις πόλεις Al-Watiya και Τρίπολη. Ειδικότερα, η βάση στην πόλη Al-Watiya θα είναι αεροπορική φιλοξενώντας τα τουρκικά ΜΕΑ και βάση στην περιοχή της Τρίπολης θα είναι και πάλι αεροπορική προσφέροντας επιχειρησιακές δυνατότητες σε μαχητικά αεροσκάφη.

Εκτός από τις παραπάνω αεροπορικές βάσεις είναι σε εξέλιξη μια τριμερής συμφωνία στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ Τουρκίας Λιβύης και Κατάρ σύμφωνα με την οποία σχεδιάζεται η κατασκευή μιας μόνιμης ναυτικής βάσης για την Τουρκία στην πόλη Μισράτα. «Λαμβάνοντας υπόψη την αύξηση των προκλήσεων της Ελλάδας στην ανατολική Μεσόγειο, η παρουσία του πολεμικού ναυτικού της Τουρκίας στη Λιβύη θεωρείται στρατηγική. Επομένως, το λιμάνι της Μισράτα αναμένεται να μετατραπεί σε μία μόνιμη ναυτική βάση για την Τουρκία» (ΤΟ ΒΗΜΑ 2020). Η εν λόγω συμφωνία για τον σχεδιασμό και την κατασκευή της τουρκικής βάσης υπεγράφη στην πρωτεύουσα της Λιβύης, κατά την διάρκεια επίσκεψης των υπουργών άμυνας της Τουρκίας και του Κατάρ, στον πρωθυπουργό της Λιβύης (Al Arabyia 2020). Επιπλέον το κείμενο της συμφωνίας αυτής προβλέπει την δημιουργία ενός κοινού κέντρου διοίκησης και ελέγχου για τις στρατιωτικές δυνάμεις των τριών πλευρών στη Μισράτα. Επιπροσθέτως δόκιμοι αξιωματικοί της Λιβύης πρόκειται να εκπαιδευτούν στις στρατιωτικές σχολές του Κατάρ και της Τουρκίας ενώ θα αποσταλούν και αξιωματικοί των Ενόπλων Δυνάμεων του Κατάρ ως εκπαιδευτές και στρατιωτικοί σύμβουλοι του GNA.

Μάλιστα, όπως σημειώνεται, «η θαλάσσια αυτή περιοχή θεωρείται η πλουσιότερη σε απόθεμα πετρελαίου στο Λιβυκό πέλαγος κι αυτό το κομμάτι θα το ελέγχει τώρα η Τουρκία. Η παρουσία τουρκικών πλοίων θεωρείται απαραίτητη για την ασφάλεια των γεωτρήσεων στην περιοχή» (ΤΑ ΝΕΑ 2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΕ ΣΥΡΙΑ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗ

Όπως είναι εύκολα αντιληπτό οι στρατιωτικές επιχειρήσεις της Τουρκίας σε Συρία και Λιβύη αποτελούν δυο διαφορετικές περιπτώσεις με βασικές διαφορές σε επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο και μερικά κοινά σημεία. Μπορεί τα αίτια που ώθησαν την Τουρκία να επέμβει σε κάθε μια από τις περιοχές αυτές να έχουν κάποιες κοινές συνιστάμενες σε στρατηγικό και πολιτικό επίπεδο καθώς η Άγκυρα αναζητά συνεχώς ευκαιρίες για να ενισχύσει τη θέση της ως περιφερειακής υπερδύναμης και να προωθήσει την ισλαμιστική ιδεολογία της στην Αραβική Μέση Ανατολή. Ωστόσο οι ιδιαίτερες συνθήκες της κάθε περιοχής, η απόσταση της Λιβύης από την Τουρκία και φυσικά οι πεπερασμένες δυνατότητες σε οικονομικό επίπεδο και έμπυχο δυναμικό, οδήγησαν σε διαφορετική προσέγγιση της κάθε κατάστασης.

ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Κατά την επέμβαση της Τουρκίας στη Συρία χρησιμοποιήθηκε μεγάλος όγκος χερσαίων δυνάμεων τόσο από τις ήδη υπάρχουσες στα σύνορα με αυτή, όσο και από το εσωτερικό της Τουρκίας. Η μακρά διάρκεια άλλωστε των επιχειρήσεων επέβαλλε την εναλλαγή των στρατευμάτων που εμπλέκονται εντός των συριακών εδαφών με αποτέλεσμα ένα πολύ μεγάλο μέρος των χερσαίων δυνάμεων να έχει επιχειρήσει σε εμπόλεμη περιοχή. Το γεγονός αυτό προσέδωσε πολύτιμες εμπειρίες στους Τούρκους στρατιώτες και ένα συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι δυνάμεων οι οποίες βρίσκονται σε μακρά ειρηνική περίοδο, πληρώνοντας όμως και το ανάλογο τίμημα σε ανθρώπινες ζωές.

Επιπλέον υλοποιήθηκε το νέο επιχειρησιακό δόγμα με τη χρησιμοποίηση διακλαδικών δυνάμεων ειδικής αποστολής (MÖGK). Η συγκρότηση μιας τέτοιας δύναμης υλοποιήθηκε για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια της επιχείρησης «Ασπίδα του Ευφράτη» με συμμετοχή και επιχειρησιακών ομάδων της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (MIT). Στην επιχείρηση αυτή αφενός καταδείχθηκε η δυνατότητα των MÖGK να διεξάγουν μια διακλαδική επιθετική επιχείρηση εκτός συνόρων, αφετέρου αξιολογήθηκε το επίπεδο της επιχειρησιακής τους ικανότητας εντοπίζοντας όμως και πολλά προβλήματα. Βέβαια στις επόμενες επιχειρήσεις που υλοποιήθηκαν στην

ίδια περιοχή έγινε προσπάθεια εξάλειψης των αδυναμιών οι οποίες εντοπίστηκαν γεγονός που έγινε εμφανές στην επιχείρηση «Κλάδος Ελαίας».

Ωστόσο κατά τις επιχειρήσεις που έλαβαν χώρα στη Λιβύη, η Τουρκία αποφάσισε να επέμβει με παροχή πολεμικού υλικού, στρατιωτικών συμβούλων - εκπαιδευτών αλλά και με αποστολή μικρού αριθμού στρατευμάτων. Μεταξύ των στρατευμάτων αυτών ήταν οι χειριστές των οπλικών συστημάτων που διατέθηκαν, έμπειροι αξιωματικοί για την διοίκηση και τον έλεγχο των επιχειρήσεων, μικρά τμήματα ειδικών επιχειρήσεων και επιχειρησιακά τμήματα της MIT, χωρίς όμως να αποσταλούν μονάδες ελιγμού τεθωρακισμένων και πεζικού. Βεβαίως αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην υπάρχουν και οι αντίστοιχες απώλειες στη Λιβύη καθώς δεν υπήρχαν Τούρκοι στρατιώτες στην πρώτη γραμμή.

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΠΑΡΑΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Η συνεργασία των ΤΕΔ με παραστρατιωτικές οργανώσεις και κάθε είδους ένοπλες ομάδες είναι μια μέθοδος η οποία χρησιμοποιήθηκε σε πολλές περιπτώσεις από την Άγκυρα στις επιχειρήσεις της Συρίας και της Λιβύης προσδίδοντας σημαντικά στην μαχητική τους ισχύ.

Αρχικά στη Συρία η καινοτόμος αυτή συνεργασία παρουσιάστηκε στην επιχείρηση «Ασπίδα του Ευφράτη» όπου υπήρχαν συντονισμένες επιχειρήσεις μεταξύ των ΤΕΔ και του FSA. Οι δυνάμεις αυτές χρησιμοποιήθηκαν κυρίως σε δύσκολους τομείς όπου αναμένονταν μεγαλύτερες απώλειες με σκοπό των περιορισμό εμπλοκής Τούρκων στρατιωτών σε επιχειρήσεις αστικού περιβάλλοντος. Η συνεργασία αυτή παρότι δημιούργησε προβλήματα καταρχάς από την έλλειψη πειθαρχίας των αντικαθεστωτικών μαχητών, επεκτάθηκε και διευρύνθηκε στις επόμενες επιχειρήσεις εντός της Συρίας. Στην επιχείρηση «Κλάδος Ελαίας» οι ΤΕΔ συνεργάστηκαν με τις οργανώσεις Faylaq Al Sham, Jaysh Al Nasr, Free Idlib Army, και Ταξιαρχία Hamza (Παούνης 2018). Παράλληλα εντός του θύλακα της Al Bab εμφανίστηκε ο αυτοαποκαλούμενος Εθνικός Στρατός της Συρίας (Syrian National Army) με δύναμη σχεδόν 25.000 άντρες.

Ενδεικτικό της ευρείας συνεργασίας που είχε η Άγκυρα με τις οργανώσεις αυτές είναι η λειτουργία στρατοπέδου εκπαίδευσης για το FSA εντός της Συρίας και

η νοσηλεία αντικαθεστωτικών στρατιωτών σε τουρκικά νοσοκομεία πλησίον των συριακών συνόρων (Γιαούνης 2018). Επιπλέον το Φεβρουάριο του 2015 η Άγκυρα προχώρησε σε εκπαίδευση και εξοπλισμό 2.000 μαχητών του FSA σε τουρκικό έδαφος στο πλαίσιο προγράμματος εκπαίδευσης για τη μάχη κατά του ISIL (Θεοδωσόπουλος 2016).

Από την άλλη μεριά στη Λιβύη συμμετείχε μεγάλος αριθμός Σύριων μισθοφόρων μαχητών από την περιοχή του Αφρίν, χρηματοδοτούμενων από την Άγκυρα. Η συμμετοχή των μισθοφόρων αυτών ξεκίνησε ως φήμη μέχρις ότου ο Τούρκος Πρόεδρος επιβεβαίωσε για πρώτη φορά τον Φεβρουάριο 2020 την παρουσία στη Λιβύη Σύριων μαχητών συμμάχων της Άγκυρας για να υποστηρίξουν την κυβέρνηση της Τρίπολης έναντι των δυνάμεων του Χαλίφα Χάφταρ (www.cnn.gr 2020). Σύμφωνα με εκτιμήσεις τουλάχιστον 3.000 ακραιφνείς ισλαμιστές μεταφέρθηκαν μέσω Τουρκίας στην Λιβύη όπου πολέμησαν υπό τις οδηγίες Τούρκων αξιωματικών κατά του Λιβυκού Εθνικού Στρατού.

Η διαφορά με την συμμετοχή αντίστοιχων τμημάτων στην Συρία είναι ότι ενώ εκεί επιχειρούσαν στο πλαίσιο ενός τακτικού στρατού ως «οργανικό» τμήμα του με σαφές σχέδιο, στη Λιβύη συγκρότησαν ένα αυτόνομο σχηματισμό με μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων. Επιπλέον ενώ στη Συρία η τουρκική κυβέρνηση θεωρούταν υπεύθυνη για τυχόν εγκλήματα πολέμου των αντικαθεστωτικών που είχαν υπό την διοίκησή τους, κάτι τέτοιο δεν υπήρχε στη Λιβύη όπου δεν αναγνωρίστηκε επισήμως η συμμετοχή τους.

ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ

Όπως αναφέρθηκε και στο 1^ο κεφάλαιο του παρόντος, η τουρκική πολεμική αεροπορία είναι αυτή που επηρεάστηκε περισσότερο από κάθε άλλο κλάδο μετά από την απόπειρα πραξικοπήματος κατά του Τούρκου Προέδρου. Οι διώξεις που ακολούθησαν την απόπειρα πραξικοπήματος μείωσαν δραματικά τη δυναμική της αεροπορίας τόσο σε πεπειραμένους πιλότους, όσο και σε προσωπικό εδάφους. Ως αποτέλεσμα του μειωμένου προσωπικού, η πολεμική αεροπορία της Τουρκίας αντιμετώπισε προβλήματα αφενός στην επάνδρωση των αεροσκαφών που διαθέτει

και αφετέρου στη συντήρηση και επισκευή των καθλωμένων αεροσκαφών, γεγονός το οποίο έγινε εμφανές κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων στη Συρία.

Τα στοιχεία που αφορούν στις επιχειρήσεις «Ασπίδα του Ευφράτη» «Κλάδος Ελαίας» και «Πηγή Ειρήνης» δείχνουν ότι η τουρκική πολεμική αεροπορία δεν στήριξε ουσιαστικά τις χερσαίες δυνάμεις. Η συνολική εικόνα των δυνατοτήτων της αεροπορίας προκύπτουν λαμβάνοντας υπόψιν ότι στην περιοχή δεν αντιμετωπίστηκε σημαντική εναέρια απειλή ενώ παράλληλα ο εχθρός είχε περιορισμένες δυνατότητες αντιαεροπορικής προστασίας. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψιν τις συνθήκες επιχειρήσεων εκτιμάται η περιορισμένη συνεισφορά τόσο ποσοτικά δηλαδή σε ότι αφορά τον αριθμό των μαχητικών τα οποία έλαβαν μέρος στις επιχειρήσεις όσο και στις αποστολές που αυτά ανέλαβαν (Σαρικάς 2020).

Παρόλα αυτά η σπουδαιότητα των όποιων αδυναμιών εμφάνισε η πολεμική αεροπορία με τα μαχητικά αεροσκάφη επισκιάστηκε από την επιτυχημένη συμμετοχή των τουρκικών ΜΕΑ. Στη Συρία υλοποιήθηκε αρχικά η μεγαλύτερη ανάπτυξη των ΜΕΑ Anka-S και Bayraktar TB2 της Τουρκίας, τόσο σε κλίμακα όσο και σε ένταση, μετατρέποντας την Άγκυρα στον δεύτερο πιο ενεργό χρήστη οπλισμένων ΜΕΑ στον κόσμο.

Η εκτεταμένη ανάπτυξη οπλισμένων ΜΕΑ στη Συρία έλαβε ευρεία κάλυψη στα διεθνή μέσα ενημέρωσης γεγονός το οποίο αποτέλεσε και μια πρώτης τάξης διαφήμιση για ένα προϊόν που η Τουρκία ευελπιστεί να εξάγει σε τρίτες χώρες. Μάλιστα κατά την επιχείρηση «Εαρινή Ασπίδα» η άγκυρα ακολούθησε ένα πρωτοποριακό δόγμα κατά το οποίο τα ΜΕΑ αντικατέστησαν πλήρως τα μαχητικά αεροσκάφη υλοποιώντας και τις αποστολές βομβαρδισμού προπαρασκευής πριν από την έναρξη της επιθέσεως.

Στη Λιβύη από την άλλη πλευρά η τουρκική πολεμική αεροπορία δε συμμετείχε με μαχητικά αεροσκάφη στις επιχειρήσεις που έλαβαν χώρα εναντίων του LNA αν και ένα αριθμός αεροσκαφών είχε μετασταθμεύσει στην περιοχή. Τα λιγοστά τουρκικά F16 τα οποία βρισκόταν στη αεροπορική βάση της al-Watiya κατά την διάρκεια του βομβαρδισμού δεν υπέστησαν ζημιές.

Βέβαια πηγαίνοντας ένα βήμα παραπέρα σχετικά με τη χρησιμοποίηση των ΜΕΑ στους αιθέρους της Λιβύης διεξήχθη ένας «πόλεμος των ΜΕΑ» χωρίς προηγούμενο. Η δράση των τουρκικών ΜΕΑ στην περιοχή της Τρίπολης εντάσσεται στο δόγμα του «πολέμου δια υποκατάστατων» που είχε υιοθετήσει ήδη η Τουρκία από την επιχείρηση «Πηγή Ειρήνης».

Θα λέγαμε λοιπόν ότι η τακτική χρησιμοποίηση των οπλισμένων ΜΕΑ εξελίχθηκε κατά τις πρόσφατες επιχειρήσεις της Τουρκίας σε Συρία και Λιβύη προσθέτοντας συνεχώς νέα στοιχεία στους τρόπους αξιοποίησης. Είναι έκδηλο ότι οι Τούρκοι χειριστές – «πιλότοι» των ΜΕΑ γίνονται όλο και πιο έμπειροι, υλοποιώντας πλήθος αποστολών, ενώ αξιοποιούνται επαρκώς και τα διδάγματα των προηγούμενων αποστολών από πλευράς επιχειρησιακής σχεδίασης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Είναι γεγονός ότι η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει όλο και πιο έντονα αναθεωρητική διάθεση εναντίον όλων, ενώ η νέο-οθωμανική στρατηγική κουλτούρα που εφαρμόζει περιλαμβάνει κυρίως την προβολή της στρατιωτικής ισχύος. Παράλληλα με τη συμπεριφορά της, οξύνει το «δίλημμα ασφάλειας» στην περιοχή και χαρακτηρίζεται από επιθετικότητα και ίσως αλαζονεία. Οι επιλογές της αυτές, παρά τη γεωπολιτική της αξία, έχουν απαξιώσει τη δυνατότητα της χώρας να αποτελέσει πόλο σταθερότητας στην περιοχή και έχει δημιουργήσει ένα σοβαρό κενό αξιοπιστίας για το περιφερειακό σύστημα ασφαλείας. Παράλληλα η καταπάτηση του διεθνούς δικαίου και η αγνόηση της διεθνούς κοινότητας τόσο σε λεκτικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο επίδειξης στρατιωτικής ισχύος, δείχνει ότι η Άγκυρα προσπαθεί να περάσει μηνύματα τόσο σε συμβολικό όσο και σε ουσιαστικό επίπεδο.

Η συμπεριφορά της Τουρκίας δείχνει έναν όλο και πιο ικανό και αυτόβουλο δρώντα ασφαλείας, έχοντας πλέον τους πόρους και την πρόθεση να χρησιμοποιήσει στρατιωτική δύναμη εκτός των συνόρων της. Η αναπτυγμένη αμυντική βιομηχανία προσδίδει γόητρο και κύρος στην κατασκευάστρια χώρα και λειτουργεί ως ποιοτικό χαρακτηριστικό αναβαθμισμένης δύναμης στην περιοχή.

Όπως φάνηκε από την εξέλιξη των επιχειρήσεων, οι ΤΕΔ είναι ικανές να μαθαίνουν από λάθη του παρελθόντος και να εφαρμόζουν τα διδάγματα με σχετική ταχύτητα. Επιπλέον, οι περιπτώσεις των επιχειρήσεων στη Συρία δείχνουν ότι όταν η Τουρκία αναπτύσσει στρατεύματα πέρα από τα σύνορα, οφείλει να μελετάει σε βάθος τις πληθυσμιακές ιδιαιτερότητες και να εφαρμόζει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο αντιτρομοκρατίας με την ενοποίηση στρατιωτικών προσπαθειών σε επιχειρησιακό επίπεδο με πολιτικούς-διπλωματικούς στόχους. Εντούτοις στη Συρία εντοπίστηκαν δυσλειτουργίες κατά τον συνδυασμό ασύμμετρων με συμβατικές προσεγγίσεις αναφορικά με τον αντιτρομοκρατικό αγώνα. Αντίθετα στη Λιβύη υπήρχε μια πιο ξεκάθαρη προσέγγιση η οποία ωστόσο οφειλόταν κυρίως στη μη συμμετοχή συμβατικών δυνάμεων από πλευράς Τουρκίας.

Η Τουρκία δοκίμασε την ικανότητά της να εκτελεί επιχειρήσεις σε συνεργασία με τοπικές παραστρατιωτικές οργανώσεις ανακαλύπτοντας ελλείψεις και ανεπάρκειες. Σημειώθηκαν αποκλίσεις στις διαδικασίες στοχοποίησης και υποστήριξης με πυρά, τομείς στους οποίους σημειώθηκαν βελτιώσεις κατά την εξέλιξη των επιχειρήσεων. Επιπροσθέτως, εμφανή ήταν και τα προβλήματα που προκλήθηκαν από την έλλειψη πειθαρχίας και τις περιορισμένες δυνατότητες ασύρματων επικοινωνιών των ένοπλων ομάδων με τις οποίες συνεργάστηκαν οι ΤΕΔ. Τέλος παρουσιάστηκαν αδυναμίες στην εγγύς αεροπορική υποστήριξη των τμημάτων αυτών λόγω ελλιπούς εκπαίδευσης και διαθέσιμων μέσων.

Αποδείχθηκε ότι οι ΤΕΔ έχουν ενστερνιστεί την θεωρία περί πολυχωρικής μάχης. Οι πρόσφατες επιχειρήσεις προσέφεραν μια σειρά από διαπιστώσεις σχετικά με τον νέο αυτό τρόπο μάχης και τις διακλαδικές επιχειρήσεις που χρήζουν περαιτέρω μελέτης. Επιπλέον η Τουρκία λειτούργησε στο πλαίσιο του νέου δόγματος διακλαδικών ενεργειών συνδυασμένων όπλων στην πολυχωρική μάχη. Άλλωστε για την ολοκλήρωση των επιχειρήσεων στη Συρία συγκροτήθηκαν διακλαδικές δυνάμεις ειδικής αποστολής των οποίων η συγκρότηση έγινε ανάλογα με τις ανάγκες της εκάστοτε επιχείρησης.

Το επιτελείο των ΤΕΔ υλοποίησε μια ολιστική προσέγγιση για την αντιμετώπιση των επιχειρήσεων στη Συρία όπου είχε πλήρη εμπλοκή με συμμετοχή όγκου στρατευμάτων. Τα επιτελικά σχέδια που εκπονήθηκαν παρά τις όποιες αδυναμίες που παρουσίασαν αποδείχθηκαν συνεκτικά και λεπτομερή προβλέποντας διεξαγωγή επιχειρήσεων από επαρκείς και πολυποίκιλες τακτικές δυνάμεις. Οι επιχειρήσεις υλοποιήθηκαν με παράλληλη πρόβλεψη ψυχολογικών και πληροφοριακών επιχειρήσεων αλλά και επιχειρήσεων πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας και στοχοποίησης. Βέβαια οι επιχειρήσεις υποστηρίχθηκαν σε κάθε περίπτωση και με τη συμμετοχή ειδικών επιχειρησιακών τμημάτων της MIT.

Επιπλέον, για τη διευκόλυνση των τακτικών επιχειρήσεων σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε δράση τμημάτων Ειδικών Δυνάμεων και διεξαγωγή προπαγάνδας ενώ είναι σημαντικό να τονιστεί ότι δεν παρουσιάστηκαν ιδιαίτερα προβλήματα Διοικητικής Μέριμνας. Το γεγονός αυτό της επιτυχημένης επιμελητείας καταδεικνύει την ορθή επιχειρησιακή σχεδίαση και την επάρκεια υλικών κάθε είδους.

Στην πράξη έγινε εμφανές ότι ένας τακτικός στρατός ο οποίος είναι οργανωμένος σύμφωνα με τα σύγχρονα πρότυπα, επαρκής αριθμητικά και τεχνολογικά ανώτερος είναι πολύ δύσκολο να περιοριστεί μακροπρόθεσμα από ένοπλες παραστρατιωτικές οργανώσεις. Αντίστοιχα η τακτική αποτελεσματικότητα ήταν αρκετά υψηλή στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο εχθρός συνδύασε τις συμβατικές δυνατότητες με τις μη συμβατικές και επιτεύχθηκαν τα άμεσα επιθυμητά αποτελέσματα.

Αναντίρρητα οι ΤΕΔ σημείωσαν σημαντικά τακτικά αποτελέσματα κατά τις πρόσφατες επεμβάσεις σε Συρία και Λιβύη και απέδειξαν ότι παρά τα όποια προβλήματα αντιμετώπισαν, μπορούν να είναι λειτουργικά αποτελεσματικές σε υβριδικά περιβάλλοντα στο εξωτερικό. Από την άλλη είναι γεγονός ότι η επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα δεν επιφέρει πάντοτε την στρατηγική επιτυχία όπως υποδεικνύουν οι εξελίξεις των γεγονότων ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να συμβεί και το αντίθετο.

“However beautiful the strategy, you should occasionally look at the results.”

(Winston Churchill)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abdi, Mazloum. *www.foreignpolicy.com*. 13 Οκτώβριος 2019.
<https://foreignpolicy.com/2019/10/13/kurds-assad-syria-russia-putin-turkey-genocide/> (πρόσβαση Νοέμβριος 11, 2020).
- Ahram, Ariel. *War and Conflict in the Middle East and North Africa*. Cambridge: Polity Press, 2020.
- Al Arabyia. *www.english.alarabiya.net*. 15 Ιούνιος 2020.
<https://english.alarabiya.net/en/News/north-africa/2020/06/15/Turkey-eyes-Libya-military-bases-for-lasting-presence-in-Mediterranean-Source>
 (πρόσβαση Οκτώβριος 26, 2020).
- Alam, Mujib. *Turkey's Multi Regional Role in the 21st Century*. New Delhi: KW Publishers, 2014.
- Arin, Kubilay. *Turkey and the Kurds – From War to Reconciliation?* California: University of California, 2015.
- Arkipov, Ilya. *www.bloomberg.com*. 11 Ιανουάριος 2020.
<https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-11/putin-says-he-hasn-t-sent-russian-mercenaries-to-libya> (πρόσβαση Οκτώβριος 24, 2020).
- Atalan, Sami. *Turkish Armed Forces Foundation*. Νοέμβριος 2016.
<https://www.tskgv.org.tr/files/documents/TSKGV-30TH-020420191819926807.pdf> (πρόσβαση Νοέμβριος 4, 2020).
- Aydin, Mustafa. *Turkish Foreign Policy: Framework and Analysis*. Ankara: Ankara: Center for Strategic Studies, 2004.
- Bakeer, Ali. *Challenges threaten the rise of Turkey's defense industry*. 14 Μάιος 2019. <https://www.mei.edu/publications/challenges-threaten-rise-turkeys-defense-industry> (πρόσβαση Δεκέμβριος 2, 2020).
- Barkey, Henri. «How to Manage Post-Democracy Turkey.» *The American Interest*, 18 September 2017.

- Batiashvili, Zurab. «Rondelli Foundation.» *www.gfsis.org*. 2020. <https://www.gfsis.org/publications/view/2776> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 26, 2020).
- BBC News. *www.bbc.com/*. 4 Φεβρουάριος 2018. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-42934041> (πρόσβαση Οκτώβριος 18, 2020).
- Bekdil, Burak. "Top Secret" Turkey. 3 Μάρτιος 2016. <https://www.gatestoneinstitute.org/5226/top-secret-turkey> (πρόσβαση Νοέμβριος 10, 2020).
- Bekdil, Burak Ege. *www.defensenews.com*. 14 Νοέμβριος 2019. <https://www.defensenews.com/industry/2019/11/14/turkeys-multibillion-dollar-altay-tank-program-faces-delay/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 11, 2020).
- Biçer, Aysu. *www.aa.com.tr*. 21 Νοέμβριος 2019. <https://www.aa.com.tr/en/science-technology/turkish-navys-flagship-to-enter-service-in-2020/1652082> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 2020, 16).
- Cafarella, Jennifer. «Institute for the Study of War.» *www.understandingwar.org*. 18 Μάρτιος 2020. <http://www.understandingwar.org/background/turkey-commits-idlib> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 26, 2020).
- CNN Turk. *www.takvim.com.tr*. 22 Ιανουάριος 2018. <https://www.takvim.com.tr/guncel/2018/01/20/tsk-zeytin-dali-harekati-basladi> (πρόσβαση Οκτώβρης 5, 2020).
- Cockburn, Patrick. *The Rise of the Islamic State*. VERSO, 2014.
- con-ops.blogspot.com*. 7 Απρίλιος 2019. <https://con-ops.blogspot.com/2019/04/aspida-tou-eyfrath-klados-elaias-mia-tourkikh-matia.html> (πρόσβαση Νοέμβριος 2020, 2020).
- Coskun, Orhan. *www.reuters.com*. 30 Σεπτέμβριος 2017. <https://www.reuters.com/article/us-somalia-turkey-military/turkey-opens->

military-base-in-mogadishu-to-train-somali-soldiers-idUSKCN1C50JH?il=0
(πρόσβαση Οκτώβριος 31, 2020).

D'Alema, Francesco. «The Evolution of Turkey's Syria Policy.» *Istituto Affari Internazionali*, 28 October 2017.

Dam, Nikolaos Van. *Destroying a Nation: The Civil War in Syria*. London: I.B. Tauris, 2017.

Defence Point. *Διεθνής Αμνησία: Εγκληματίες πολέμου η Τουρκία και οι κατασπλιάδες της*. 18 Οκτώβριος 2019. <https://www.defencepoint.gr/news/diethnis-amnistia-egklimaties-polemoy-i-toyrkia-kai-oi-katsapliades-tis> (πρόσβαση Νοεμβριος 11, 2020).

Defence Review. www.defencereview.gr. 26 Αύγουστος 2019. <https://defencereview.gr/leptomereies-gia-to-rantar-elegchoy-py/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 11, 2020).

DefenceReview. www.defencereview.gr. 30 Δεκέμβριος 2019. <https://defencereview.gr/oristikopoieitai-o-rythmos-paradosis/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 11, 2020).

Demirci, Zuhai. www.aa.com.tr. 27 Ιανουάριος 2018. <https://www.aa.com.tr/en/todays-headlines/turkey-trained-877-foreign-officers-soldiers-in-2017/1044152> (πρόσβαση Οκτώβριος 31, 2020).

Enab Baladi. www.english.enabbaladi.net. 12 Φεβρουάριος 2020. <https://english.enabbaladi.net/archives/2020/02/erdogan-warns-syrian-regimes-warplanes-did-surface-to-air-missiles-finally-arrive-at-opposition-hands/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 27, 2020).

Eshel, Tamir. www.defense-update.com/. 7 Μάρτιος 2018. https://defense-update.com/20180307_akkor_pulat.html (πρόσβαση Οκτωβριος 19, 2020).

Fishman, Ben. www.washingtoninstitute.org. 6 Μάιος 2020. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/what-turned-the-battle-for-tripoli> (πρόσβαση Οκτωβριος 24, 2020).

- Foss, Christopher F. *www.janes.com*. 13 Μάιος 2019. <https://www.janes.com/defence-news/news-detail/idef-2019-turkish-army-rolls-out-new-firtina-howitzer> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 11, 2020).
- funker530. <https://www.funker530.com/>. 30 Ιανουάριος 2018. <https://www.funker530.com/bamboozled-victorious/> (πρόσβαση Οκτωβριος 19, 2020).
- Gurcan, Metin. *washingtoninstitute*. 2019. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/assessing-the-postjuly-15-turkish-military-operations-euphrates-shield-and> (πρόσβαση Σεπτεμβρίου 20, 2020).
- . *www.al-monitor.com*. 20 Μάρτιος 2018. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/03/turkey-syria-united-states-what-is-next-after-afrin.html> (πρόσβαση Οκτωβριος 18, 2020).
- Hinnebusch, Raymond. *The War for Syria: Regional and International Dimensions of the Syrian Uprising*. New York: Routledge, 2020.
- Hoffman, Michael werz and Max. *The United States, Turkey, and the Kurdish Regions*. Center for American Progress, 2014.
- Hurriyet. *www.hurriyetdailynews.com*. 20 Ιανουάριος 2018. <https://www.hurriyetdailynews.com/turkey-launches-major-land-operation-into-ypg-militants-in-syrias-afrin-126031> (πρόσβαση Οκτώβριος 08, 2020).
- Ibrahim, Azeem. «Rise and Fall?: The Rise and Fall of ISIS in Libya.» The United States Army War College, 2020.
- Ifantis, Ioannis Galariotis and Kostas. *The Syrian Imbroglia: International and Regional Strategies*. European University Institute , 2017.
- Kania, Von Merve. *Ontological In-/Security and Turkey's Counterterrorism Narration Between November 2015 and May 2016*. Koln: KFIBS, 2019.

- Kasapoglu, Can. www.jamestown.org/. 17 Απρίλιος 2020. <https://jamestown.org/program/turkeys-drone-blitz-over-idlib/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 28, 2020).
- Köstem, Emre Erşen and Seçkin. *Turkey's Pivot to Eurasia. Geopolitics and Foreign Policy in a Changing World Order*. New York: Routledge, 2019.
- Lacher, Wolfram. *Libya's Fragmentation: Structure and Process in Violent Conflict*. London: I.B. Tauris, 2020.
- Lost Armour. www.lostarmour.info. 2020. <https://lostarmour.info/libya/item.php?id=23673> (πρόσβαση Οκτωβριος 25, 2020).
- Luttak, Edward. *The Political Use of Sea Power*. Baltimore: Johns Hopkins University, 1974.
- Martin, Δημήτρης Καιρίδης και Lenore. *Ρόλος και Θέση της Τουρκίας στον Κόσμο. Σύγχρονη Πραγματικότητα και Μελλοντικές Προκλήσεις*. . αθήνα: Σιδέρη, 2006.
- naftemporiki. www.naftemporiki.gr. 27 Δεκέμβριος 2019. <https://www.naftemporiki.gr/story/1546483/tourkia-i-kubernisi-tis-libuis-zitise-stratitiki-boitheia-tha-antapokrithoume> (πρόσβαση Οκτωβριος 24, 2020).
- Ozbek, Tolca. www.flightglobal.com. 20 Ιούλιος 2010. <https://www.flightglobal.com/farnborough-tai-unveils-anka-unmanned-air-vehicle/94710.article> (πρόσβαση Νοέμβριος 4, 2020).
- Ozler, Itan A. www.realcleardefense.com. 19 Ιούνιος 2020. https://www.realcleardefense.com/articles/2020/06/19/libya_a_catastrophe_for_russias_pantsir_s1_air_defense_system_115394.html (πρόσβαση Οκτώβριος 25, 2020).
- Phillips, Christopher. *The Battle for Syria: International Rivalry in the New Middle East*. New Haven and London: Yale University Press, 2020.

- Phillips, David. *Frontline Syria: From Revolution to Proxy War*. London: I.B. Tauris, 2020.
- Roblin, Sebastian. *www.warisboring.com*. 2019.
<https://warisboring.com/#.xyxczz4zj> (πρόσβαση Νοέμβριος 10, 2020).
- Sami, Mohammed. *Operation Peace Spring: Delusion in Turkey's Objectives*. 2019.
<https://www.bic-rhr.com/research/operation-peace-spring-delusion-turkeys-objectives> (πρόσβαση Νοέμβριος 10, 2020).
- sarsilmaz.com. *www.sarsilmaz.com*. 2020.
<https://www.sarsilmaz.com/en/catalog/product/MPT-76/19/140> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 11, 2020).
- Sezgin, Selami. «The Demand for Turkish Defense Expenditure.» *Defense and Peace Economics*, Vol. 13 2012.
- Shaffer, Brenda. *Energy Politics*. Pennsylvania: Pennsylvania University Press, 2009.
- sozcu. *Who is Zekai Aksakalli*. 23 Ιούλιος 2020.
<https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/zekai-aksakalli-kimdir-iste-korgeneral-zekai-aksakallinin-askeri-kariyeri-5948672/> (πρόσβαση Νοέμβριος 8, 2020).
- Sputnik News. *www.sputniknews.com/*. 27 Ιούνιος 2018.
<https://sputniknews.com/middleeast/201806271065826910-syria-afrin-bomb-explosion/> (πρόσβαση Οκτώβριος 18, 2020).
- Sünnetci, İbrahim. *www.defenceturkey.com*. 2020.
<https://www.defenceturkey.com/en/content/t625-multi-role-helicopter-performs-its-maiden-flight-3168> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 11, 2020).
- Tan, Michelle. *The Multi Domain battle*. 3 Οκτώβριος 2016.
<https://www.defensenews.com/digital-show-dailies/ausa/2016/10/03/the-multi-domain-battle/> (πρόσβαση Νέμβριος 10, 2020).

- Tur, Raymond Hinnebusch and Ozlem. *Turkey - Syria Relations. Between Enmity and Amity*. New York: Routledge, 2013.
- Turkish Aerospace. *www.tusas.com*. 2017.
<https://www.tusas.com/uploads/2019/12/anka-unmanned-aerial-vehicle-flyer.pdf> (πρόσβαση Νοέμβριος 4, 2020).
- Undersecretariat for Defence Industries. *www.ssm.gov.tr*. 20 Δεκέμβριος 2011.
<https://web.archive.org/web/20141214130315/http://www.ssm.gov.tr/home/projects/Sayfalar/proje.aspx?projelD=157> (πρόσβαση Νοέμβριος 4, 2020).
- Varfolomeeva, Anna. *Ukraine signs agreement to procure Turkish Bayraktar TB2 drones*. 12 Ιανουάριος 2019.
<https://thedefensepost.com/2019/01/12/ukraine-turkey-bayraktar-tb2-drones/> (πρόσβαση Νοέμβριος 4, 2020).
- Waltz, Kenneth. *Theory of International Politics*. Massachusetts: Adison-Wesley, 1972.
- Wehrey, Frederic M. *The Burning Shores: Inside the Battle for the New Libya*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2019.
- Wester, Karin. *Intervention in Libya: The Responsibility to Protect in North Africa*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
- www.21yyte.org/tr*. 2014. <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/teostrateji-arastirmalari-merkezi> (πρόσβαση Οκτώβριος 31, 2020).
- www.aa.com*. 22 Δεκέμβριος 2016. <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/milli-savunma-bakani-isik-deas-uyesi-1005-terorist-etkisiz-hale-getirildi/712107> (πρόσβαση Νοέμβριος 2020, 2020).
- www.aljazeera.com*. 11 Φεβρουάριος 2018.
<https://www.aljazeera.com/news/2018/02/11/assad-quietly-aids-ypg-against-turkey/> (πρόσβαση Οκτώβριος 19, 2020).

- www.armadainternational.com.* 16 Οκτώβριος 2019.
<https://armadainternational.com/2019/10/ew-systems-support-turkish-syria-offensive/> (πρόσβαση Νοέμβριος 24, 2020).
- www.bellingcat.com.* 12 Φεβρουάριος 2017.
<https://www.bellingcat.com/news/mena/2017/02/12/battle-al-bab-verifying-turkish-military-vehicle-losses/> (πρόσβαση Νοέμβριος 19, 2020).
- www.cnn.gr.* 21 Φεβρουάριος 2020.
<https://www.cnn.gr/kosmos/story/208496/erntogan-sti-livyi-vriskontai-kai-syroi-maxites-symmaxoi-mas> (πρόσβαση Νοέμβριος 27, 2020).
- www.dailysabah.com.* 21 Ιανουάριος 2018. <https://www.dailysabah.com/war-on-terror/2018/01/21/turkeys-afrin-operation-to-create-30-km-deep-safe-zone-pm-yildirim-says> (πρόσβαση Οκτώβριος 19, 2020).
- www.dailysabah.com.* 28 Οκτώβριος 2010.
https://www.dailysabah.com/turkey/2010/10/28/israelicaused_instability_makes_its_way_to_turkeys_security_document (πρόσβαση Οκτώβριος 28, 2020).
- www.dailysabah.com.* 5 Μάρτιος 2020.
<https://www.dailysabah.com/business/defense/ankaras-drone-air-force-puts-forth-new-military-doctrine-receives-wide-media-coverage> (πρόσβαση Νοέμβριος 25, 2020).
- www.defence-blog.com.* 2018 Ιανουαρίου 29. <https://defence-blog.com/news/syria-new-turkish-t-129-atak-helicopters-used-west-afrin.html> (πρόσβαση Νοέμβριος 24, 2020).
- www.defencereview.gr.* 28 Ιούνιος 2019. <https://defencereview.gr/eksi-mines-thiteia-sthn-toyrkia/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 18, 2020).
- www.defencereview.gr.* 16 Οκτώβριος 2019. <https://defencereview.gr/livyi-o-emfylios-polemos-poy-egine-er/> (πρόσβαση Οκτώβριος 24, 2020).

- www.defencereview.gr*. 13 Δεκέμβριος 2019. <https://defencereview.gr/megales-oi-toyrkikes-apoleies-bayraktar-tb2-sti-l/> (πρόσβαση Οκτώβριος 25, 2020).
- www.globalsecurity.org*. 2020.
<https://www.globalsecurity.org/military/world/war/syria-spring-shield.htm>
(πρόσβαση Νοέμβριος 16, 2020).
- www.hurriyetdailynews.com*. 20 Ιανουάριος 2018.
<https://www.hurriyetdailynews.com/turkish-military-operation-into-afrin-begins-manbij-to-follow-erdogan> (πρόσβαση Οκτώβριος 19, 2020).
- www.hurriyetdailynews.com*. 30 Απρίλιος 2015.
<https://www.hurriyetdailynews.com/national-security-council-under-erdogan-updates-top-secret-national-security-book-81757> (πρόσβαση Οκτώβριος 28, 2020).
- www.naftemporiki.gr*. 05 Σεπτέμβριος 2017.
<https://www.naftemporiki.gr/story/1273064> (πρόσβαση Νοέμβριος 26, 2020).
- www.ptisidiastima.com*. 14 Ιούνιος 2018. <https://www.ptisidiastima.com/som-b1-in-service-with-thk/> (πρόσβαση Νοέμβριος 25, 2020).
- www.viadiplomacy.gr*. 2 Δεκέμβριος 2015. <https://www.viadiplomacy.gr/6551-2/>
(πρόσβαση Νοέμβριος 24, 2020).
- www.yenisafak.com*. 15 Ιούνιος 2020. <https://www.yenisafak.com/en/world/turkey-in-talks-to-use-two-libya-military-bases-3532124> (πρόσβαση Οκτώβριος 26, 2020).
- Yener, Duygy. *www.aa.com.tr*. 11 Οκτώβριος 2019.
<https://www.aa.com.tr/en/middle-east/399-terrorists-neutralized-by-turkeys-anti-terror-op/1610954> (πρόσβαση Νοέμβριος 11, 2020).
- Yener, Yavuz. *www.foreignpolicynews.org/*. 15 Φεβρουάριος 2015.
<https://foreignpolicynews.org/2015/02/15/turkish-armed-forces-strategic-vision-2033/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 18, 2020).

- Yesiltas, Seren, Özcelik. «www.setav.org/.» 2017.
https://setav.org/en/assets/uploads/2017/11/R97_Euphrates.pdf (πρόσβαση Σεπτέμβριος 20, 2020).
- Βασίλειος, Θεοδοσόπουλος. *Ο ρόλος της Τουρκίας στη Συριακή Κρίση Βασικοί παράγοντες διαμόρφωσης, παράμετροι και συνέπειες της τουρκικής πολιτικής προς τη Συρία από το 2011 μέχρι σήμερα*. Αθήνα: ΙΔΙΣ, 2016.
- ΕΛΙΣΜΕ. *Η τουρκική εμπλοκή στη Λιβύη*. Αθήνα: ΕΛΙΣΜΕ, 2020.
- Καζάκος, Πάνος. *Η Ευρωπαϊκή Πρόκληση, Αλληλεξάρτηση, Συσχετισμοί Δύναμης και Εθνική Ταυτότητα στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1974-2004*. Αθήνα: Παπαζήσης, 2010.
- Καθημερινή. «www.kathimerini.gr.» 16 Δεκέμβριος 2019.
<https://www.kathimerini.gr/world/1056211/sto-mikroskopio-i-metafora-oplon-aro-tin-toyorkia/> (πρόσβαση Οκτώβριος 25, 2020).
- Κουτσουράκης, Στάθης. «Κρίση στη Συρία: Οι προκλήσεις για την Εξωτερική Πολιτική της Τουρκίας.» *Ελληνική Άμυνα και Τεχνολογία*, Οκτώβριος 2012: 68-69.
- Κωνσταντίνος, Γώγος. *Το Ισλαμιστικό Κίνημα στην Τουρκία*. Αθήνα: Λιβάνης, 2016.
- Λεονταρίτης, Απόλλωνας. *www.defencereview.gr*. 2018 Ιούλιος 2018.
<https://defencereview.gr/toyorkika-uav-pano-apo-thraki-kai-aigaio-i-atheati-apeili-kataskocheias-ton-enoplon-dynameon/> (πρόσβαση Νοέμβριος 4, 2020).
- Λυγερός, Σταύρος. *Η Ισλαμική Τρομοκρατία*. Αθήνα: Πατάκη, 2016.
- Μάζης, Ιωάννης. *Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*. Αθήνα: Λιβάνης, 2008.
- Μηνάγιας, Χρήστος. *Η Γεωπολιτική Στρατηγική και η Στρατιωτική Ισχύς της Τουρκίας*. Αθήνα: Τουρίκης, 2010.
- . *Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας*. Αθήνα: ΤΥΕΣ, 2018.

- . *Τουρκία, Αναθεωρητισμός και Συγκρούσεις*. Αθήνα: Λειμών, 2019.
- Μούργος, Γεώργιος. *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις, Ιδεολογία, χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στρατηγική σκέψη από τους Οθωμανούς μέχρι σήμερα*. Διδακτορική Διατριβή, Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο, 1999.
- Ναλμπάντης, Πολυχρόνης. www.geoeurope.org. 24 Ιανουάριος 2020. <https://www.geoeurope.org/2020/01/24/o-polemos-sto-mellon-kai-oi-ellinikes-e/> (πρόσβαση Οκτώβριος 31, 2020).
- Ναυτεμπορική. «www.naftemporiki.gr.» 01 Φεβρουάριος 2020. <https://m.naftemporiki.gr/story/1556353/tropopoiimeno-sxedio-apofasis-gia-ti-libui-sto-sumbouliao-asfaleias> (πρόσβαση Οκτώβριος 25, 2020).
- Νίκος, Τζιάρρας Ιωάννης και Μουδουρος. *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Ιδεολογικές Όψεις Εξωτερικής Πολιτικής*. Αθήνα: Τουρίκης, 2016.
- Νταβούτογλου, Αχμέτ. *Το Στρατηγικό Βάθος*. Ποιότητα, 2010.
- Ντόκος, Θάνος. *Η Σύγχρονη Τουρκία. Κοινωνία, Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήσης, 2002.
- Παούνης, Νικόλαος. *Ανάλυση: Εκτίμηση της Τουρκικής Στρατηγικής στη Β/Δ Συρία. Πόλεμος δια αντιπροσώπων. Η κατάσταση σήμερα*. Εργασία, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, 2018.
- Πλακούδας, Σπύρος. *Επιχείρηση "Πηγή Ειρήνης"*. 13 Νοέμβριος 2019. <https://www.liberal.gr/diplomacy/epicheirisi-pigi-eirinis-mia-apotimisi/273995> (πρόσβαση Νοέμβριος 10, 2020).
- Πλατιάς, Αθανάσιος. *Η Τουρκία σε Αναζήτηση Ρόλου Περιφερειακής Υπερδύναμης: Συνέπειες στην Ελληνική Στρατηγική*. Αθήνα: Σιδέρη, 1993.
- Πτήση και Διάστημα. www.ptisidiastima.com. 11 Ιανουάριος 2017. <https://www.ptisidiastima.com/mpt-76-mass-production-started/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 11, 2020).

- Σαρικάς, Κώστας. *www.newpost.gr*. 24 Φεβρουάριος 2020.
<https://newpost.gr/amyna/5e5377d7bebb308c2dcb9eb8/oi-anoihtes-pliges-tis-toyrkikis-polemikis-aeroporias-oi-adyndamies-sti-syria-sto-mikroskopio-ton-ellinon-epitelon> (πρόσβαση Νοέμβριος 28, 2020).
- TRT . *Operation Olive Branch*. Instabul: TRT World Research Center, 2018.
- ΤΑ ΝΕΑ. *www.tanea.gr*. 15 Ιανουάριος 2020.
<https://www.tanea.gr/2020/01/15/world/oi-amerikanoi-katadikazoun-ti-symfonia-tourkias-livyis/> (πρόσβαση Οκτώβριος 25, 2020).
- Τζιάρρας, Ζήνωνας. *Οι "Δυόμισι Πόλεμοι" και η άσκηση "Mavi Vatan": Στρατηγική κουλτούρα και το νέο στάδιο της τουρκικής στρατηγικής*. Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, 2019.
- ΤΟ ΒΗΜΑ. *www.tovima.gr*. 12 Ιούνιος 2020.
<https://www.tovima.gr/2020/06/12/world/i-tourkia-egkathistatai-sti-livyi-dimiourgontas-dyo-stratitikes-vaseis/> (πρόσβαση Οκτώβριος 26, 2020).
- Τρούλης, Μάρκος. *www.foreignaffairs.gr*. 25 Ιανουάριος 2019.
<https://www.foreignaffairs.gr/articles/72134/markos-troylis/energeiakos-katalytis-stin-anatoliki-mesogeio> (πρόσβαση Οκτώβριος 28, 2020).
- Τσάκωνας, Θάνος Ντόκος και Παναγιώτης. *Στρατηγική Εθνικής Ασφαλείας. Οικοδομώντας το Ελληνικό Μοντέλο στον Εικοστό Πρώτο Αιώνα*. Αθήνα: Παπαζήσης, 2005.
- Φωκιανός, Γιώργος. *www.naftemporiki.gr*. 25 Οκτώβριος 2018.
<https://www.naftemporiki.gr/story/1405024/i-anthisi-tis-made-in-turkey-polemikis-biomixanias> (πρόσβαση Οκτώβριος 31, 2020).